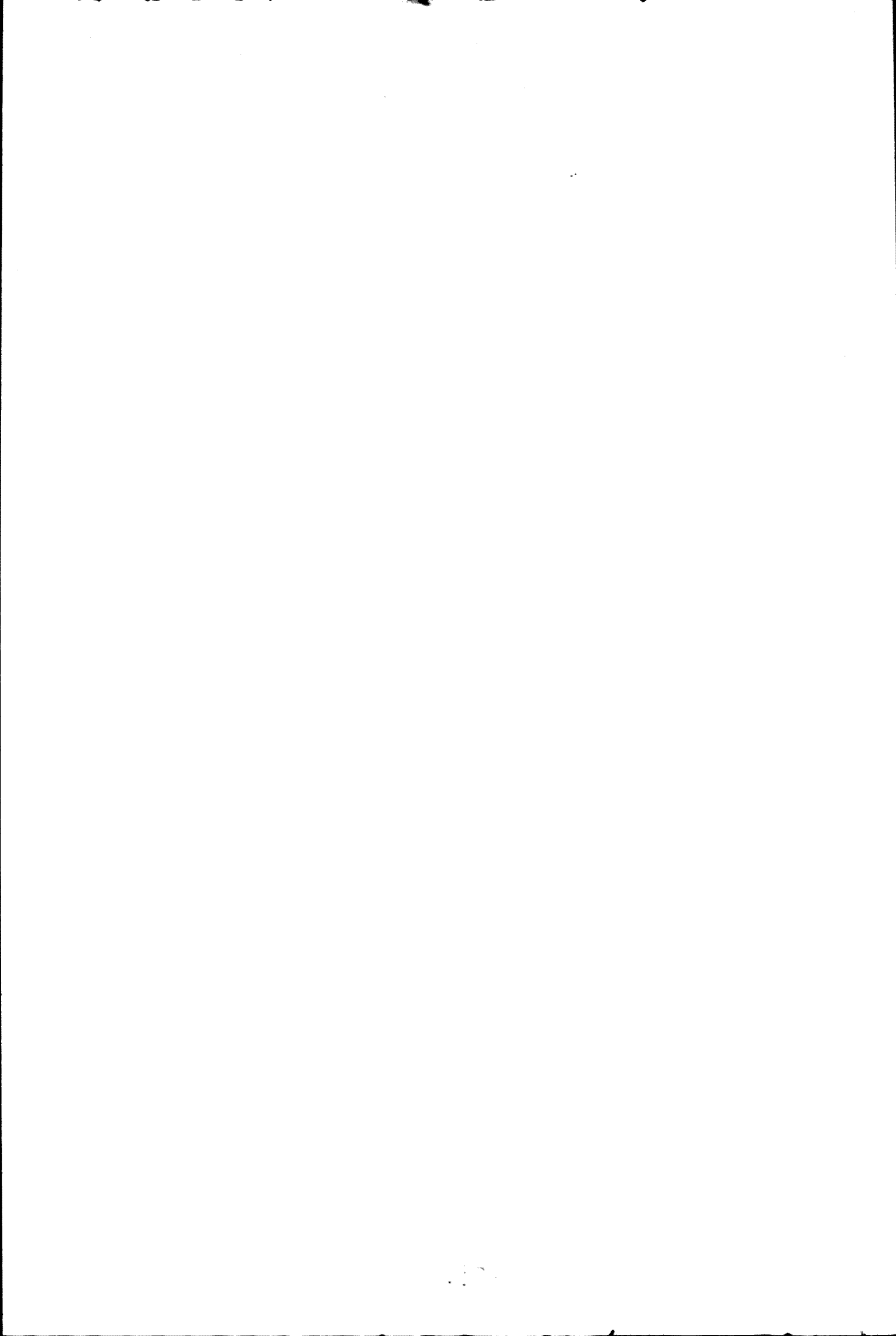

LES HISTÒRIES LOCALS DE CATALUNYA

ALS SEGLES XIX I XX (1837-1936)

LA RENAIXENCA

La propagació de les idees del Romanticisme a Catalunya, propicià una creixent atenció al passat històric i un redreçament de la consciència nacional catalana. Gradualment es va anar formant un moviment cultural, la Renaixença, la qual va suposar la recuperació de l'idioma català com a llengua literària, culta i social. En general va representar una reafirmació de la cultura catalana, en tots els àmbits de la societat, una propagació de sentiments patriòtics favorables a l'estimació per Catalunya. Aquest ressorgiment cultural i nacional va aparèixer principalment a la de Barcelona i després s'estengué progressivament per la resta del país.

Com fita de referència cronològica per determinar el començament de la Renaixença, tradicionalment s'acostuma a assenyalar la de 1833, quan Bonaventura Carles Aribau va publicar la seva oda *La pàtria. Trobes*, a la revista «El

Vapor».

En canvi, és més representativa, històricament, la publicació d'una col·lecció de poemes de Joaquim Rubió i Ors, sota el pseudònim de «Lo Gayter del Llobregat». Inicialment apareguts (1839-1840) al «Diario de Barcelona», foren publicats aplegats en un volum l'any 1841. L'autor adjuntà un pròleg que, de fet, fou un manifest fundacional de la Renaixença: "Els seus objectius, els va resumir en tres punts: a) «l'ardenta afició que té, i ha tingut sempre, a les coses de la pàtria»; b) «lo gust ab què veuria que sos compatricis coneguessen més a fondo lo nostre antic, harmoniós i abundant idioma, que desgraciadament se perd de dia en dia, no obstant d'ésser com una taula de marbre a on estan gravades les nostres glòries, la qual perdent-se han de desaparèixer per precisió los records d'aquelles», i c) «desig de despertar en los demés aqueix sentiment noble i digne de lloança»."

Les seves paraules anaren agafant ressò i aparegueren nous poetes, sota pseudònims que volien significar una adhesió als orígens populars: «Lo Tamboriner del Fluvià» (Pau Estorc i Siqués), «Lo Cantor del Francolí» (Francesc Morera i Valls), «Lo Timbaler del Besòs» (Eusebi Pasqual) o «Lo Flabioler del Ter» o «Lo Trobador de l'Onyar»,...

Com a prova de la creixença del moviment renaixentista es publicaren dues antologies de poetes costanis: *Los trobadors nous* (1858) d'Antoni de Bofarull i *Los trobadors moderns* (1859) de Víctor Balaguer.²

Simptomàtica fou l'extensió de la normalització del català quan el 1856, l'Institut Català de Sant Isidre inicià la publicació en català del «Calendari del Pagès», revista dedicada als camperols per donar-los informació sobre el camp. El motiu de ser editada en català era perquè aquest era l'idioma predominant dels pagesos de les comarques de Catalunya. Però,

també era una decisió intencionada per part dels dirigents de l'Institut Català de Sant Isidre (1861): "Sols una cosa nos falta dir-vos, i és lo motiu de parlar-vos en català, quan sembla que n'ha passat de moda, quan una gran part dels fills de Catalunya dirien que ho tenen a menyspreu. Doncs bé. Us parlan en català, perquè lo català és la vostra llengua i la nostra, i aixís nos entenen sempre millor; perquè nos agrada parlar com parlaven nostres pares i avis; perquè és vergonyós i sensible l'oblit en què ha jagut i jau la hermosa llengua en què s'escrigueren les sapientíssimes constitucions de Catalunya. Us parlan en català, perquè la senzillesa, la claretat, la concisió, l'exactitud i la riquesa d'eixa llengua (...). Us parlan, finalment, en català perquè, com diu un cèlebre escriptor, la llengua d'un poble és la seva vida; és com la seva ànima." Eren paraules que estaven influïdes per les idees de l'esperit nacional (*volksgeist*), pròpies del Romanticisme.

Gràcies als esforços de Joaquim Rubió i Ors, Víctor Balaguer, Manuel Milà i Fontanals, Antoni de Bofarull, Joan Cortada, Josep Lluís Pons i Gallarza i Miquel Victòria Amer, el 1 de maig de 1859, s'inauguraven, al Saló del Consell de Cent de Barcelona, els primers Jocs Florals,⁴ en els que es volia prestigiar la llengua catalana a través de la poesia: «Pàtria (millor poesia patriòtica), Fides (millor poesia religiosa), Amor (millor poesia amorosa).» En el discurs del secretari dels Jocs, Antoni de Bofarull, assenyalava les aspiracions dels homes de la Renaixença: "la nacionalitat catalana és una de les antigues nacionalitats espanyoles; que la llengua catalana és l'idioma nacional de l'antiga Corona d'Aragó; els Jocs Florals de Barcelona havien d'ésser, no una creació, sinó una renovació de lo antic; el Parnàs castellà ha tingut una vida continuada en los segles més favorables, el Parnàs català, en canvi, comença a verdejar després d'una gran sequis".⁵

Però per significatius que fossin aquells fets, el fenomen era més complex, ja que havia un desvetllament i un redreçament de la personalitat catalana, manifestats en diversos àmbits com els de població, agricultura, industrialització i comerç que fomentaren un important creixement econòmic. Tots aquests factors propiciaren una presa de consciència nacional, que es concretitzà en el camp literari.⁶

A la segona meitat del segle XIX, i especialment durant el Sexenni Revolucionari, una nova generació d'intel·lectuals va promoure un moviment de formació d'una cultura pròpia en català com a base de la recuperació d'una identitat nacional catalana.

Aquesta generació arribà a la vida pública entre 1868 i 1874; era un conjunt compacte i vital de personalitats, que s'estengué per totes les activitats espirituals, culturals i científics de la societat catalana; a més a més del camp polític, industrial i econòmic. Entre

ells, excel·liren: en el camp de la poesia, Anicet Pagès de Puig (nat. en 1843), mossèn Jacint Verdaguer (n. 1845), mossèn Jaume Collell (n. 1846); en el camp del teatre, «Serafí Pitarra» (n. 1839), Àngel Guimerà (n. 1847); en el camp de la prosa literària, Emili Vilanova (n. 1840), Josep Pin i Soler (n. 1842), Narcís Oller (n. 1846); en el camp de l'erudició, el filòleg Josep Balari i Jovany (n. 1844), els historiadors Josep Coroleu' (n. 1829) i Josep Pella i Forges (n. 1852) i el numismàtic Josep Botet i Sisó (n. 1852); a més a més, caldria afegir el metge i polític Bartomeu Robert (n. 1842), el periodista i polític Valentí Almirall, i el bisbe Josep Torras i Bages (n. 1846).

De tots ells, Jacint Verdaguer⁸ i Santaló (1845-1902), com poeta èpic (*L'Atlàntida*, 1877; *Canigó*, 1886) i líric, contribuï a consolidar la Renaixença. Autor de poemes molt populars es convertí en el poeta nacional de Catalunya. La seva aportació significà la creació de la llengua

literària contemporània. Ja que el seu llenguatge extret del parlar viu dels pobles i camps -un català que no sols s'havia conservat, sinó que havia evolucionat com a llengua viva que era- permeté superar l'arbitrària polèmica del seu temps, entre els partidaris d'una llengua arcaïtzant, inspirada en els clàssics medievals i seguida pel corrent jocfloralista, i els partidaris d'«el català que ara es parla» o de la parla ciutadana plena de barbarismes.

Mentrestant, el teatre⁹ era un gènere popular que, amb més o menys categoria literària, s'havia anat creant en català. Especialment Frederic Soler i Hubert, «Serafí Pitarra»¹⁰ (1839-1895), omplia els teatres amb les seves «gatades» i els seus drames (*Les joies de la Roser*, 1866; *La dida*, 1872; *El ferrer del tall*, 1874; *Batalla de reines*, 1887). Més endavant, s'aniria imposant la figura d'Àngel Guimerà¹¹ i Jorge (1845-1924), premiat repetidament als Jocs Florals, el 1877 fou proclamat «Mestre en gai

saber». La seva popularitat l'assolí amb drames com *Gala Placidia* (1879), *Mar i cel* (1888), *Maria Rosa* (1894), *Terra baixa* (1896), *La filla del mar* (1900). Guimerà representà la recuperació definitiva del teatre català, fou dels primers escriptors contemporanis, juntament amb Verdaguier, traduït a l'estranger.

Igualment, la prosa literària donava les personalitats màximes amb el contista Enlli Vilanova i March (1840-1905) i el novel·lista Narcís Oller i Moragas (1846-1930), autor de *La papallona* (1882), *L'escanyapobres* (1884), *Vilaniu* (1885), *La febre d'or* (1890-1892), *La bogeria* (1894), *Pilar Prim* (1906). Aquest darrer, N. Oller ha estat considerat el creador de la novel·la catalana contemporània.

Aquesta generació, "generació de la Renaixença porta aquest nom del periòdic «La Renaixença», revista des de 1871 i diari des de 1881. Realment aquest paper, redactat per Guimerà i Aldavert, recollí bona part dels anhels i de

les aspiracions dels homes del seu temps".¹²

En aquella època fou quan es va crear el concepte de Renaixença, el qual va ser projectat retrospectivament i així el poema de B. C. Aribau *La pàtria. Trobes*, del 1833, fou rebatejat com *Oda a la Pàtria*.

Els esforços i anhels de la generació de la Renaixença contribuïren a la creació o al foment de l'Acadèmia de Bones Lletres, el Centre de Lectura de Reus (1859),¹³ l'Ateneu Català (1860), l'Ateneu Barcelonès (1872), Círcol Literari de Vic, Certamen Literari de Girona. Especialment, la fundació de «La Jove Catalunya» permeté el conreu de les lletres catalanes, sota la direcció de Francesc Matheu, Antoni Aulèstia, Isidre Reventós, Josep Roca i Roca, Àngel Guimerà i Francesc Pelau i Briz, que ja havia destacat en la fundació del periòdic en català «Calendari Català» (1865-1882).

L'impuls de la Renaixença no s'acabà en el conreu de la llengua i de la literatura,¹⁴ sinó

que abastà altres activitats com l'excursionisme, activitat especialment dedicada a conèixer el país català.

En el camp musical excel·lí la tasca de difusió popular de Josep Anselm Clavé¹³ i Camps (1824-1874). Des de la societat filharmònica L'Aurora (1845), la societat coral La Fraternitat (1850) i l'Euterpe (1857), i els Cors de Clavé, promogué el cant coral per tal d'aixecar el nivell cultural i del lleure dels treballadors.¹⁴ La influència de la Renaixença i la major facilitat de comprensió pels treballadors motivà l'ús del català entre les composicions musicals de Clavé: *Les flors de maig* (1859), *Els nets dels almogàvers* (1860) i *La Maquinista* (1867).

Si l'obra de Clavé estava especialment enmarcada en les classes treballadores, la inauguració (1847) del teatre Liceu de Barcelona i les seves activitats musicals (òperes italianes de l'època, com Bellini o Donizetti) van ser obra de la burgesia.

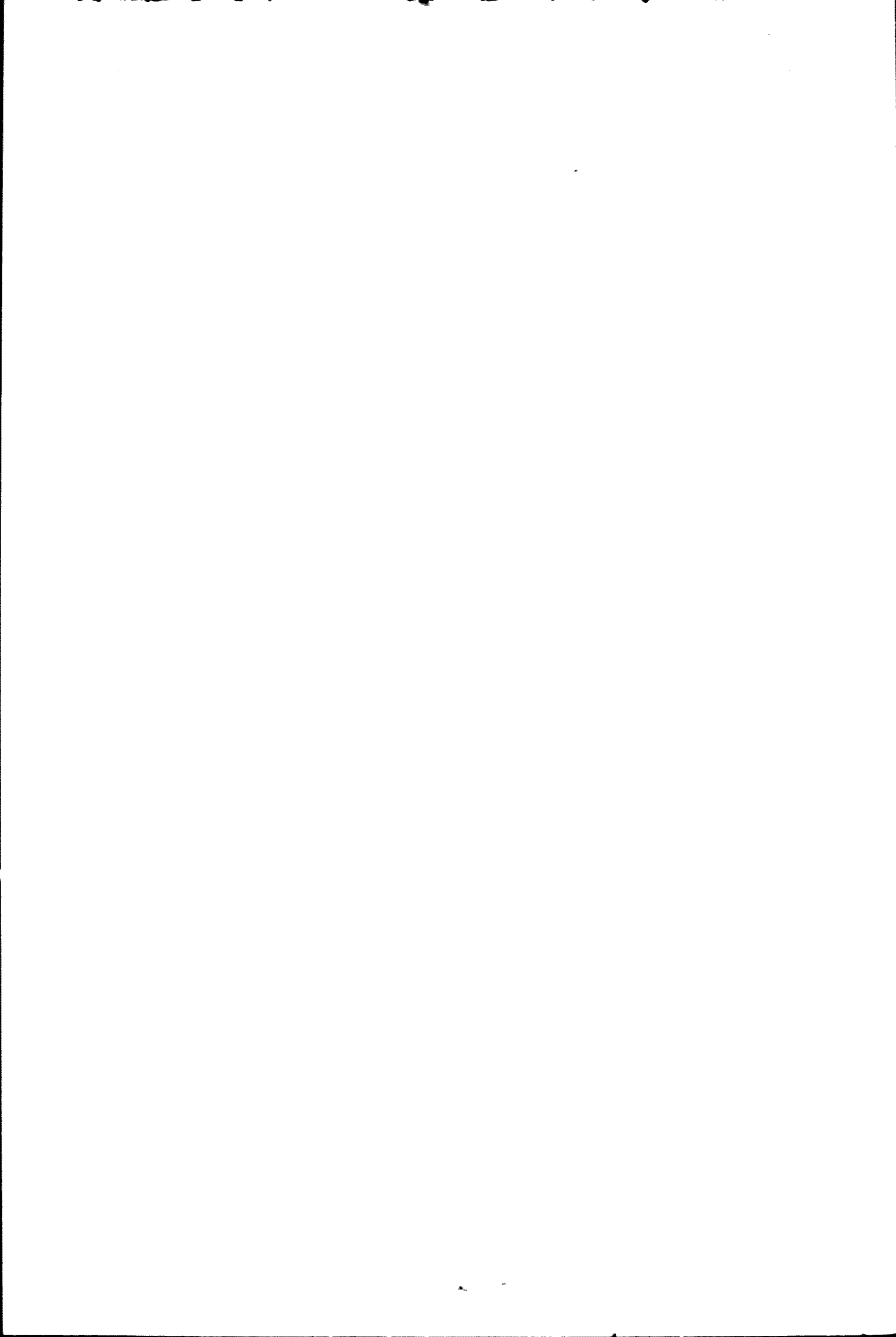
Durant aquestes dècades i dins del moviment revaloritzador dels costums i manifestacions populars, s'estengué la projecció de la sardana més enllà de les comarques de l'Empordà. Sobretot gràcies a l'acció de Josep Ventura, «en Pep de la Tenora» (1817-1875), i a les seves composicions sardanístiques (*Per tu ploro, Enyorança*) la sardana es convertí en la dansa nacional catalana.¹⁷

En el camp historiogràfic, al costat de les històries generals de Víctor Balaguer i d'Antoni de Bofarull, es constata l'evolució de Joan Cortada i Sala (1805-1868). Inicialment en la seva *Historia de España* (1841-1842; 3 v.) introduïa la història de la Corona d'Aragó al costat de la història de Castella, i des d'una visió liberal i catalana. Posteriorment, des dels seus plantejaments inicials romàntics evolucionà cap a la crítica del mite de Joan de Serrallonga, en la seva obra *Proceso instruido contra Juan Sala y Serrallonga* (1868).

A l'entorn dels anys 1870 s'incorporà un nou grup d'historiadors que en els decennis posteriors experimentarien la influència del positivisme i canviarien les tendències historiogràfiques fins aleshores.

Mentrestant i al caliu cultural de la Renaixença, el catalanisme havia pres la seva pròpia trajectòria política, sobretot per l'acció de Valentí Almirall i Llozer (1841-1904).

NOTES

1. MOLAS, Isidre.- *La cultura durant el segle XIX* (En *Història de Catalunya*.- Barcelona: Salvat, 1979, vol. V, p. 180).

2. L'obra de Balaguer fou una rèplica a la de Bofarull. Des d'una òptica més liberal i progressiva, Víctor Balaguer incorporà nous poetes de significació més avançada corresponents al romanticisme liberal.

3. NASPONS i CAMARASA, Jaume.- *Agricultura de Catalunya*, pp. 598-599 (en CARRERAS i CANDI, Francesc.- *Geografia General de Catalunya*. Barcelona: Albert Martin, 1913-1918).

4. MIRACLE, Josep.- *La restauració dels Jocs Florals* (Barcelona: Aymà, 1960).

5. POBLET, Josep M.- *Catalunya, 1833-1913: una panoràmica amb el teatre i els Jocs Florals* (Barcelona: Pòrtic, 1969, p. 44).

6. Per veure la complexitat del fenomen, les relacions entre literatura popular i política, es pot consultar MARCO, Joaquim.- *Poesia popular política del segle XIX* (Barcelona: Edicions 62, 1965).

7. COROLEU, Josep.- *Memorias de un menestral de Barcelona, 1792-1864* (Barcelona: 1888).

8. TORRENTS i FÀBREGAS, Joan.- *Jacint Verdaguer* (Barcelona: Barcino, 1977).

9. En relació al teatre català: FÀBREGAS, Xavier.- *Teatre català d'agitació política*. (Barcelona: Edicions 62, 1968) i *Aproximació a la història del teatre català modern* (Barcelona: Curial, 1972); i FONT, Melcior.- *El teatre català*

anterior a Pitarra (Barcelona: Barcino, 1928).

10. En relació a «Pitarra»: POBLET, Josep M.- *Frederic Soler, Serafi Pitarra* (Barcelona: Aedos, 1967).

11. En relació a Guimerà: FÀBREGAS, Xavier.- *Àngel Guimerà. les dimensions d'un mite* (Barcelona: Edicions 62, 1971) i MIRACLE, Josep.- *Guimerà* (Barcelona: Aedos, 1958).

12. VICENS i VIVES, Jaume; LLORENS, Montserrat.- *Industrials i polítics del segle XIX* (Barcelona: Vicens-Vives, 1961, p. 203). Per a una visió del diari «La Renaixensa», FIGUERES, Josep M.- «La Renaixensa». *Diari de Catalunya (1881-1905)* (Barcelona: Dalmau, 1981).

13. SANTASUSAGNA, Joaquim.- *Reus i els reusencs en el Renaixement de Catalunya fins al 1900* (Barcelona: Gráf. Martorell, 1949).

14. En relació a la Renaixença, i en particular sobre els aspectes literaris, es poden consultar, entre la nombrosa producció: NICOLAU i D'OLWER, Lluís.- *Els iniciadors de la Renaixença* (Barcelona: Barcino, 1928); PI DE CABANYES, Oriol.- *La Renaixença* (Barcelona: Dopesa, 1979); ROVIRA i VIRGILI, Antoni.- *Els corrents ideològics de la Renaixença Catalana* (Barcelona: Barcino, 1966); RUBIÓ i BALAGUER, Jordi.- *La Renaixença* (en SOLDEVILA, Ferran; VICENS i VIVES, Jaume.- *Moments crucials de la Història de Catalunya*. Barcelona: Vicens-Vives, 1962, pp. 287-327); SALTCR, Octavi.- *Les idees literàries de la Renaixença catalana* (Barcelona: Barcino, 1934); TISIS, Rafael.- *La Renaixença catalana* (Barcelona: Bruguera, 1967).

15. Per a tenir una informació general de Josep Anselm Clavé, poden ser útils: GUANSÉ, Domènec.- *Josep Anselm Clavé, apòstol, agitador i artista* (Barcelona: Bruguera, 1966) i POBLET,

Josep M.- Josep Anselm Clavé i la seva època
(Barcelona: Dopesa, 1973).

16. "El gran barceloní (1824-1874) va somiar, en aquells dies de desconcert, de reunir la gran família del treball a redós de la música bo i fent que cantessin sota un ideal sintetitzat en els seus versos: *Progrés, virtut i amor / és nostre lema sant; /soldats som de la indústria / soldats som de la pau...*" (POBLET, Josep M.- *Catalunya 1833-1913: una panoràmica amb el teatre i els Jocs Florals*. Barcelona: Pòrtic, 1969, pp. 34-35).

17. Com diu Aureli Capmany "si l'obra d'En Clavé dignificà les masses obreres, En Ventura, salvant d'una mort certa la sardana" (CAPMANY, Aureli.- *La sardana a Catalunya*. Barcelona: Muntaner i Simón, 1948, p. 93).

EL MODERNISME

El modernisme fou un corrent cultural que es desenvolupà a l'Europa occidental a la fi del segle XIX i principi del segle XX. Als altres països rebé diversos noms com *Modern Style*, *Art Nouveau*, *Jugendstil*, *Sezessionstil*, *Liberty*. A Catalunya, el pensament dominant de la literatura d'aquella època, la floralesca, era, fos en plantejament nostàlgic o reivindicatiu, el recobriment de Catalunya; la llengua, la història i els costums. La mateixa literatura es trobava al marge de qualsevol problema (polític, social, econòmic, internacional) del moment. Aleshores, el modernisme significà per Catalunya el procés de transformació de la cultura catalana regionalista i tradicionalista en una cultura nacional i moderna. El seu objectiu era substituir uns continguts i unes formes estilístiques massa lligats al ruralisme païral, pels temes i procediments propis d'una Europa que

se sentia centre del món cultural contemporani. D'alguna manera era passar del «mirar endins» propi de la Renaixença al «mirar enfora», a l'obrir-se a les modernes concepcions estètiques de l'Europa de l'època. És a dir, fer que l'art i la literatura, la cultura en definitiva, de Catalunya anessin al compàs de l'art i la literatura, la cultura, d'Europa. De fet, la cultura catalana va formar part de la cultura europea de llavors ençà. A més el modernisme català va ocupar un lloc ben destacat per la seva personalitat pròpia, a l'Europa d'aquells temps.

El terme modernisme aparegué per primera vegada a Catalunya a la revista cultural «L'Avenç»¹ (1884), però els seus orígens fundacionals s'han assenyalat, tradicionalment, a les Festes Modernistes organitzades per Santiago Rusiñol, a Sitges² (des del 1892). Els modernistes criticaven els artistes i poetes ancorats en el passat: "Els no són, no, ni poden ser, modernistes. Ells estan satisfets del món

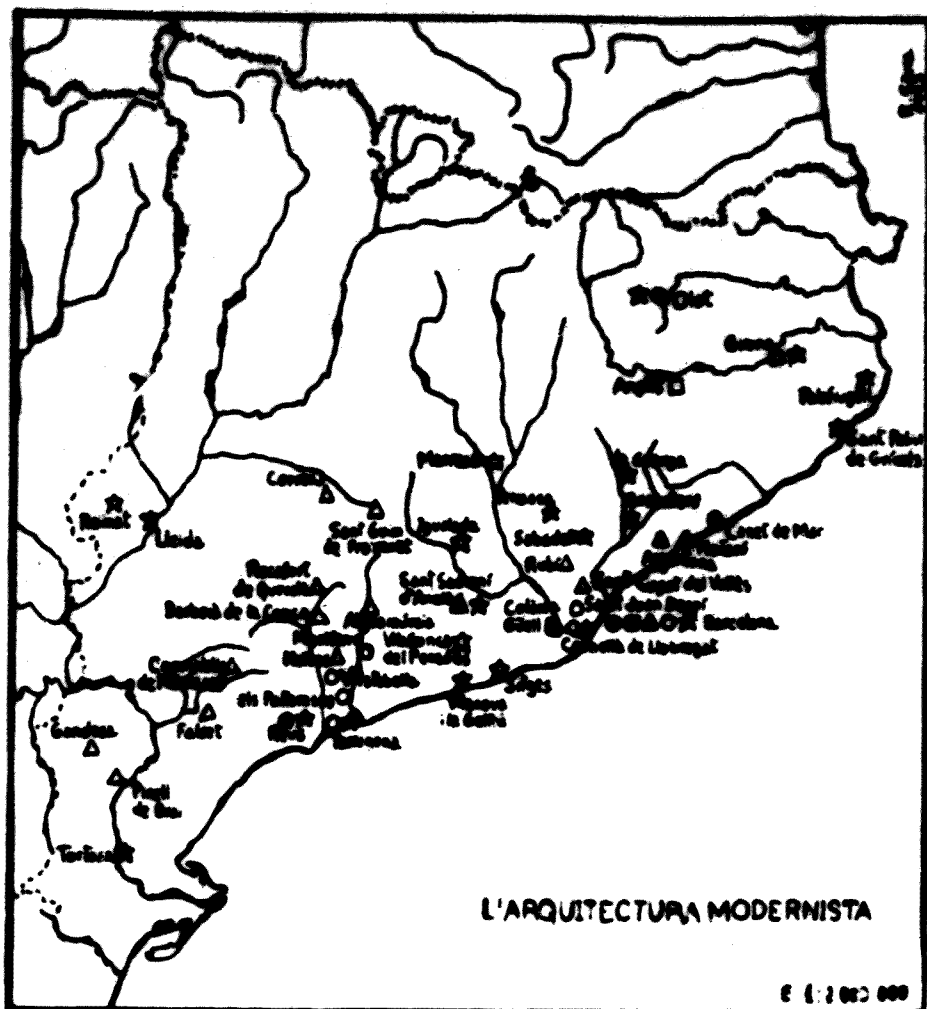
que veuen i no senten desitjos de canviar ni de provar de millorar-lo; creuen en el present perquè hi viuen i en viuen, i el pervindre els espanta. No volen que les idees se renovin; no volen que el passat, aquell passat de poetes i d'artistes, serveixi de xurriaca al present i de fe en lo que vindrà."

En aquest sentit, "el modernisme representà un dels punts culminants de la cultura i de la civilització de Catalunya. Molt poques vegades tot un poble, des de l'artista més fanós i més conegut fins al més humil artesà (fuster, paleta o pintor de parets de qualsevol llogaret), ha sentit una vibració semblant a la que va recórrer tota la nació durant el període comprès entre el 1878 -any de la publicació de l'article de Lluís Domènech i Montaner *En busca d'una arquitectura nacional*- i el 1911 -any de l'aparició de *La Ben Plantada*, llibre d'Eugeni d'Ors que va significar una profunda reacció cap al classicisme a tot Catalunya-. Durant aquest període, doncs, tot el

país va reaccionar a favor d'aquell «art nou», que si de bell antuvi va venir de terres ultrapirinenques, va ésser adoptat com una cosa ben pròpia".⁴

Els primers símptomes d'aquesta renovació es plasmaren en l'arquitectura. En l'àmbit de l'arquitectura, com en les demés arts plàstiques, el modernisme s'inspirà principalment en la natura, de la qual volia copiar les formes. Es caracteritzava pel predomini de la corba sobre la recta, per la utilització de temes vegetals de gran expressionisme i pel dinamisme formal. Mentre la decoració assolí una força inusitada, encara que subordinada a la funcionalitat i a l'espai.

Entre els seus principals representants, una de les figures més universalment conegudes fou Antoni Gaudí i Cornet⁵ (1852-1926), que va conrear un estil propi amb solucions de gran originalitat, expressivitat i modernitat. Entre les més representatives destaquen la Casa Batlló

L'ARQUITECTURA MODERNISTA =====

Principals edificis de:

- Lluís Domènech i Montaner (1850-1923)
- Antoni Gaudí i Cornet (1852-1926)
- ▲ Josep Puig i Cadafalch (1867-1956)
- Josep M. Jujol i Gibert (1879-1949)
- Rafael Masó i Valentí (1880-1935)
- △ Cèsar Martinell i Brunet (1888-1973)
- ☆ altres arquitectes

(1905-1907), la Pedrera o Casa Milà (1906-1910), el Parc Güell (1900-1914) o el temple de la Sagrada Família (iniciada el 1883), totes elles a la ciutat de Barcelona.

També entre els arquitectes, cal esmentar Lluís Domènech i Montaner (1850-1923), amb el Castell dels Tres Dragons (1888), l'Hospital de Sant Pau (1902-1912) o el Palau de la Música Catalana (1905-1908); o a Josep Puig i Cadafalch (1867-1957), amb la Casa Amatller (1900) o la Casa de les Punxes (1905). Tots dos són grans personalitats, a més d'arquitectes, també destacaren com a polítics i historiadors.

L'arquitectura modernista arrelà profundament a Catalunya' (amb més de cent setze poblacions amb edificis modernistes catalogats) i sobretot a Barcelona, la «capital del modernisme», aleshores en la seva gran creixença urbanística, on va trobar recolzament, en el gust de la burgesia enriquida i dinàmica.

El modernisme intentà una correspondència

entre art i vida quotidiana de tal forma que els artistes també es preocupaven per la decoració de tots els objectes d'ús quotidià, com mobles i marqueteria (Gaspar Homar), joies i objectes de metall (germans Masriera), mosaics (Jujol, Bru), il·lustracions de llibres (Apel·les Mestres), cartells (Casas, Riquer), esmalts, teixits, porcellanes, vidrieres, catifes, llums, bibelots... Així el modernisme volia ser un art total, que compregués tots els aspectes de la vida de cada dia, i propicià el desenvolupament de l'interiorisme i del disseny.

Molt aviat també la pintura s'inclinà per les noves tendències artístiques a resultes de les estades a París de Ramon Casas (1866-1932). Primerament els anys 1882-1883 i després, cap al 1890, conjuntament amb Santiago Rusiñol (1861-1931), conegueren a París, l'obra de Toulouse-Lautrec i la influència de l'impressionisme. A la tornada els dos companys organitzaren a Sitges, des del 1892, les festes modernistes, que foren

la tribuna pública del modernisme. També un altre centre d'irradiació fou, a Barcelona, la cerveseria «Els Quatre Gats»^o (1897-1903), cenacle artístic per on havia de passar, entre altres, el jove Pablo Ruiz Picasso. A la vegada adquiriren rellevància les revistes de caire artístic, com «Quatre Gats» o «Pèl-i-ploma» (1899-1903).

Ramon Casas destacà per una sèrie d'extraordinaris retrats de personalitats del seu temps, d'encertada penetració psicològica. El polifacètic Santiago Rusiñol fou un clar representant de l'esperit cosmopolita del nou segle que vivia de forma extravagant com una forma de rebuig a la vida burgesa que considerava mediocre o rutinària. A més de pintor, fou un excel·lent escriptor, especialment crític dels costums socials (*Els Jocs Florals de Caprosa*, 1902; *Els savis de Vilatrista*, 1907; *L'auca del senyor Esteve*, 1917; *Gente Bien*, 1917).

També sobresortiren, com a pintors, Joan

Brull, Alexandre de Riquer -cartellista i ex-librista-, Joaquim Mir -impressionista-, i Isidre Nonell, de caràcter més realista i social.

L'escultura modernista inicialment aparegué estrictament relacionada amb l'arquitectura (Emili Arnau, Enric Clarasó i Miquel Blay, que fou l'autor de *Cançó popular*, a la façana del Palau de la Música Catalana). Després també l'escultura es dedicà a figures exemptes, en especial Josep Llimona (1863-1934) amb el monument al Doctor Robert i les estàtues *Desconsol* i *Juventut*.

El camp literari era més heterogeni. El veritable teòric del modernisme fou Raimon Casellas¹⁰ (1855-1910), que a més de crític d'art, s'inclinà en la seva narrativa (*Els sots feréstecs*, 1901) per un naturalisme rural. Dins d'aquesta mateixa tendència l'obra de Caterina Albert, sota el pseudònim de «Victor Català» (1873-1966), amb *Drames rurals* (1902) i *Solitud* (1905). També destacaren les obres de Josep Pous

(*La vida i la mort d'en Jordi Friginals*), Prudenci Bertrana (*Josafat*) i Joaquim Ruyra (1859-1939) (*Jacobé*, 1902, i *Marines i boscatges*, 1904).

En el panorama poètic, a més de l'escola mallorquina (Miquel Costa i Llobera, 1854-1922; Joan Alcover, 1854-1926, i Miquel dels Sants Oliver, 1864-1920), excel·lí la gran figura de Joan Maragall i Gorina²² (1860-1911), no sols pel conjunt valuós (*Visions i cants*, 1900; *Seqüències*, 1911) i a la vegada popular (*La vaca cega*, *La sardana*, *El cant de la Senyera*) de la seva obra poètica sinó pel seu prestigi social guanyat per les seves inquietuds cíviques (*L'alçament en favor de la Solidaritat Catalana* de 1906 o *La ciutat del perdó en favor del perdó* arran dels fets de la Setmana Tràgica de 1909).

L'aportació més significativa en el camp escènic fou deguda a Adrià Gual²³ i Queralt (1872-1943). Creador del Teatre Íntim (1898), va donar a conèixer el teatre que aleshores

trionfava a Europa: obres del belga Maurice Maeterlinck o del noruec Henrik Ibsen (*Un enemic del poble*, 1893, i *Espectres*, 1900). Aquests autors, a més, influïren en el teatre social d'Ignasi Iglésias (1871-1928), autor d'obres de gran èxit popular com *Els vells* o *Les garses*.

A nivell musical, el mestratge del compositor tortosí Felip Pedrell (1841-1922) va deixar l'empremta de musicòleg nacionalista renovador sobre les generacions més joves, com Isaac Albèiz (1860-1909) i Enric Granados (1867-1916).

També, Pedrell, s'interessà per l'obra de Richard Wagner (a Barcelona, el 1882 s'estrenava l'òpera *Lohengrin*, i el 1892, *Tannhäuser*). "El seu wagnerisme fou un desig d'assimilar els nous corrents musicals europeus en allò que tenien de més innovadors. El wagnerisme va tenir a Barcelona una entitat reconeguda oficialment per difondre l'obra d'aquest compositor: l'Associació Wagneriana, fundada el 1901 per Joaquim Pena,

Lluís Sunyé, Antoni Colomé i altres. L'obra de Wagner fou un element que ajudà a afaïçonar el món musical català."¹²

Al costat de tots ells pel seu valor com compositor de música simfònica i dramàtica, Enric Morera i Viura (1865-1942) revitalitzava a igual que Juli Garreta i Arboix (1875-1925) la dansa popular amb sardanes,¹⁴ tan conegudes com *L'Empordà*, amb lletra de Joan Maragall, o *La Santa Espina* o *La sardana de les monges*, en lletra d'Àngel Guimerà.

Paral·lelament, es difongué la recuperació de la cançó popular. En aquesta tasca de conjunció del rigor musical i de la tradició popular catalana caldria situar els orfeons i conjunts corals,¹⁵ arreu del país: Orfeó Lleidatà, 1861; Catalunya Nova, 1895; Orfeó de Sants, 1900, i Orfeó Gracienc, 1903. Especialment, el 1891, es fundava l'Orfeó Català, per iniciativa de Lluís Millet (compositor del *Cant de la Senyera*, amb lletra de Joan Maragall)

i d'Amadeu Vives (compositor de *L'Emigrant*, amb lletra de J. Verdaguer, i de *La balanguera*, amb lletra de J. Alcover).

El moviment modernista, en general, havia propiciat una "nova receptivitat de la burgesia a la literatura -i a la cultura- en català que tenia la seva arrel psicològica en el convenciment de la superior modernitat de tot el que era català sobre el que era espanyol. El fenomen coincidia molt clarament amb l'agreujament de la crisi de l'estat arran de la guerra colonial i amb els orígens de la política nacionalista, i era part d'un procés més ampli de catalanització que es va accelerar notòriament a partir de 1897-1898. La primera fita, ja l'havien posada els intel·lectuals el 1895 amb la famosa batalla de l'Ateneu, però ara tota mena d'institucions i de formes burgeses de relació social i de comportament es catalanitzaven: es fundaven selectes escoles catalanes; els cercles i casinos conservadors es transformaven en

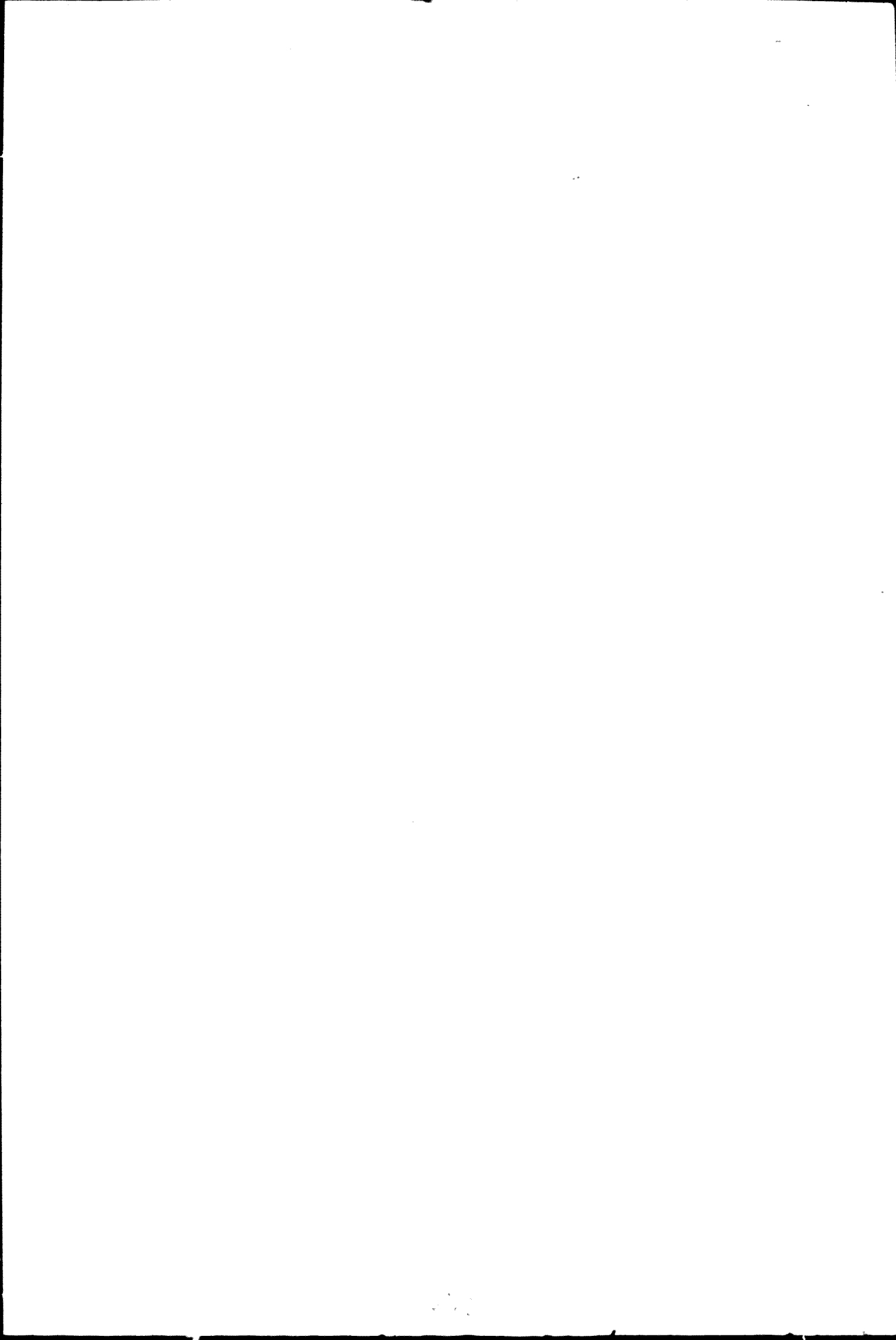
agrupacions catalanistes; les societats esportives i recreatives catalanitzaven els noms, els estatuts i les insígnies; els anuncis d'esdeveniments culturals i d'actes públics es redactaven en català, com també la publicitat de molts articles...¹⁶

Propi d'aquest ambient, la historiografia representà una virada als postulats erudits del segle XVIII i una aplicació d'una recerca concreta basada en un mètode científic. Inlluïts pel positivisme, especialment de Spencer, els historiadors catalans (Sanpere i Miquel, Botet i Sisó, Montsalvatge, Grahit, Coroleu, Pella i Forgas, Elias de Molins, Balari, Aulèstia) pretenien construir una historiografia científica equivalent a les historiografies europees institucionalitzades des del 1870. Per això es comptava amb un xarxa d'erudits i estudiosos locals, molts d'ells activats per l'excursionisme, i amb la publicació «Revista de Ciencias Históricas» (1880-1887) de caràcter

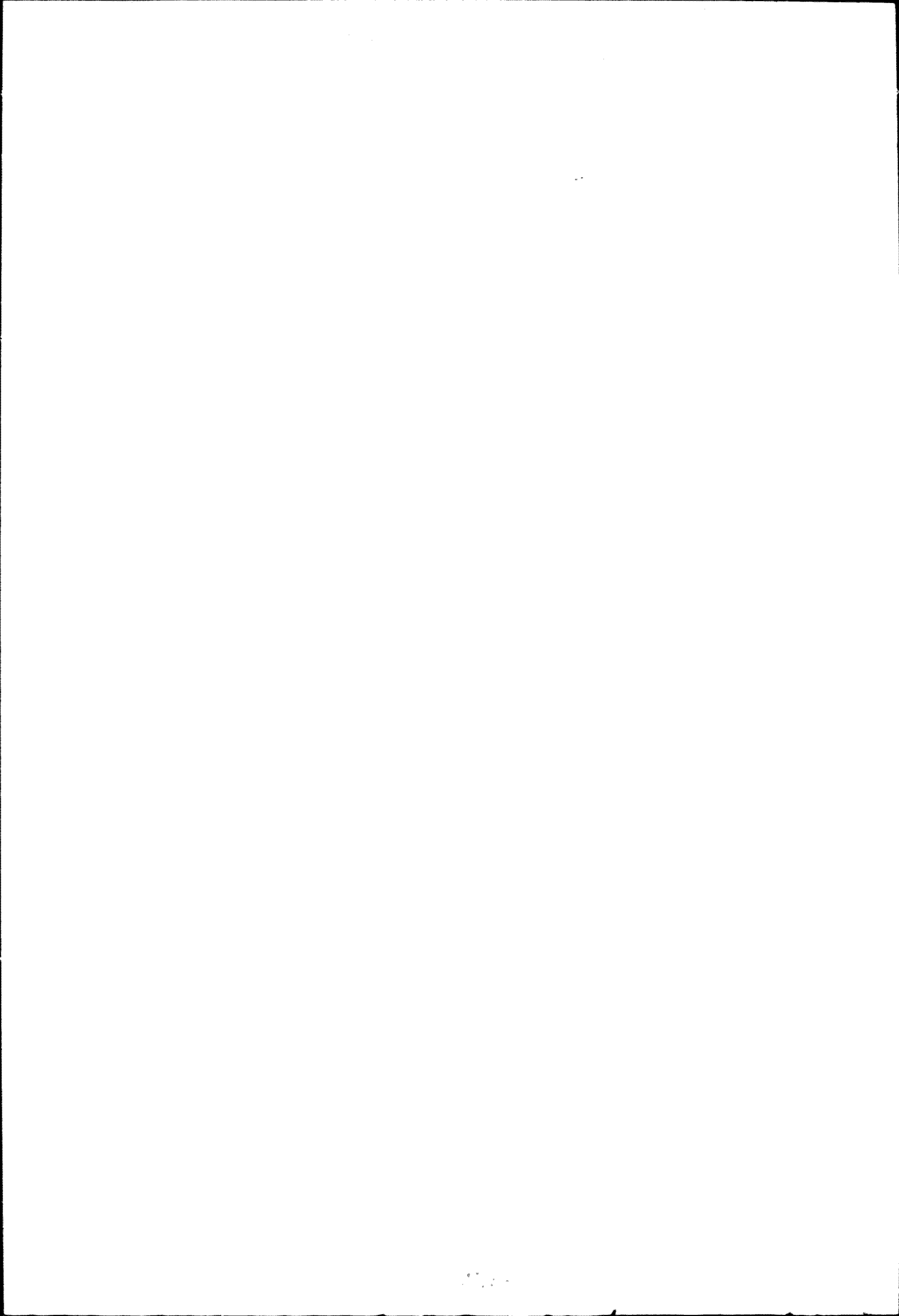
modern. Interessats per la història moderna, l'arqueologia prehistòrica i la història de l'art, els mancava el suport institucional que els coordinés i gradualment començaren a plantejar una sèrie de síntesi entre la tècnica positivista i l'idealisme romàntic.

A inicis del segle XX el moviment modernista⁷ s'anà coordinant amb el catalanisme. Mercès a la generació modernista cal "reconèixer la deu cabdal i misteriosa d'aquesta força, impetuosa abans d'ésser definida, persistent abans d'ésser assenyalada, independent de tota pressió econòmica, idiomàtica, jurídica, romàntica o de simple ressentiment provincià. El fet era que el catalanisme incorporava Catalunya a Europa d'una manera total i irrenunciable (...), amb els joves de 1892 fou la revolució dels esperits. Amb ell entraren a Catalunya l'impressionisme, la música de Wagner, els drames d'Ibsen, la filosofia de Nietzsche, l'estètica modernista, el desig dels telèfons i de les bones

carretercs, la necessitat dels museus i de les universitats, l'ambient de París, de Londres i de Berlín, una ciència que es deia economia i emprava l'estadística, el desig d'ésser sincers i reals, de retrobar-se en la polèmica tolerant que empeny pels camins del progrés. I això permeté de marxar, en un mateix galop, aristòcrates i catalanistes, burgesos i anarquistes, en una de les arrencades més sensacionals i admirables de la història de Catalunya".¹⁰

NOTES

1. En relació al paper de la revista «L'Avenç» com portaveu del modernisme, es pot consultar el treball de PLA i ARXÉ, Ramon.- «L'Avenç» (1891-1915): la modernització de la Renaixença («Els Marges» (Barcelona), núm. 4 (1975), pp. 23-38).

2. Per veure el paper destacat de Sitges dins del moviment modernista es pot veure: PLANES, Ramon.- *Modernisme a Sitges* (Barcelona: Selecta, 1969).

3. Són paraules de Santiago Rusiñol, en el seu discurs de la Festa Modernista de Cau Ferrat, a Sitges el 1894.

4. RODON, Francesc.- *El modernisme artístic* (en *Història de Catalunya*. Barcelona: Salvat, 1979, vol. V, p. 282).

5. Entre la nombrosa bibliografia sobre

Gaudí, DESCHARNES, Robert; FUJOLS, Francesc.- *La visió artística i religiosa de Gaudí* (Barcelona: Aymà, 1959).

6. En relació a aquests dos arquitectes i polítics: BORRÀS, M. Lluïsa.- *Domènech i Montaner* (Barcelona: Polígrafa, 1970), i l'obra col·lectiva *Lluís Domènech i Montaner: en el 50è aniversari de la seva mort, 1850-1923* (Barcelona: Fund. Carulla, 1973); JARDÍ, Enric.- *Puig i Cadafalch: arquitecte, polític i historiador de l'art* (Barcelona: ^{Delmas} 1975).

7. Per veure una mostra del modernisme a altres poblacions catalanes, FULCARÀ, Me Dolors.- *Girona i el Modernisme* (Girona: Institut de Estud. os Gerundenses, 1976).

8. Per al cas de Barcelona, és útil, CIRICI PELLICER, Alexandre.- *1900 a Barcelona, Modernisme* (Barcelona: Polígrafa, 1967).

9. JARDÍ, Enric.- *Història d'Els Quatre Gats* (Barcelona: Aedos, 1972).

10. Per veure el paper de Raimon Casellas, CASTELLANOS, Jordi.- *Raimon Casellas i el modernisme* (Barcelona: Curial, 1983, 2 v.).

11. A més d'obres generals com Joan Maragall: *Conferències en commemoració del centenari de la seva mort (1860-1911)* (Barcelona: Selecta: Institut d'Estudis Catalans, 1963) o MASERES, Alfons.- *Joan Maragall* (Barcelona: Barcino, 1956) o CORREDOR, Josep M.- *Joan Maragall* (Barcelona: Aedos, 1960) o les seves *Obres completes* (Barcelona: Perenne, 1960-1961, 2 v.), cal consultar l'excel·lent estudi de BENET, Josep.- *Maragall i la Setmana Tràgica* (Barcelona: Edicions 62, 1975) per comprendre l'actitud de Maragall en relació als esdeveniments de la Setmana Tràgica de 1909.

12. GUAL, Adrià.- *Mitja vida de teatre. Memòries* (Barcelona: Aedos, 1960).

13. ALBET, Montserrat.- *La música catalana al segle XIX* (en *Història de Catalunya*. Barcelona: Salvat, 1979, vol. V, p. 300).

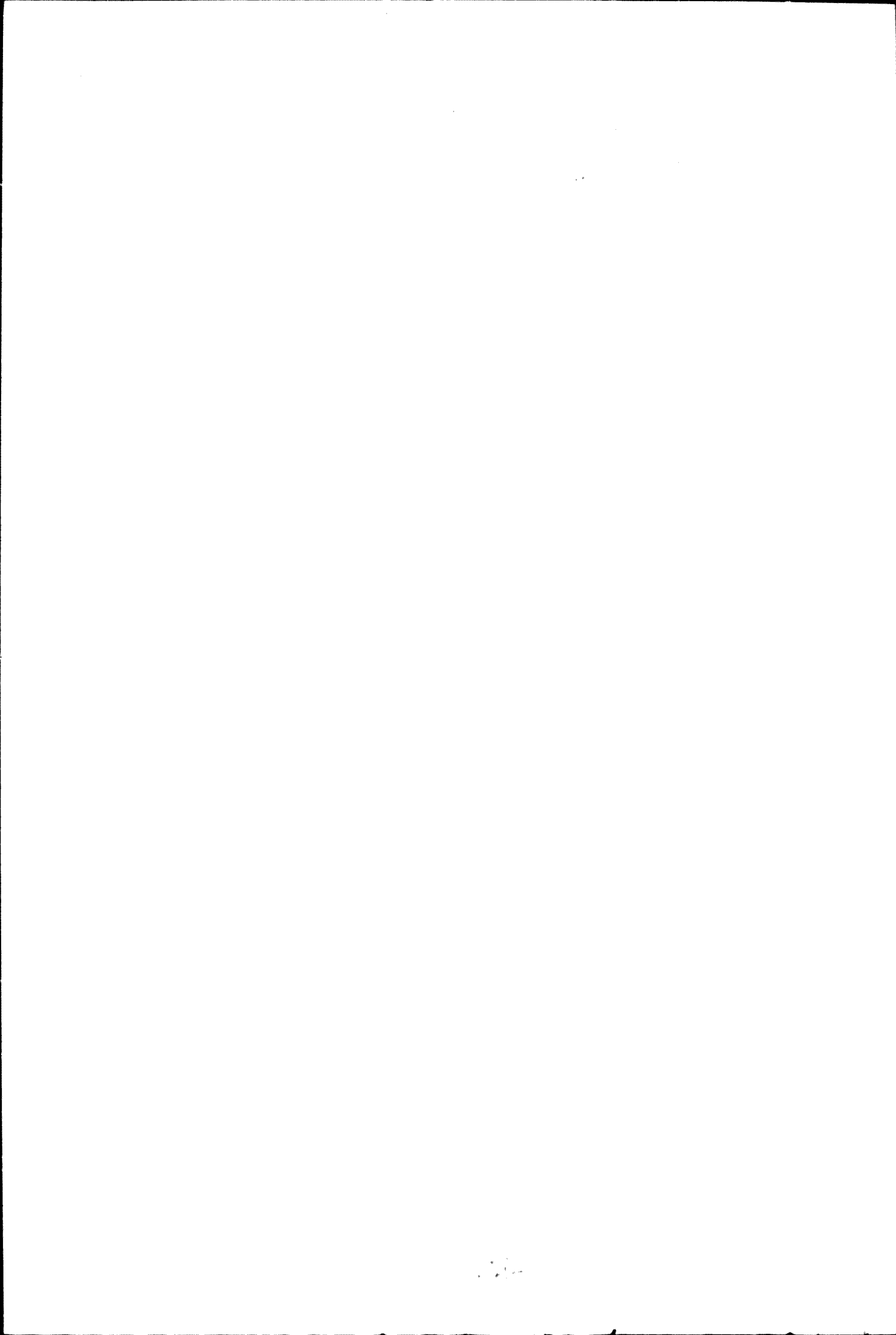
14. MIRACLE, Josep.- *Llibre de la sardana* (Barcelona: Selecta, 1980).

15. Per tenir una visió global del cant coral a Catalunya, es poden consultar amb profit: ALIER, Roger.- *La societat coral «Catalunya Nova»* («D'Art», núm. 2 (1973), pp. 45-70); ARTÍS i BENACH, Pere.- *El cant coral a Catalunya (1891-1979)* (Barcelona: Barcino, 1980), i MARFANY, Joan-Lluís.- «Al damunt dels nostres cants...»: *nacionalisme, modernisme i cant coral a la Barcelona de final de segle* («Recerques», núm. 19 (1987), pp. 85-113).

16. MARFANY, Joan-Lluís.- *El modernisme literari* (en *Història de Catalunya*. Barcelona: Salvat, 1979, vol. V, pp. 278-279).

17. Pel modernisme en la seva visió de conjunt: CACHO VIU, Vicente.- *Els modernistes i el nacionalisme cultural* (Barcelona: La Magrana, 1984); CIRICI PELLICER, Alexandre.- *El arte modernista catalán* (Barcelona: Aymà, 1951); MARFANY, Joan-Lluís.- *Aspectes del Modernisme* (Barcelona: Curial, 1982); RÀFOLS, J. F.- *Modernismo y modernistas* (Barcelona: Destino, 1949); VALENTÍ i PIOL, Eduard.- *El primer modernismo literario catalán y sus fundamentos ideológicos* (Barcelona: Ariel, 1973).

18. VICENS i VIVES, Jaume; LLORENS, Montserrat.- *Industrials i polítics del segle XIX* (Barcelona: Vicens-Vives, 1961, p. 295).

EL NOUCENTISME

Durant una vintena d'anys de primers del segle XX, entre els anys 1906 i el 1930, Catalunya va gaudir d'un període molt ric culturalment: literatura, art, pedagogia, recerca... Aquesta cultura fou estimulada gràcies a la iniciativa i als serveis institucionalitzats d'una Mancomunitat de Catalunya (1914-1925) o d'Institut d'Estudis Catalans (fundat el 1907).

Tradicionalment aquest període cultural ha estat conegut com el noucentisme, ja que aquest moviment fou el predominant, malgrat que seguien directrius modernistes i, a la vegada, ja s'insinuaven els nous corrents avantguardistes europeus.

El noucentisme es basava en l'ordenació dels objectes per damunt de les forces de la natura o de la vida. Moviment ideològic i cultural que pretenia la síntesi entre el nacionalisme de la Renaixença i l'universalisme modernista. Malgrat

que la majoria dels seus principals representants s'havien format als ambients modernistes o n'havien rebut aquesta influència, els noucentistes reaccionaren contra el decadentisme, l'anarquia, l'exotisme nòrdic i l'asimetria dominants. A nivell estètic, aquesta reacció suposava enllaçar d'una forma espontània, especialment entre els poetes, amb l'arrel grecol·latina de la cultura catalana, com ja havia insinuat l'escola literària mallorquina del precedent modernisme. Així, els elements característics del modernisme foren classicisme, mediterranisme, ordre, equilibri, creativitat, racionalitat, etc.

"El mateix any 1906 Eugeni d'Ors va crear la paraula Noucentisme (probablement inspirant-se en la traducció catalana del mot italià *Quattrocento*, en què els crítics italians designen l'època del Renaixement). Amb aquest nom, Ors defensava un nou classicisme, però no com un nou fred neoclassicisme, sinó com quelcom

que correspongués al catalanisme de Prat de la Riba: cívic, constructiu i -per damunt de tot- europeu. En el pensament d'Ors es tractava d'un classicisme «progressista» centrat en valors d'ordre, d'intel·ligència, de cos i de joventut.²¹

Aquest any 1906 havia estat un any clau ja que era testimoni d'una sèrie d'esdeveniments significatius: publicació de *La nacionalitat catalana* d'Enric Prat de la Riba; creació del moviment polític de la Solidaritat Catalana; inauguració del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana; edició d'*Els fruits saborosos*, de Josep Carner, i les *Horacianes*, de Miquel Costa i Llobera, i començament per Eugeni d'Ors del seu *Glosari* a «La Veu de Catalunya»; aquestes tres darreres obres són prou fonamentals per a la definició del noucentisme.

Eugeni d'Ors, principal inspirador ideològic, va establir un arbitrarisme creador per mitjà d'un treball de voluntat intel·lectual

obert a totes les preocupacions del pensament contemporani. El noucentisme enllaçà amb una reacció antiromànica que s'estengué arreu d'Europa. Si la Renaixença havia suposat a la seva època i d'una forma implícita, la voluntat d'afirmació d'una tradició pairal enfront de totes les influències, i el modernisme, per contra, una arribada a Catalunya de tots els conceptes d'europèisme, el moviment noucentista volia equilibrà al nacionalisme amb l'actualitat universal. Aquesta síntesi es tractava de conciliar sota el símbol del mediterranisme i la norma, aspiració de la Ciutat ordenada i civilitzada que calia que fos la Catalunya contemporània. Així: "El «particular» diu «jo», però la Ciutat, que devé, diu també són jo. I, sense saber-ho, el minúscul «jo privat» s'alimenta del majúscul «Jo públic». Quan aquell romp la seva comunicació amb aquest, mor."

L'obra que representà la concreció ideològica d'aquells ideals fou *La ben plantada*

(1911) d'Eugeni d'Ors. Aquest, en aquesta obra recollia l'ideari noucentista i el sublimava en la figura d'una dona, model simbòlic de la raça i de tota la tradició clàssico-mediterrània que, segons els noucentistes conforma el fet nacional i cultural català. Eugeni d'Ors (1881-1954), sota el pseudònim de «Xènius», des de les pàgines diàries de «La Veu de Catalunya», amb uns articles breus anomenats *Gloses* (des del 1906), es convertí en el principal inspirador i teòric del corrent noucentista. També fou prou significatiu el pròleg d'Eugeni d'Ors a l'obra *La muntanya d'ametistes* (1908), de Jaume Bofill o «Guerau de Liost», on Ors defensava una literatura classicista, culta, civilitzadora, arbitrària enfront de la ruralitzant, naturalista i espontània dels escriptors modernistes.

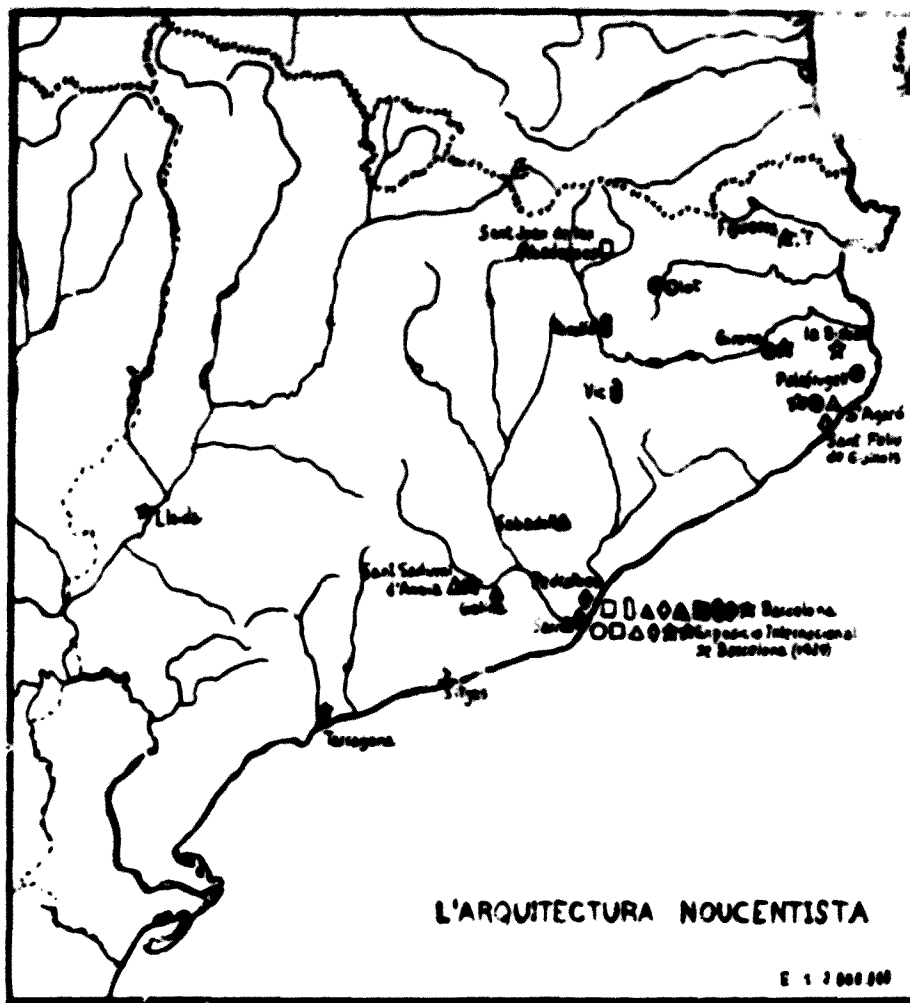
També exerciren una influència noucentista la revista «Catalunya» (1903-1905), que dirigida per Josep Carner postulava una estètica classicista, o els articles (1905-1907) de Josep

Pijoan, que propugnava la necessitat d'institucionalitzar l'acció cultural del catalanisme.

Aquests desitjos foren assumits pel polític Enric Prat de la Riba que, primer (1907) des de la presidència de la Diputació de Barcelona i després (1914) des de la presidència de la Mancomunitat de Catalunya, creà i organitzà una sèrie de serveis i institucions per poder donar cabuda a la tasca cultural de Catalunya.⁶ Així els principals noucentistes, i entre ells Ors, s'incorporaren a la Mancomunitat per dirigir diferents activitats culturals. Realitzada una redefinició dels conceptes noucentistes en l'*Almanach dels Noucentistes* (1911), la majoria, i entre ells Ors, es tancaren en unes posicions excessivament elitistes i conservadores.

Fou precisament en aquells moments quan el noucentisme va predominar en el món de les arts i de la literatura.

A l'àmbit arquitectònic, el mediterranisme

L'ARQUITECTURA NOUCENTISTA

Principals edificis de:

- Pere Domènech i Roura (1881-1962)
- Raimon Duran i Reynals (1895-1966)
- ⌋ Adolf Florensa i Ferrer (1889-1968)
- △ Francesc Folguera i Grassi (1891-1960)
- ◇ Josep Goday i Casals (1882-1936)
- ☆ Pelai Martínez i Paricio (1898-1978)
- Rafael Masó i Valentí (1880-1935)
- Francesc de P. Nebot i Torrens (1883-1965)
- ⌋ Josep M. Pericas i Morros (1881-1965)
- ▲ Antoni Puig i Gairalt (1887-1935)
- ◆ Nicolau M. Rubió i Tudurí (1891-1981)
- ★ altres arquitectes

i el renaixentisme inspiraren els edificis d'aquells temps. Així moltes cases, tant de ciutat com de camp, reflectien les concepcions de les viles del Renaixement italià, més que de l'antiguitat clàssica. Entre diverses edificacions, es poden destacar els grups escolars de Barcelona, de Josep Goday i Casals (1882-1936) o la urbanització de S'Agaró de Rafael Masó i Valentí (1880-1935), el Palau de les Arts Gràfiques (a l'actualitat, Museu Arqueològic) de l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929, de Raimon Duran i Reynals (1895-1966), la Senya Blanca de S'Agaró, de Francesc Folguera i Grassi (1891-1960).

L'art escultòric, en canvi, s'apropava més als models volumètrics i estàtics de la cultura grega. A partir de la figura del rossellonès Aristides Maillol (1861-1944), excel·liren les figures escultòriques, d'estil clàssic d'Enric Casanovas i, sobretot, de Josep Clarà (1878-1958), autor de l'estàtua *Deessa*, a Barcelona.

D'un estil més vigorós i marcat l'obra de Manolo Hugué (1872-1945).

En el camp de la pintura, Joaquim Sunyer (1875-1956) fou un dels pintors més representatius del noucentisme. Autor de la coneguda *Pastoral*, la seva temàtica personal estava influïda, en forma i color, per Cézanne i els primers cubistes. Els murals i els cartells (el de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana) de Josep Obiols, les ceràmiques d'Aragay, els dibuixos irònics de Xavier Nogué, autor també del plafó ceràmic del Cellar Cooperatiu de Pinell de Brai, eren diferents aplicacions a la pintura de l'estètica del noucentista, sota el mestratge del pintor Francesc d'Assís Galí (1880-1965). A més a més de la seva vessant avantguardista, les pintures del català-uruguaià Joaquim Torres Garcia (1874-1949), als murals de la sala de Sant Jordi, al Palau de la Generalitat eren d'estètica noucentista.

Els ideals noucentistes foren seguits especialment en el camp de la poesia. Durant aquells anys Josep Carner⁶ (1884-1970) n'era el seu poeta màxim, amb una gran riquesa lèxica i amb una exquisida sensibilitat (*Auques i ventalls*, 1914; *El cor quiet*, 1925).

Però l'obra poètica més representativa del corrent noucentista resultà *La muntanya d'artistes* (1908). El seu autor, Jaume Bofill i Matas,⁷ sota el pseudònim de «Guerau de Liost» (1878-1933), cantà el Montseny amb una depurada tècnica poètica.

A més d'*Estances. Llibre primer* (1919) de Carles Riba⁸ (1893-1958), i d'*Elegia* (1925) de Josep M. López-Picó, resultaren influïts pel noucentisme, el poeta Josep M. de Sagarra (1894-1961), el dramaturg i novel·lista Josep Pous i Pagès (1873-1951), i el prosista Josep Pla.

El noucentisme, a nivell musical, quedà configurat, especialment, per les composicions, d'Eduard Toldrà (1895-1962) i Frederic Mompou.

Sobretot, l'obra més valuosa fou la de Pau Casals (1876-1973), tant a nivell musical (violoncel·lista, compositor i director d'orquestra) com a nivell de dignificació social (fundador de l'Orquestra Pau Casals, 1920, i de l'Associació Obrera de Concerts, 1926; i defensor dels drets nacionals de Catalunya).

La història també conegué una època de riquesa sota els auspicis organitzatius dels Estudis Universitaris Catalans (1903) i de l'Institut d'Estudis Catalans (1907), i sota el mestratge d'historiadors tals com Josep Puig i Cadafalch, Jaume Massó i Torrents i, especialment d'Antoni Rubió i Lluch.

Però amb l'establiment de la Dictadura de Primo de Rivera (1923) i la desaparició de la Mancomunitat de Catalunya, "el dirigisme polític, però havia deixat d'existir com a tal i la iniciativa individual, el mecenatge, que substituï la política oficial de la Mancomunitat i la continuà, amb prou feines si va abastar

altra cosa que el sosteniment d'algunes institucions.

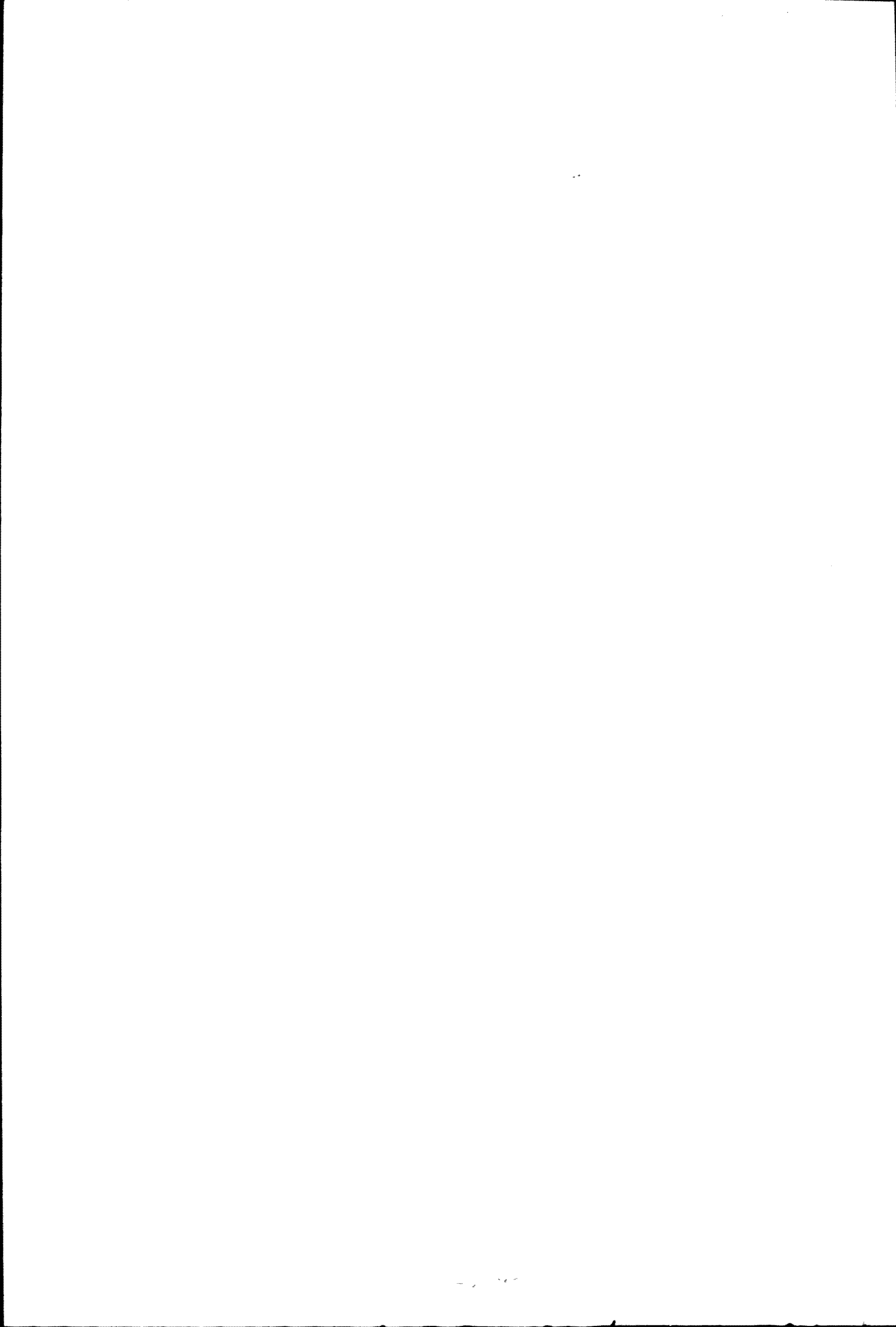
Així, el de Cambó es va dirigir cap a fundacions de caràcter erudit (d'entre les quals cal destacar la Fundació Bernat Metge, creada el 1923 per publicar sistemàticament les traduccions dels clàssics grecs i llatins -el model del noucentisme) i al finançament d'algunes obres, com el *Diccionari general de la llengua catalana* (1932), de Pompeu Fabra, i la *Història de Catalunya* (1934-1935) de Ferran Soldevila. D'altres, com Rafael Patxot, van ajudar al sosteniment de l'Institut d'Estudis Catalans (en la clandestinitat) i altres centres d'investigació. Però cap d'ells no podia substituir, pròpiament, la política d'estat".

Com ideologia, el noucentisme¹⁰ conformà l'obra cultural de la Mancomunitat de Catalunya i fou l'eina necessària per a la transformació de Catalunya en un país desenvolupat a nivell europeu. A més, culturalment contribuï a la

norsalització de la llengua catalana amb l'obra de Pompeu Fabra (*Normes Ortogràfiques*, 1913).

En definitiva, "la política cultural de la Mancomunitat es va aturar amb la pujada al poder de Primo de Rivera, i fins la mateixa Mancomunitat va ésser dissolta (1924). Era la liquidació del moviment: les relacions artista-societat van canviar radicalment, de tal manera que, tot i assumint els resultats de la culturització portada a terme entre el 1906 i el 1923, a partir d'aquest moment ja no va ésser possible que les velles actituds subsistissin. El llegat noucentista, però, va ésser la base que, a partir del 1923, va permetre el gran esclat de la cultura catalana durant la Dictadura i la República. Simplement: la literatura catalana comptava ja amb un públic tan ampli i diversificat com permetia la seva demografia. Molts problemes subsistien: eren, però, els d'una cultura normal, nacional".¹¹

NOTES

1. VICENS, Francesc.- *Els corrents artístics entre el 1900 i el 1939* (en *Història de Catalunya*. Barcelona: Salvat, 1979, vol. VII, p. 236).

2. PRAT de la RIBA, Enric.- *La nacionalitat catalana* (Barcelona: Edicions 62, 1978).

3. ORS, Eugeni d'-. *Obra catalana completa. I Glossari, 1906-1910* (Barcelona: 1950).

4. Per veure la personalitat d'Eugeni d'Ors poden ser útils les obres de: CAPDEVILA, Josep M.- *Eugeni d'Ors. Etapa barcelonina (1906-1920)* (Barcelona: Barcino, 1965) o JARDÍ, Enric.- *Eugeni d'Ors, vida i obra* (Barcelona: Aymà, 1967).

5. En relació al conjunt cultural portat a terme per la Mancomunitat de Catalunya, es pot consultar el capítol anterior del present treball, titulat *La Mancomunitat de Catalunya (1914-1925)*.

6. MANENT, Albert.- *Josep Carner i el Noucentisme* (Barcelona: Edicions 62, 1969).

7. L'estudi més interessant sobre Guerau de Liost pot ser el de CASASSAS i YMBERT, Jordi.- *Jaume Bofill i Mates (1878-1931). L'adscripció social i l'evolució política* (Barcelona: Curial, 1980), i un treball de caràcter més global pel mateix historiador, CASASSAS i YMBERT, Jordi.- *Intel·lectuals, professionals i polítics a la Catalunya conservadora de la segona meitat del segle XIX* (Barcelona: La Magrana, 1990).

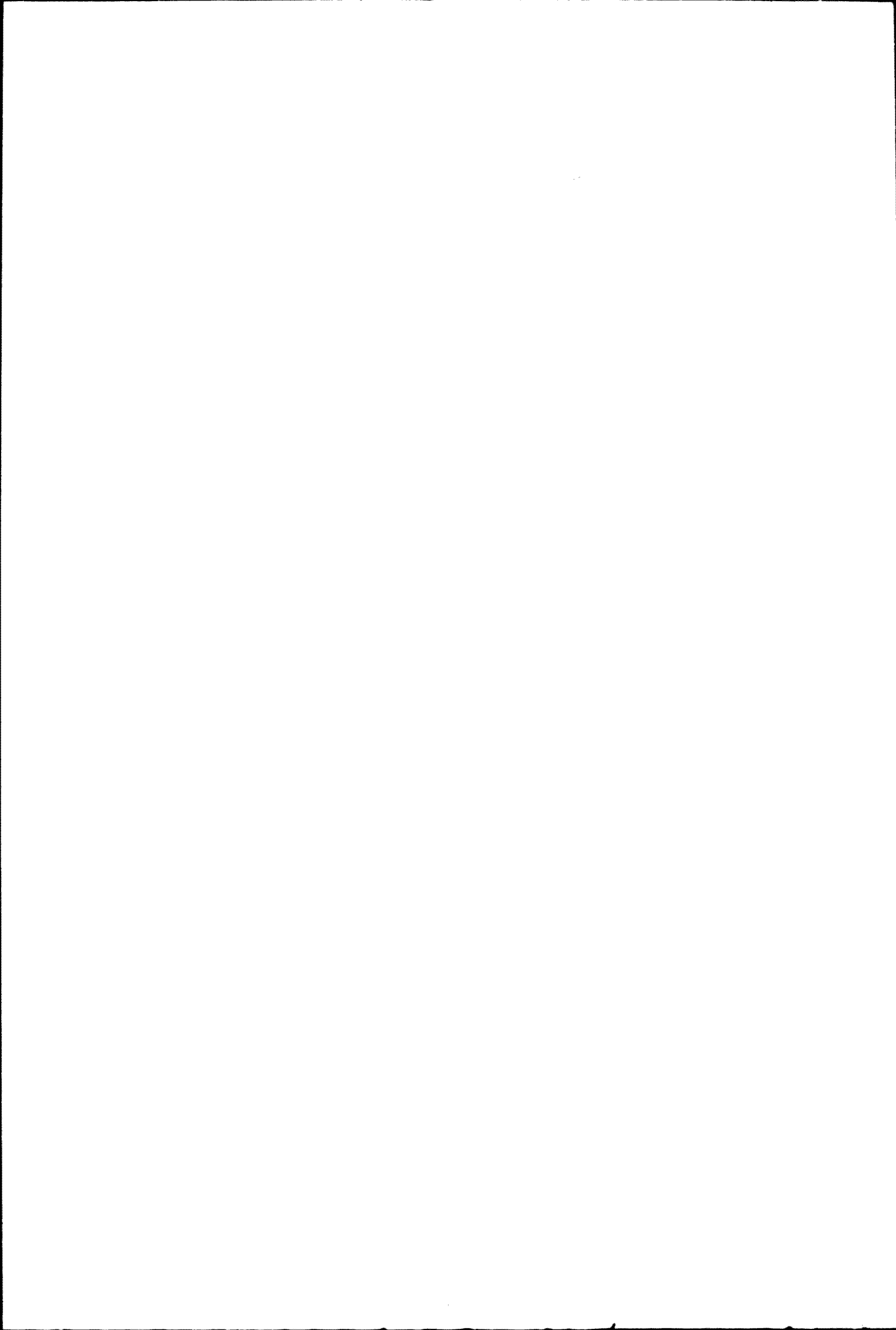
8. MANENT, Albert.- *Carles Riba* (Barcelona: Alcides, 1963), i TRIADÚ, Joan.- *La poesia segons*

Carles Riba (Barcelona: Barcino, 1954).

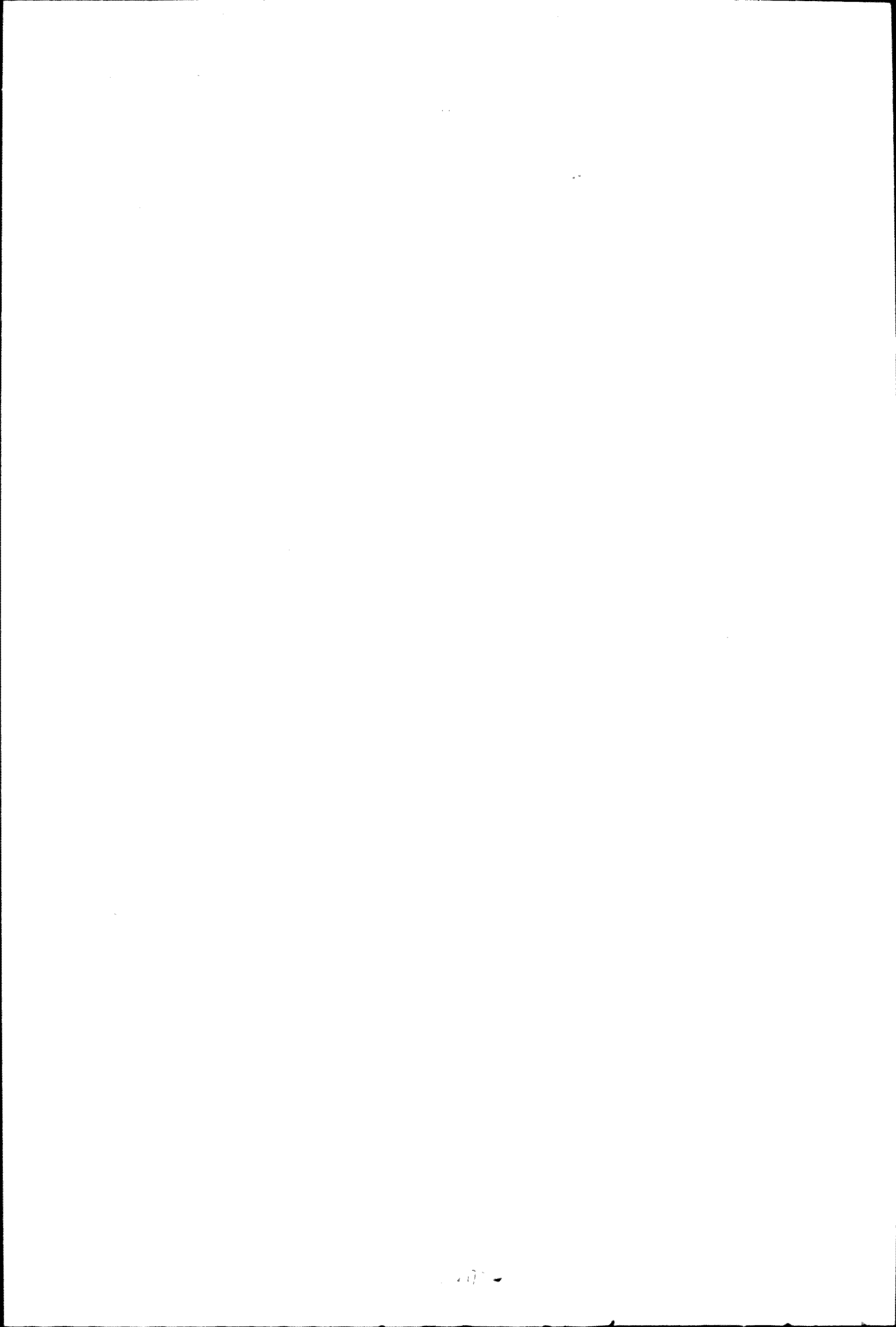
9. CAMPILLO, Maria; CASTELLANOS, Jordi.- La literatura del 1925 al 1939 (en Història de Catalunya. Barcelona: Salvat, 1979, vol. VI, p. 220).

10. Per ampliar informació sobre el corrent noucentista, entre d'altres, es poden consultar: MARFANY, Josep-Lluís.- Reflexions sobre Modernisme i Noucentisme («Els Marges» (Barcelona), núm. I (1974), pp. 49-71); MURGADES, Josep.- Assaig de revisió del Noucentisme («Els Marges» (Barcelona), núm. VII (1974), pp. 35-53); El Noucentisme (Montserrat: Publ. de l'Abadia, 1987); TESIS, Rafael.- Un segle de poesia catalana (Barcelona: Selecta, 1968).

11. CASTELLANOS, Jordi.- El Noucentisme (1906-1925) (en Història de Catalunya. Barcelona: Salvat, 1979, vol. VI, p. 219).

ELS AVANTGUARDISMES

Durant els anys 1920 i 1930 fou l'època en la qual es va produir a l'Europa occidental la forta ruptura amb l'art anterior i es van establir els fonaments de la majoria de les expressions artístiques contemporànies. Aquest trencament fou motivat, entre d'altres causes, pels tràgics efectes de la I Guerra Mundial (1914-1918) que van fer perdre a la major part dels intel·lectuals europeus la fe i la confiança en aquell món tan poc «civilitzat».

A Catalunya, "el Noucentisme havia intentat resoldre la crisi de la cultura fixant una sèrie de valors cohesius. La I Guerra Mundial, però, l'havia aguditzada fins al punt que àdhuc (el 1915) Eugeni d'Ors, amb Gualba, *la de mil veus*, havia expressat en paràbola l'«angúnia pànica» de la civilització davant de l'onada anticultural de la història (exponent d'una subhistòria més íntimament destructiva). Car tot això que se'n

diu cultura, la sèrie de valors entorn dels quals es mouen el pensament, l'art i la literatura, no donava ja resposta suficient a la mateixa realitat que la justificava. La tradició cultural burgesa entrava, doncs, en una profunda crisi d'identitat".²

Enfront d'aquesta crisi que els produïa la realitat, la intel·lectualitat burgesa va adoptar l'actitud de la revolta i del rebuig de la tradició adquirida. En conseqüència es llançà a la recerca de nous plantejaments de l'art i de la literatura -de la cultura en general- al marge i en trencament dels convencionalismes culturals establerts. Aquests grups de joves artistes aïrats -«avantguardes»- intentaven cercar nous llenguatges i expressions culturals adreçats cap a la crítica, la provocació o la fantasia: dadaisme, expressionisme, surrealisme, cubisme, futurisme, superrealisme... Era l'etapa artística dels anomenats «ismes».

Els nous estils penetraren a Catalunya des

de París, Cotlliure i Ceret, i a través de la ciutat de Barcelona. Però a causa de les seves peculiars, estranyes i originals formes, la majoria d'estils no aconseguiren connectar amb el gran públic. I així, els seus principals artistes desenvoluparen gran part de la seva obra a l'estranger, com fou el cas paradigmàtic de Pablo Ruiz Picasso (1881-1973), que format als cercles artístics de Barcelona, al voltant d'«Els Quatre Gats» (1898-1903) exercí el seu art universal a França. La seva obra artística va englobar la majoria de les expressions avantguardistes, especialment el cubisme.

L'estada a Barcelona, a causa de la I Guerra Mundial (1914-1918), d'un grup d'artistes i escriptors refugiats (Francis Picabia, Arthur Cravan, Marie Laurencin, Otto von Watgen, Albert Gleizes...) preparà l'ambient ciutadà vers els nous corrents avantguardistes. El fenomen de l'avantguarda, com un trencament del moviment noucentista, es mostrà públicament a la ciutat de

Barcelona, en una sèrie d'exposicions, que tingueren lloc a la galeria del marxant d'art, Josep Dalmau i Rafel.

Aquest marxant comercial, també, promocionà i edità la revista «391», que dirigida per Francis Picabia, introduïa el corrent dadaïsta. Fou el mateix Dalmau qui presentà, el 1918, Joan Miró i, a l'època inicial del superrealisme (1925), Salvador Dalí.

També exercí un paper d'introducció de les idees avantguardistes, el crític Josep Maria Junoy que dirigí (1916-1917) la revista cultural «Trossos» i es preocupà de difondre els nous corrents: "El *Cubismo*, científico y deductivo como exterior conformación estructural, es en el fondo un producto de la imaginación y de la fantasía. Una geometría lírica (...). Me refiero a la representación de la *Imagen total* del objeto -o sea varias perspectivas de un mismo cuerpo observadas desde varios puntos de vista- (...). Esta acumulación de planos opuestos representados

en una misma superficie hubiera sido cosa monstruosa y abigarrada pintada en un sentido puramente realista (futurismo). Pero la oportuna abstracción e ideal estilización de la forma, por medio de una lógica apariencia geométrica, han afinado la idea, ennobleciendo -y haciendo al mismo tiempo viable con la artística tradición- el inesperado conjunto. Se ha evitado lo monstruoso por medio de lo geométrico.”

A més de la figura, ja esmentada, de P. R. Picasso, l'avantguarda pictòrica fou polaritzada fonamentalment per Joan Miró i Ferrà (1893-1983) i Salvador Dalí i Domènech (1904-1989), que encapçalaren l'estil surrealista, però l'abandonaren, sobretot el primer, per elaborar una obra pròpiament personal i independent.

“Miró és un dels participants al naixement del surrealisme amb els escriptors Breton, Eluard i Aragon i els pintors Max Ernst, Masson, Arp i Magritte. Durant els anys trenta, la seva personalitat, profundament arrelada a la realitat

catalana, es va afirmar com una de les més originals de l'art contemporani. L'obra de Miró no representa objectes ni tampoc no és abstracta: és una confusió contínua entre l'element real i l'element meravellós dels somnis. Miró és el primer artista que s'ha adonat que, per tal de projectar en claror i en color la joia i la terror profundes de l'ésser, hi ha -més enllà del món de les imatges- el món de l'existència biopsíquica, que només es revela mitjançant «signes». Encara que Joan Miró va ésser un dels signants del *Manifest del Surrealisme* (1924), la seva obra s'ha desenvolupat al marge, amb independència d'aquest moviment." Així, Joan Miró, fragmentava la mateixa realitat en nombrosos objectes que es relacionaven en l'espai pictòric per criteris cromàtics i poètics.

En canvi, "Dalí, incorporat l'any 1930 al grup surrealista ha realitzat una pintura que hi està estretament vinculada. Salvador Dalí (1904) va partir d'una formació acadèmica, rebuda a

Madrid, que ha estat la base de la seva manera minuciosa de representar les visions del seu món mental. El seu dinamisme li va permetre d'arrossegar a Cadaqués tots els grans personatges del surrealisme els primers anys de la dècada dels trenta. El paisatge de Cadaqués va constituir els fons més autèntic de la seva pintura".⁶ Així, Salvador Dalí, amb una tècnica detallista i realista, destruïa les idees que convencionalment tenien sobre la realitat. Aquesta realitat que estaven habituats a percebre la col·locava en un món fantàstic i oníric (l'anomenat estil paranoico-crític).

Entre altres escultors, Pau Gargallo i Catalán (1881-1934), des del 1911, i Juli González i Pellicer (1876-1942), des del 1926, es van incorporar al cubisme. Introduint nous materials i renovant-ne la tècnica crearen les figures en ferro i desenvoluparen les possibilitats de l'espai escultòric (buits i forats) més que no pas el volum.

A l'art arquitectònic, el moviment renovador fou plantejat pel «racionalisme» europeu que volia combinar l'expressió artística amb la tècnica. D'aquesta manera alliberava l'arquitectura d'elements formals i decoratius i introduïa nous procediments i materials amb una aplicació especialment funcional.

A Catalunya, les realitzacions foren més tardanes i portades a terme pel GATCPAC (Grup d'Arquitectes i Tècnics Catalans pel Progrés de l'Arquitectura Contemporània). Aquest grup seguia les línies d'un Le Corbusier o d'un Bauhaus, en el sentit d'una anomenada arquitectura funcionalista. Al GATCPAC, inspirat per l'arquitecte Josep Lluís Sert i López (1902-1983), s'incorporaren figures com Sixt Illescas i Miroso o Josep Torres i Calvé o Francesc Fàbregas i Vehil, entre d'altres. Aquest grup d'arquitectes va actuar al llarg dels anys trenta sota l'impuls institucional de la Generalitat. Els seus edificis (Casa Bloc o el Dispensari

Central Antituberculós, a la ciutat de Barcelona) mostraven les seves preocupacions en la recerca d'una nova arquitectura que respongués a les necessitats col·lectives d'una societat moderna i culta. També treballaren en el camp de l'urbanisme, en projectes com el Pla Macià, a Barcelona, la Ciutat del Repòs, a Gavà i Castelldefels, o el «Regional Planning», a Catalunya.

A partir d'una configuració racional de l'espai plantejaren unes reformes progressistes i socials que encara tenen vigència.

També durant el període de la Generalitat republicana, en el camp de la música destacà la figura de Robert Gerhard i Ottenwälder (1895-1970) dins de la línia de renovació, que constituïa l'avantguarda. Així, aquest treballava simultàniament en el camp de la creació, de la musicologia i de la responsabilitat cívica. (En aquest darrer sentit) cal esmentar l'aparició, el 1932, d'Amics de

l'Art Nou (ADLAN), amb l'objectiu d'oferir al poble català una visió clara d'allò que passava al món en el camp artístic. ADLAN es dirigia principalment a dos sectors: al burgès, format en la seva gran majoria per esnobs interessats per l'avantguarda, i l'obrer, amb activitats centrades a l'Ateneu Obrer de Barcelona. ADLAN va confiar l'aspecte musical a Gerhard (...). Gerhard va escollir pels programes de l'entitat els músics més radicalment avançats, aquells que han dominat tota la música occidental contemporània. ADLAN, doncs, va quedar inclòs dins la línia creadora que més endavant havia de seduir els compositors més representatius del segle XX. El gran mèrit de Gerhard, deixeble de Schönberg, va ésser, no sols el d'assimilar els nous procediments d'escriptura musical que en aquell moment eren vigents a Europa, sinó també el d'introduir a la Península el mètode dodecatònic gràcies al seu quintet per a instruments de vent (1928)".'

L'avantguardisme literari s'inicià, com fet tradicional, en la publicació (1916) a la revista «Iberia», del cal·ligrama *Oda a Guynemer* de Josep M. Junoy i Muns (1887-1955): "Ciel de France: Dins de l'avió mortalment ferit per l'espai i brunzeix encara el lluent cor del motor més l'ànima del pàlid adolescent heroi vola ja vers les constel·lacions."

El principal representant fou Joan Salvat-Papasseit (1894-1924). Gran poeta líric de temes socials (*L'irradiador del port i les gavines*, 1921) i eròtics (*El poema de la rosa als llavis*, 1923), fou introductor (1919) dels cal·ligrames i escriví poemes plenament avantguardistes, com *Poemes en ondes hertzianes* (1919).

Un altre gran poeta com Josep Vicenç Foix i Mas⁹ (1893-1987) fou influït per l'avantguardisme i col·laborà amb els artistes més avançats (redacció de la revista de Sitges «L'Amic de les Arts» 1926-1929, conjuntament amb Salvador Dalí, Sebastià Gasch i Lluís Montanyà). Però sabé

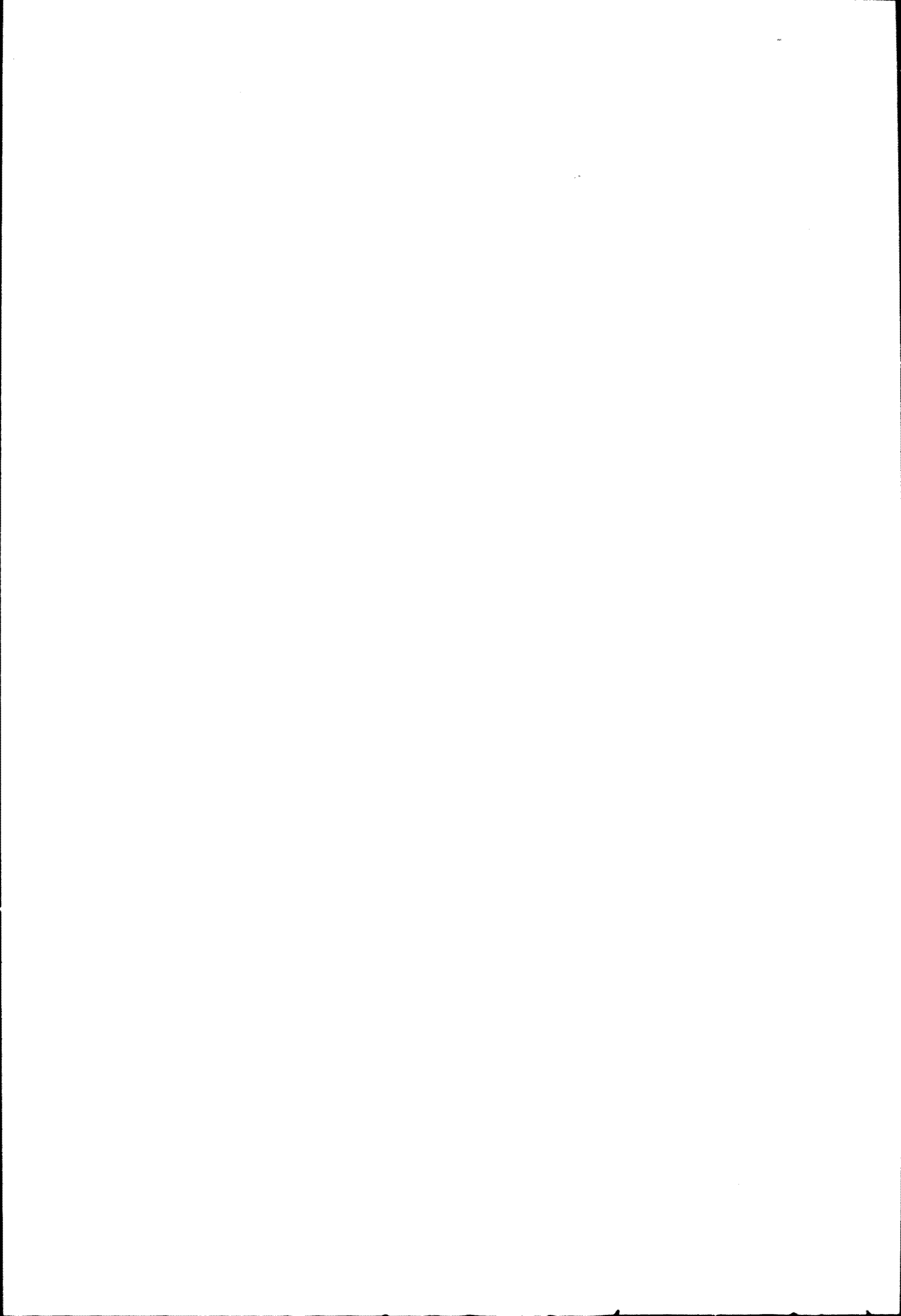
assimilar els recursos dels moviments contemporanis (des del futurisme al superrealisme) per construir una poesia original i personal de l'èxit extraordinàriament ric i d'un fons clàssic.

De fet, la vitalitat de l'avantguardisme literari va quedar, en gran part, estroncat després de la crisi econòmica de 1929 i la caiguda de la Dictadura de Primo de Rivera.

En el camp historiogràfic, també els trasbalsos polítics del segon quart de segle influïren en l'evolució dels estudis històrics, a Catalunya. L'abolició de la Mancomunitat de Catalunya (1925) i el règim dictatorial de Primo de Rivera (1923-1931) suposaren limitacions a la tasca historiogràfica dels Estudis Universitaris Catalans i de l'Institut d'Estudis Catalans. Això va dificultar la continuació del pla de renovació historiogràfica encetat al període anterior. També va tornar a donar protagonisme als estudis de la Universitat de Barcelona. Ja durant la

Generalitat republicana les noves possibilitats de la Universitat Autònoma de Barcelona (1933) obriren la formació d'un estol de nous historiadors, com Pericó, Castillo, Vicens Vives, o els Serra-Ràfols, en què sols reberen secundàriament estudis de l'Institut d'Estudis Catalans. També a aquella època s'accentuaren les postures de debat ideològic enfront a les hipòtesis centralistes i tradicionals del nacionalisme espanyol. En part, aquesta polèmica fou motiu de la publicació de la monumental *Història Nacional de Catalunya* (1922-1934) d'Antoni Rovira i Virgili i la *Història de Catalunya* (1934-1935) de Ferran Soldevila i Zubiburu.¹⁰

NOTES

1. ORS, Eugeni d'.- *La ben plantada. Gualba la de mil veus* (Barcelona: Edicions 62, 1980, p. 118).

2. CAMPILLO, Maria; CASTELLANOS, Jordi.- *La literatura del 1925 al 1939* (en *Història de Catalunya*. Barcelona: Salvat, 1979, vol. VI, p. 220).

3. JUNOY, Josep M.- *Arte y Artistas* (Barcelona: 1912).

4. MOLAS, Joaquim.- *El surrealisme a Catalunya: Notes per a la seva història (1924-1934)* («Actes del III Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes», Oxford: The Dolphin Book, 1976).

5. VICENS, Francesc.- *Els corrents artístics entre el 1900 i el 1939* (en *Història de Catalunya*. Barcelona: Salvat, 1979, vol. VI, p. 247).

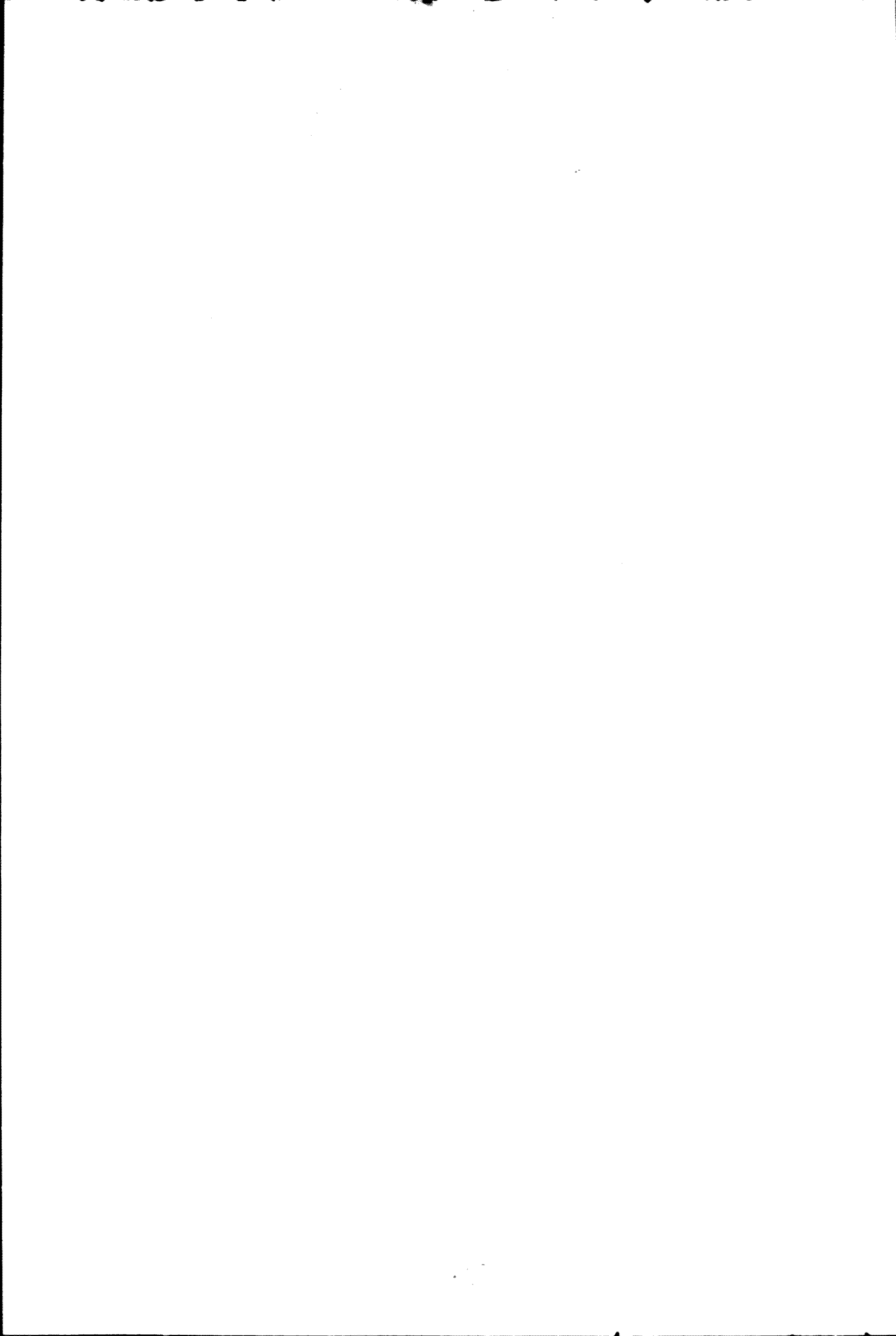
6. *Ibidem*.

7. ALBET, Montserrat.- *La música catalana al segle XX* (en *Història de Catalunya*. Barcelona: Salvat, 1979, vol. VI, p. 318).

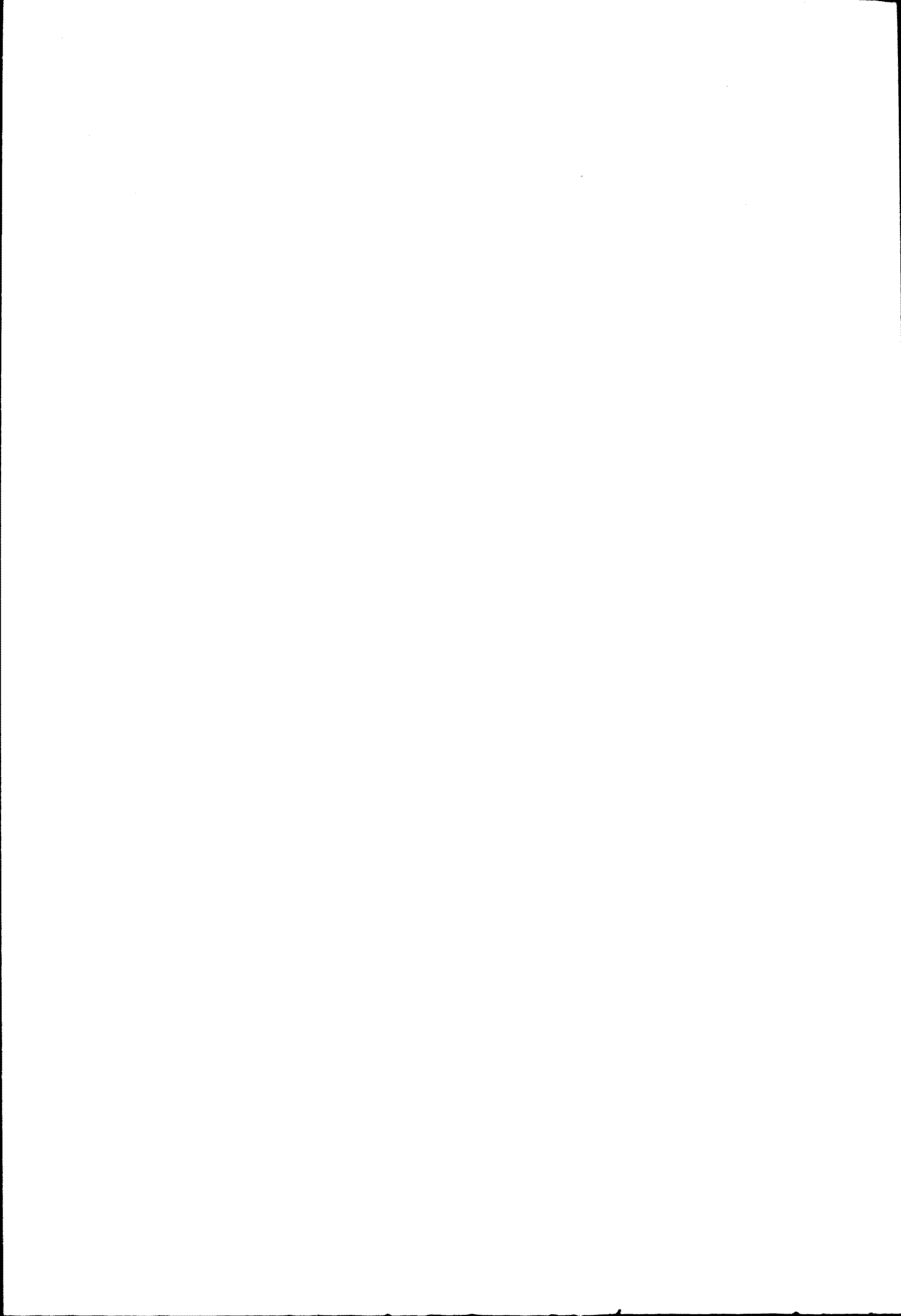
8. En relació als avantguardismes a la literatura catalana es poden consultar: ARIMANY, Miquel.- *L'avantguardisme en la poesia catalana actual* (Barcelona: Pòrtic, 1972); CASTELLET, Josep; MOLAS, Joaquim.- *Poesia catalana del segle XX* (Barcelona: Edicions 62, 1963).

9. GIMFERRER, Pere.- *La poesia de J. V. Foix* (Barcelona: Edicions 62, 1974).

10. En relació amb aquestes dues obres històriques es poden consultar els corresponents capítols posteriors titulats, respectivament, *Història Nacional de Catalunya (1922-1934)* i *Història de Catalunya (1934-1935)*.

LES IDEOLOGIES SOCIALISTES

Tots aquells anys foren testimoni de la propagació de les idees anarquistes, socialistes i marxistes; sorgides a la primera meitat del segle passat. Introduïdes a Catalunya, principalment durant el Sexenni Revolucionari (1868-1874), fou especialment després de l'ensulsiada de la I Guerra Mundial (1914-1918) i del triomf de la Revolució soviètica (octubre de 1917) que aquelles ideologies adquiriren una major difusió entre els intel·lectuals i pensadors de l'època.

Però, foren els propis dirigents polítics els que aplicaren en els seus estudis o obres intel·lectuals, els anàlisis d'aquestes ideologies. En canvi, aquestes influències no s'estengueren majoritàriament entre els historiadors.

El corrent anarquista,¹ majoritari entre la classe obrera enquadrada en la Confederació

Nacional del Treball (CNT), tingué els seus propis pensadors com Fernando Tarrida del Marnol, Joan Montseny o «Federico Urales», Teresa Mañé o «Soledad Gustavo», Pere Esteve, Leopoldo Bonafulla, Anselmo Lorenzo, José López Montenegro, entre d'altres.

Les seves idees propagades en revistes («La Revista Blanca») o editorials, més que influir en el pensament dominant de l'època, i en la historiografia en particular, tingueren repercusió en la formació d'un peculiar estil de vida, entre part dels treballadors, basat en la solidaritat, el naturalisme, la frugalitat, l'excursionisme... Aquests plantejaments vitals transcendiren entre cercles artístics modernistes, com la revista cultural «L'Avenç». Però la ideologia majoritària de l'anarquisme restà circumscrita als seus propis adherits, en dues grans línies, la sindicalista i la més radical de l'acció directa.

En canvi, el pensament socialista fou

representat a través d'organitzacions polítiques. Bandejat del món institucional, i de l'universitari en particular, amb posterioritat a la Revolució soviètica de 1917, l'ideari marxista hagué de difondre's en revistes i assaigs, com el de *La lliçó de la història, cap un món nou* (1927) de Josep Llord (on parla ja de l'emancipació de les nacionalitats o de la qüestió de les llengües no oficials).

Però, com dèiem, les idees socialistes s'introduïren a partir d'organitzacions, com la Unió Catalanista, sota la presidència (1903-1916) del doctor Domènec Martí i Julià² o la Unió Socialista de Catalunya (USC) constituïda al juliol de 1923.³

Precisament la USC, en el seu portaveu, el periòdic «Justícia Social», publicaria (1926) un fragment del *Manifest Comunista*, primer text en català, de Marx i Engels. I, també un dels seus dirigents, Emili Granier i Barrera,

traduiria, per primera vegada al català, el *Manifest* (1930). A la mateixa revista «*Justicia Social*» dedicaria un número de 1933 a commemorar el cinquantenari de la mort de Marx.

Dos dirigents d'USC destacaren en aquest paper de difusió: Rafael Campalans i Puig⁴ (1887-1933) i Manuel Serra i Moret (1884-1963).

El primer, enginyer industrial i director de l'Escola del Treball de la Mancomunitat, va escriure, a *El socialisme i el problema de Catalunya* (1923), les diferències entre l'esperit nacional (*volkgeist*)⁵ català i l'esperit nacional espanyol i, també, la consideració com a catalans, dels immigrants sense diferències en relació als nadius.

A diferència de la línia austromarxista de Campalans, Serra i Moret⁶ fou partidari d'una concepció gradualista del socialisme a semblança del laborisme anglès. A més de proloquista a la primera edició catalana (1930) del *Manifest Comunista*, publicà *Nocions*

d'Història i Filosofia (1930). Es mostrà partidari del dret de les nacionalitats, i en particular de Catalunya, a elegir la seva forma de govern.'

Totes aquestes idees influïren entre alguns professionals⁹ del seu temps (els arquitectes Josep Torres i Clavé i Francesc Fàbregas i Vehils o el psiquiatra Emili Mirà i López o l'economista Estanislau Ruiz i Ponseti), però sobretot aportaren orientacions en la tasca cultural de la Generalitat republicana,⁹ ja que fins i tot alguns d'ells ocuparen càrrecs de govern o de direcció.

La línia marxista fou especialment representada per personalitats vinculades, posteriorment (setembre de 1935), al POUM (Partit Obrer d'Unificació Marxista)¹⁰: Joaquim Maurín i Julià (1896-1973), Andreu Nin i Pérez (1892-1937) i Jordi Arquer i Saltor (1907-1981). Els tres, en les seves obres, es basaren en el marxisme per les seves anàlisis

polítiques o estudis d'interpretació històrica, inspirats en la *Declaració soviètica dels drets dels pobles de Rússia* (1917).

Joaquim Maurín, en els seus treballs *Las tres etapas de la cuestión nacional* (1931) i *La revolución española. De la monarquía absoluta a la revolución socialista* (1932), plantejava que era la classe obrera catalana l'encarregada d'encapçalar la defensa de la qüestió catalana. I en el seu llibre *Hacia la segunda revolución* (1935) defensava el federalisme pel règim republicà i la convergència del moviment proletari, camperol i nacional. També analitzava el paper de l'Esquerra Republicana de Catalunya: "El caso de la pequeña burguesía catalana ha sido ejemplar. Su partido, la Esquerra (...) representaba el deseo unánime del pueblo catalán, partidario de la ruptura con el Estado monárquico para pasar a una estructuración revolucionaria (...), la Esquerra representaba el movimiento de

liberación nacional. Pero fue sobornada con la promesa de un trato especial para Cataluña. En el instante en que la Esquerra se desinteresó del problema, aceptando una solución parcial, la revolución quedaba truncada en este dominio. La limitación del problema nacional a Cataluña hizo perder al movimiento catalán una gran parte de su fuerza revolucionaria."¹¹ Entre els objectius de la revolució democrática-socialista propugnava una nova organització estatal: "Unión Ibérica de Repúblicas Socialistas. La nueva estructuración revolucionaria será más que una simple Federación. Los Estados que la compondrán podrán separarse si quieren. La puerta estará abierta para entrar y salir."¹²

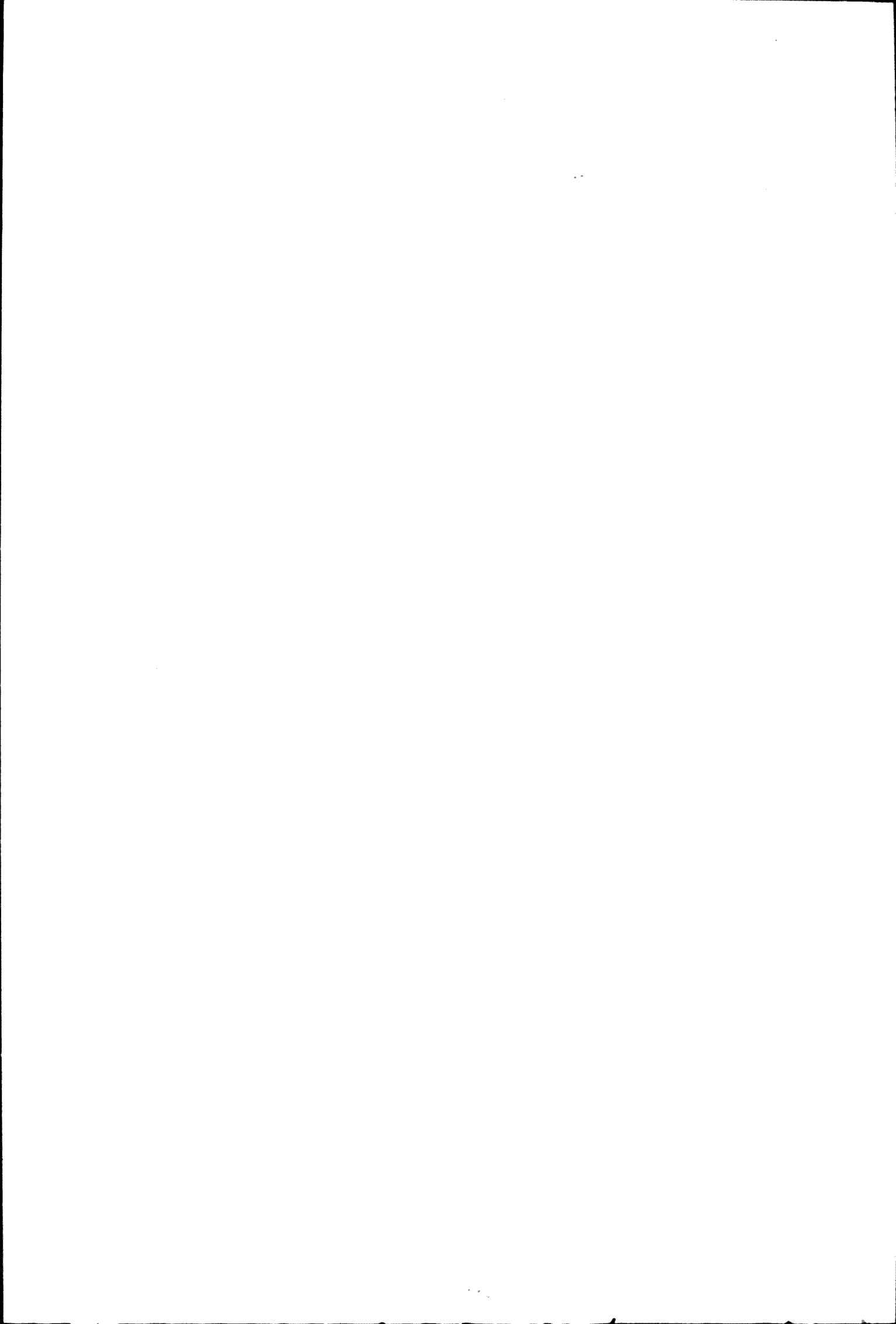
En la mateixa línia, Andreu Nin,¹³ traductor de Marx, Tótski, Tolstoi, fou autor d' *Els moviments d'emancipació nacional* (1935). En aquesta obra propugnava que les masses populars encapçalades pel proletariat havien de

realitzar el moviment d'emancipació nacional per constituir l'estat nacional. Ja que la nació es definia per l'existència d'una comunitat particip d'una mateix territori, idioma, cultura i relacions econòmiques. En aquest sentit de lluita democràtica contra l'opressió defensava la llibertat dels pobles oprimits, fins a la separació si aquesta era la voluntat manifesta.

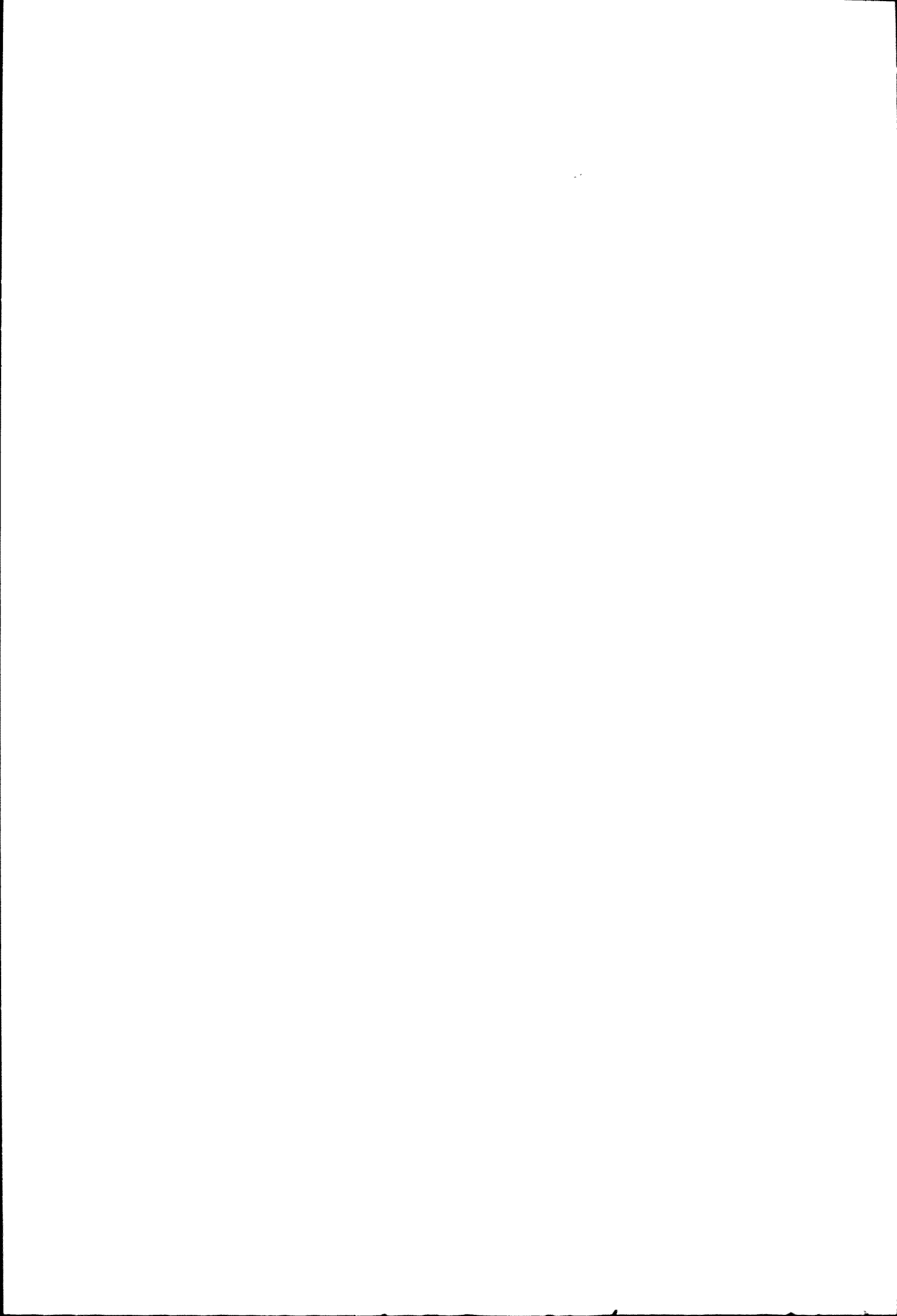
Tanmateix Jordi Arquer publicava *El comunisme i la qüestió nacional i colonial* (1930), selecció de textos (Marx, Lenin, Stalin, Bujarin) d'aquesta temàtica, i *Los comunistas ante el problema de las nacionalidades ibéricas* (1931). En aquest estudi històric de Catalunya, Arquer es mostrava partidari, a l'igual que Maurín, de la constitució d'una Unió de Repúbliques Socialistes d'Ibèria, en la que fos reconegut el dret d'autodeterminació de Catalunya, en el sentit que la nació de Catalunya es convertís

en l'estat de Catalunya, tal com abans del 1714.

Aquesta era, doncs, la línia predominant dins del marxisme català,¹⁴ que juntament amb els corrents anarquistes i socialistes conformaren el pensament de les esquerres durant la Generalitat republicana. Incidiren de forma predominant entre el proletariat, però la seva influència fou secundària en l'aplicació dels estudis i recerques històriques d'aquells temps.¹⁵

NOTES

1. BALCELLS, Albert.- *Los anarquistas y la cuestión nacional catalana hasta 1939* (en GARCÍA DELGADO, J. L.- *España. 1898-1936: estructuras y cambio*. Madrid: Universidad Complutense, 1984).

2. Martí i Julià concebia la nació com un organisme social natural i històric per damunt dels canvis dels estats. Per informació sobre aquest polític i sobre la Unió Catalanista es poden consultar: COLOMER i POUS, Jaume.- *Estudi preliminar* (en MARTÍ i JULIÀ, Domènec.- *Per Catalunya i altres textos*. Barcelona: La Magrana, 1985) i LLORENS i VILA, Jordi.- *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític: dels orígens a la presidència del Dr. Martí i Julià (1891-1903)* (Montserrat: Publicacions de l'Abadia, 1992).

3. ALCARAZ, R.- *La Unió Socialista de Catalunya* (Barcelona: La Magrana, 1987).

4. En relació a la personalitat de Rafael Campalans: BALCELLS, Albert.- *Rafael Campalans, socialisme català. Biografia i textos* (Montserrat: Publicacions de l'Abadia, 1985) i *QUATRE enginyers industrials per a la història* per Miquel COLL i ALENTORN, Joan VALLVÉ i CREUS, Santiago RIERA i TUÈBOLS i Enric FREIXA i PEDRALS (Barcelona: Associació i Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya, 1989).

5. En relació a aquest concepte aplicat a Catalunya es pot veure: LLOBERA, Josep R.- *La formació de la ideologia nacionalista catalana. La idea de Volkgeist com a element definidor* («L'Avenç», núm. 63 (setembre 1983), pp. 24-35).

6. BALCELLS, Albert.- *El socialisme en*

Cataluña hasta la guerra civil (en JULIÀ, Santos.- *El socialismo en las nacionalidades y regiones*. Madrid: Editorial Pablo Iglesias, 1938) i BARELÓ, Mercè.- *El pensament polític de Serra i Moret* (Barcelona: 1986).

7. El seu company de partit, Gabriel Alomar, fou dels primers ideòlegs en unir nacionalisme amb socialisme en les seves obres *Catalanisme socialista* (1910) i *Harmonización de la corriente socialista con la nacionalista* (1902).

8. CASASSAS i YMBERT, Jordi.- *Intel·lectuals, professionals i polítics a la Catalunya contemporània (1850-1920)* (Barcelona: Els llibres de la Frontera, 1989).

9. ROSSELL, Mercè.- *Política cultural de la Generalitat* (Barcelona: Undarius, 1977).

10. En relació als antecedents del POUM cal veure l'evolució del BOC en BONAMUSA, F.- *El Bloc Obrer i Camperol. Els primers anys, 1930-1932* (Barcelona: Curial, 1974).

11. ALBA, Víctor.- *El marxisme a Catalunya (1919-1939)* (Barcelona: Pòrtic, 1974. Vol. I: *Història del BOC*; p. 306).

12. ALBA, Víctor.- *op. cit.*, p. 326.

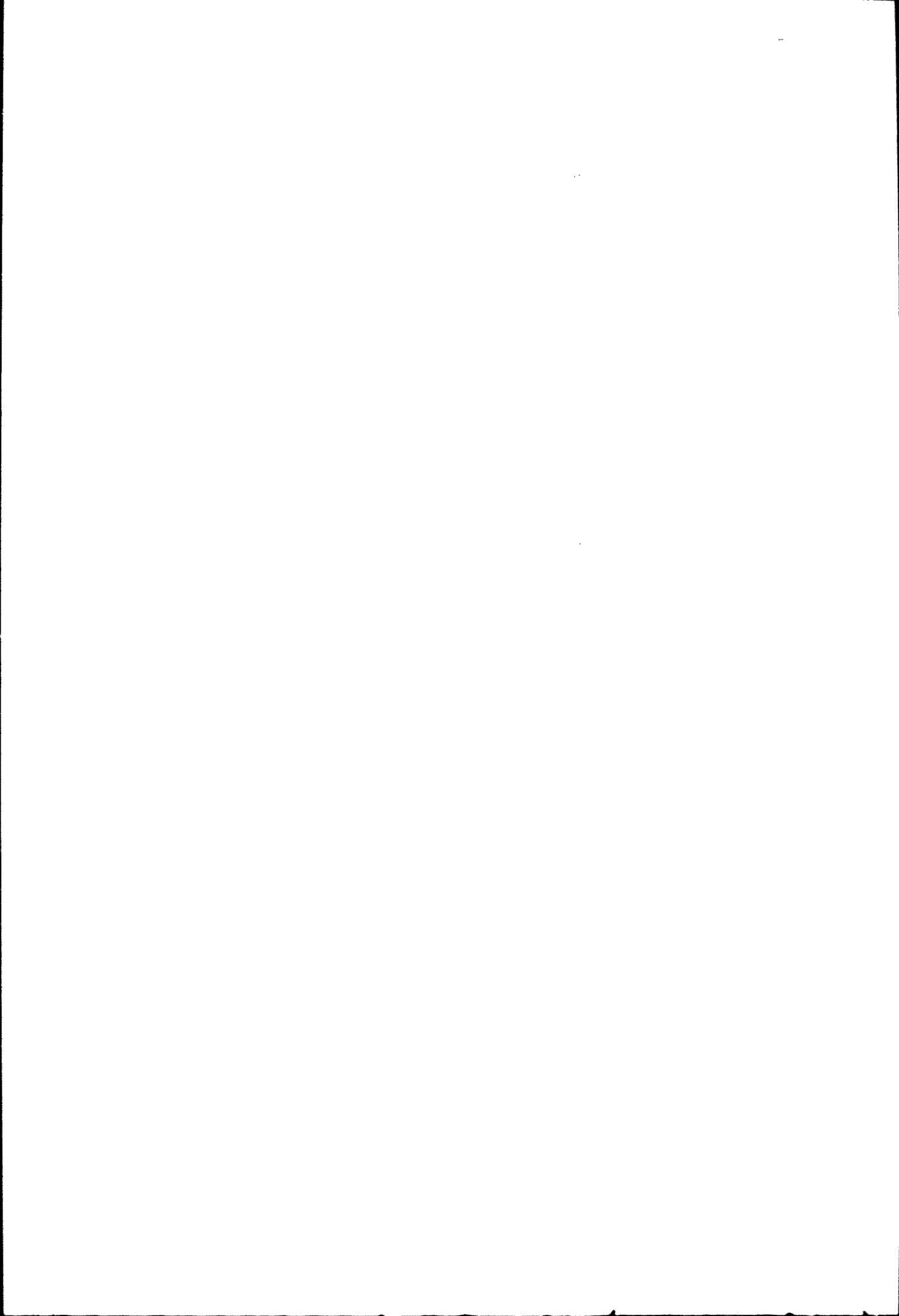
13. Respecte als nombrosos estudis sobre Andreu Nin, es pot veure l'obra de l'especialista PAGÈS, Pelai.- *Andreu Nin, su evolución política, 1911-1937* (Madrid: Zero, 1975).

14. ARNAU, R.- *Marxisme català i qüestió nacional catalana, 1930-1936* (París: Edicions Catalanes de París, 1974); BALCELLS, A.-

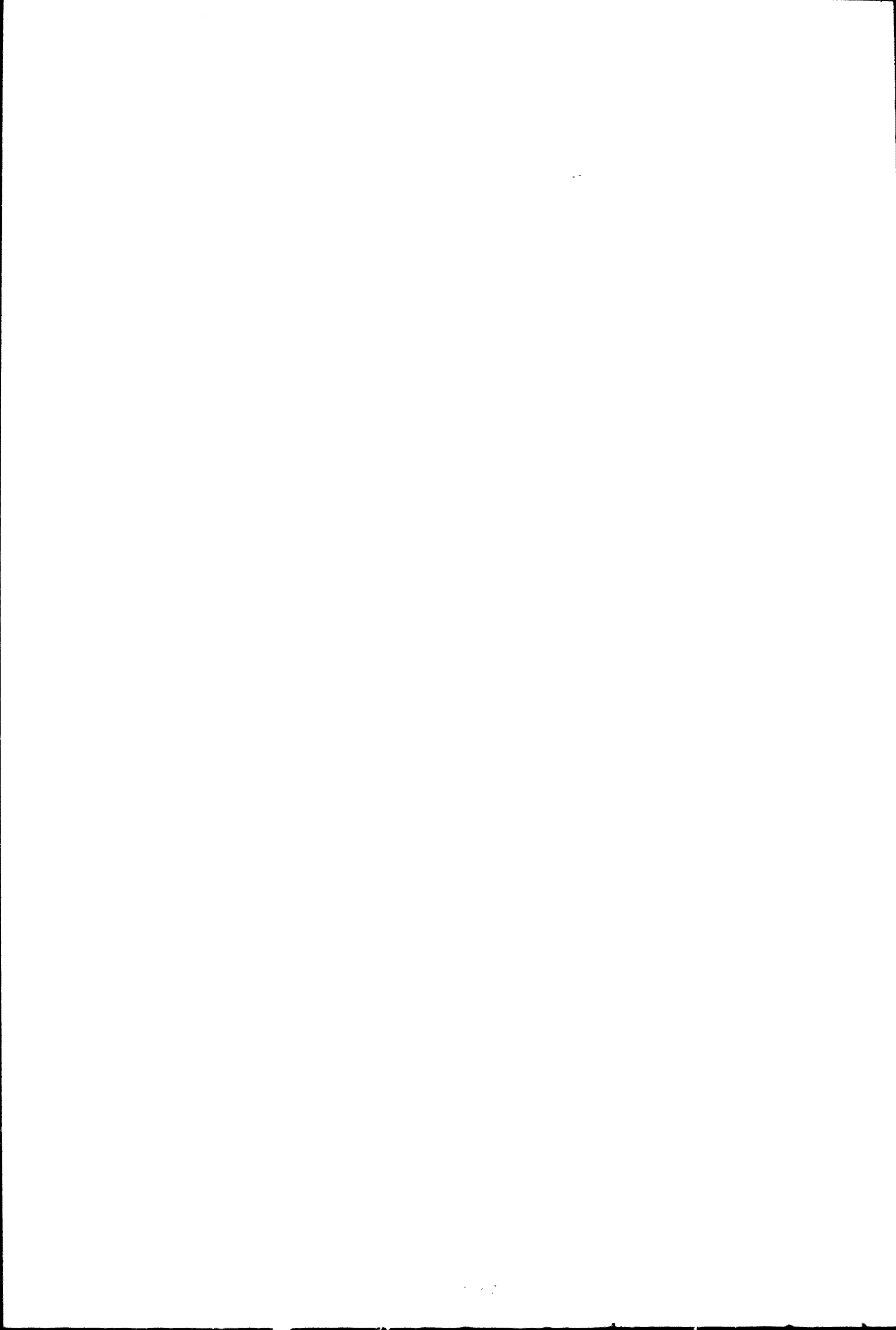
Marxismo y catalanismo, 1930-1936

(Barcelona: Anagrama, 1977).

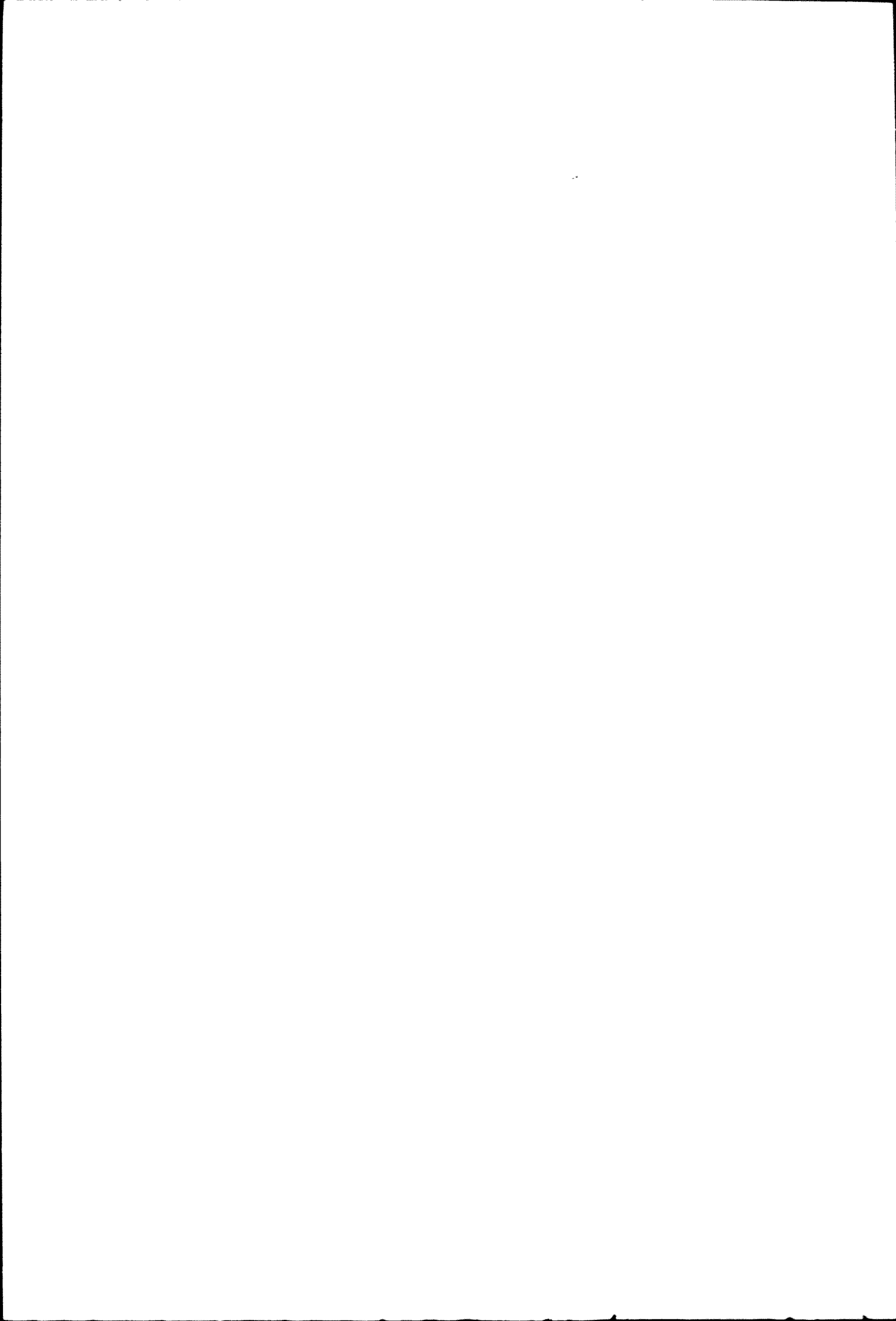
15. Aquestes influències no foren notables en els estudis històrics fins al mestratge de Jaume Vicens i Vives. Les aportacions dels seus deixebles i, en especial, de Pierre Vilar significaren l'aplicació del materialisme històric a la dècada de l'any 1960.

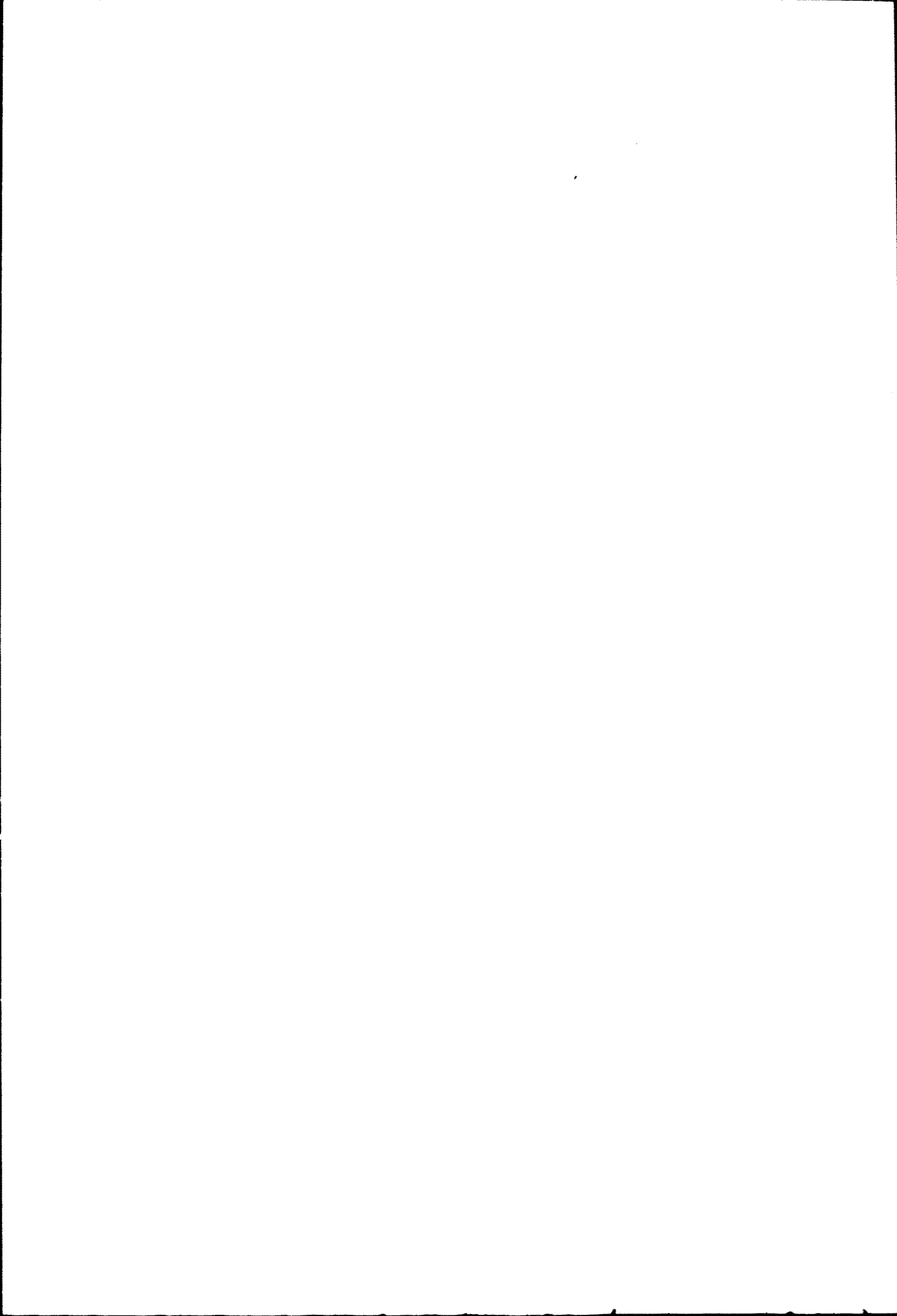
L'ÀMBIT HISTORIOGRÀFIC

ELS ANTECEDENTS
HISTORIOGRÀFICS

LES OBRES HISTÒRIQUES DELS SEGLES XVI I XVII

Dins del moviment cultural dels segles XVI i XVII,¹ la història adoptà unes noves característiques. De fet, es passava de les cròniques medievals -narracions cronològiques d'un regnat o d'una època- a obres històriques caracteritzades amb la utilització de documentació com prova del seu valor, progressiu ús de la filologia com a tècnica, per a la documentació, i una explicació dels esdeveniments cada vegada més lligada al propi estudi investigador en lloc d'un origen providencial.

En aquest sentit fou bàsica l'obra del saragossà Jerónimo Zurita (1512-1580). Nomenat cronista d'Aragó (1548), utilitzà documentació de Nàpols, Sicília, València i, en especial, de l'arxiu reial de Barcelona per confeccionar els dos volums (*Los cinco libros primeros* i *Los cinco postreros*) de *los Anales de la Corona de Aragón* (1562), que tractaven els esdeveniments des de la

invasió musulmana fins el 1510. Obra important, tingué molta transcendència i així es feren noves edicions en 1610 i 1669.

A Catalunya, participaren de la influència humanista Joan de Margarit i Pere Miquel Carbonell. L'obra del bisbe de Girona, Joan de Margarit i de Pau (1422-1484),² fou els *Paralipomenon Hispaniae libri decem*. Impresa a Granada el 1545, tracta sobre la història antiga de la península ibèrica, cercant elements pre-romans al passat català. El segon historiador Pere Miquel Carbonell i de Soler³ (1434-1517) escriví, entre 1495 i 1513, *Chroniques de Espanya fins aci no divulgades*, que tracta dels nobles e invictissims Reis dels gots y gestes de aquells y dels Comtes de Barcelona e Reis de Aragó..., que fou publicada (1547) després de la seva mort. Com arxiver reial (1483) pogué utilitzar documents de l'arxiu reial, per a la seva obra, que acaba la seva narració a la mort de Joan II (1479). Amb

la col·laboració del seu cosí i canonge barcelonès Jeroni Pau, criticà el treball de Pere Tonic, *Histories e conquestes dels reys de Aragó e comtes de Barcelona* (1495), i la llegenda d'Otger Cataló.

A partir de la segona meitat del segle XVI la producció historiogràfica es va centrar amb la descripció i història general del Principat, en lloc d'Espanya o de la corona d'Aragó, que havia quedat ben tractada als *Anales de Zurita*. En aquesta línia destacaren:

Francesc Tarafa, canonge arxiver de la seu de Barcelona, escriví una *Chronica de Caballers catalans*, considerada com la primera història de la Catalunya estricta. Encara publicà a Anvers (1553), *De origine ac rebus gestis Regum Hispaniae liber...* Aquesta obra no era de recerca, sinó un resum o compendi històric amb un objectiu divulgador. En aquest sentit, fou traduïda del llatí a la llengua castellana per Alonso de Santa Cruz i publicada a Barcelona

(1562) amb el títol *Chronica de España...*, del *Origen de los Reyes y cosas señaladas della y varones ilustres*.

Antoni de Viladamor, arxiver i secretari de Felip II, escriví *Primera part de la Historia General de Cathalunya* (1585), amb dades de la documentació de l'Arxiu reial de Barcelona.

Francesc Caça, cavaller barceloní i professor de grec i retòrica,⁴ fou autor de *De Catalonia Liber primus*, imprès a Barcelona per Jaume Cendrath, el 1588, que no tingué continuació en altres tres llibres d'història de Catalunya.⁶

Francesc Diago (1562-1615), dominic (1578), fou lector de teologia al convent de Santa Caterina de Barcelona i cronista (1614) de la Corona catalano-aragonesa. Publicà *Historia de los invictisimos antiguos condes de Barcelona, dividida en tres libros* (Barcelona, 1603). També preparà una descripció geogràfica

del Principat que sortí en el mapa *Cataloniae Principatus Novissima et accurata Descriptio*, publicat el 1603 per Juan Bautista Vrints.

Jeroni Pujades (1568-1635),⁷ professor de dret canònic a la universitat barcelonina i oïdor de l'Audiència reial, escriví *Coronica Universal del Principat de Cathalunya*. Molt documentada, utilitzà els coneixements numismàtics i epigràfics per a la narració de la història antiga, però li va mancar mètode crític per poder rebutjar l'existència de reis llegendaris. L'obra s'estén des de l'antiguitat fins l'any 1162 i es completa com bibliografia amb una taula dels escriptors i autors consultats. Publicat el primer volum en català (Barcelona, 1609), la narració arribava fins la invasió musulmana a la Península. La segona i tercera parts, en castellà, no foren editades fins els 1829-1832. També fou autor d'un útil *Dietari* que relacionava els esdeveniments coetanis, entre els anys 1601-1630.

Francesc de Gilabert i d'Alentorn (mort el 1638), senyor de les baronies de Tudela i la Vansa fou paer de Lleida i destacà com a defensor del pactisme a les Corts de 1626 i 1632. El 1616 publicava a la impremta lleidatana de Lluís Menescal, *Discurso sobre la calidad del Principado de Cataluña y inclinacion de sus habitantes con el gobierno que parece han de menester.*

Francesc de Montcada i Montcada (1586-1635), marquès d'Aitona i comte d'Osona fou governador a Milà i a Flandes. Autor de *l'Expedició de catalanes y aragoneses contra turcos y griegos*, que editada el 1623, estava basada en la crònica de Ramon Muntaner.

El jutge perpinyanès Andreu Bosch fou l'autor de *Sumari Index o Epitome dels admirables y nobilissims titols d'honor de Cathalunya, Rosselló y Cerdanya y de les gracies, privilegis, prerrogatives, preeminencies, llibertats e immunitats gosan*

segons les propies y naturals lleys. Publicat a Perpinyà, per Pere Lacavalleria (1628), amb l'objectiu de defensar la catalanitat dels comtats del Rosselló i la Cerdanya en l'àmbit d'Espanya i en contra de França. Treballada amb una bona metodologia històrica i jurídica, utilitzà les obres de Zurita i de Pujades, i en canvi criticà el treball de Pere Miquel Carbonell.

Francesc Martí i Viladamor (1616-1689), advocat cerdà -de Puigcerdà- establert a Barcelona (1617), publicà el 1640 *Noticia Universal de Cataluña* amb el propòsit de defensar la causa de Catalunya contra la política del comte-duc d'Olivares. Omesa de la narració la revolta catalana de 1640, s'adherí al bàndol francès (cronista de Lluís XIV) i així, edità a Barcelona, *Cataluña en Francia, Castilla sin Cataluña y Francia contra Castilla. Panegirico glorioso al Christianisimo monarca Luis XIII el Justo* (1641).

Esteve de Corbera (1563-1635) en la seva obra, titulada *Cataluña Ilustrada*. Contiene su descripción en comun y particular con las poblaciones, dominios y sucesos desde el principio del Mundo hasta que por el valor de su Nobleza fue libre de la Opression Sarracena (publicada a Nàpols per Antonio Gramiñani), dóna un gran valor a la cronologia per a l'estudi de la història.

Pèire de Marca (1594-1662), bisbe francès, com visitador general del Principat i comtats de Rosselló i de Cerdanya (1644-1652) fou el principal representant del govern francès a Catalunya, durant la guerra dels Segadors. Col·laborador dels representants francesos a les negociacions de la pau dels Pirineus (1659), fou publicada a París (1688) la seva *Marca Hispanica sive limes hispanicus, hoc est, Geographica et historica descriptio, Cataloniae, Ruscinonis et circumiacentium populorum*, amb l'objectiu de defensar les

pretensions franceses sobre el Rosselló, Conflent i Cerdanya, en contra de la fonamentació hispànica de l'obra d'Andreu Bosch. Malgrat aquest subjectivisme, l'obra de Marca contenia molts materials diplomàtics i històrics, fruit de la seva recollida durant el seu mandat a Catalunya, a més de les aportacions tretes de l'obra de Jeroni Pujades.

A més de la inèdita *Historia General de Cataluña* de Pau Ignaci de Dalmaes i Ros (1670-1718), a primers del segle XVIII Narcís Feliu de la Penya i Parell (m. 1713)^o publicava a Barcelona el 1709, *Anales de Cataluña y Epilogo breve de los progresos y famosos hechos de la Nación Catalana de sus santas Reliquias, Conventos, Armas y Letras han florecido desde la primera poblacion de España, ... hasta el presente 1709*. Presentada en tres volums, es mostrà partidari de l'arxiduc Carles (Carles III) i contrari a les tesis de P. de Marca en incorporar Rosselló i Cerdanya a França.

Malgrat una concepció tradicional de la història aporta informació apropiada de la seva època.

Aquesta història, a la vegada, era representativa de la renúncia progressiva del català en benefici de la llengua castellana, fet característic del període anomenat «Decadència cultural». Així Feliu de la Penya es va creure obligat a justificar, al començament de l'obra, l'adopció del castellà: "Siendo catalán -dice- y natural de Barcelona, parece debía escribir esta obra en el catalán idioma, pero para que se dilaten las noticias y por los papeles y libros que en la centuria de 1600 se han escrito en idioma castellano, desdorando algunas acciones de Cataluña, debiendo manifestar su equivocación, no puedo excusar la respuesta en lengua castellana, para que igualmente se entienda el cargo y la defensa, la equivocación y la verdad."¹⁰

En aquesta mateixa línia,¹¹ Rafael Cervera

traduí al castellà la Crònica de Bernat Desclot (1283-1288). Fou publicada a Barcelona, el 1616, per Sebastián de Corbellas amb el títol d'*Historia de Cataluña, compuesta por Bernardo Desclot, Caballero catalan,...* Traduzida de su antigua lengua catalana en romance castellano, por Raphael Cervera... També aquest, Cervera, explicava el motiu de la traducció, "Opinión ha sido muy recibida entre los escritores antiguos de la nación catalana escribir las hazañas y conquistas de sus Condes y Reyes en su lengua natural... o fuese por ser en aquel tiempo la propia y usada por los Reyes, y por ser más estimada entre las Provincias comarcanas, o por parecer que les quitaban mucho de su valor y crédito en publicarlas en lengua ajena; pero el tiempo y la experiencia van desengañando a los de nuestro siglo del error que en esto hicieron".¹²

En aquells segles XVI i XVII, com especial novetat historiogràfica fou l'aparició de la

història local. Així des d'aleshores les monografies locals es presentaren com una especialitat dins dels estudis històrics.

Ja el 1491 s'editava, a Barcelona, l'obra *Barcino* de Jeroni Pau (1458-1497), canonge de Barcelona. Escrita en latí, el treball era una descripció i història de la ciutat de Barcelona.¹³

La població de Tortosa comptava des de l'any 1557 amb *Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa*. Escrita pel cavaller i procurador (1548) tortosí, Cristòfor Despuig (1510-v. 1580),¹⁴ tractava de la història de Tortosa per mitjà de sis col·loquis o diàlegs, fent servir fonts directes, biogràfiques i arqueològiques. A la vegada feia una defensa de la llengua catalana.

També la ciutat de Tarragona era estudiada i descrita històricament pel jurista tarragoní Lluís Pons d'Icart (v. 1518-1578). El seu treball, escrit inicialment en català, fou

publicat en castellà, amb el títol *Libro de las grandezas y cosas memorables de la ciudad de Tarragona*. Impres a Lleida per Juan de Villanueva i Pedro de Robles (1573), tractava especialment la història romana, reconqueridora i eclesiàstica de la ciutat de Tarragona.¹⁴

L'any 1589, de nou, la ciutat de Barcelona tenia una nova història local amb el treball de Dionís Jeroni Jorba, titulat, *Descripción de las Excellencias de la muy insigne ciudad de Barcelona*.¹⁵ I també el receptor barceloní Rafael Cervera fou l'autor d'una altre història de Barcelona, amb el títol *Discursos históricos... de Barcelona* (1621).

Als *Los coloquios... de Tortosa* se'ls afegia una nova obra històrica *Historia de Tortosa y del cingulo de la Virgen Maria*. Escrita per Francisco Martorell y de Luna, amb mancances d'esperit crític a l'admetre reis llegendaris, fou publicada el 1626.

Cap al 1650, l'arxiver Dídac de Monfar i

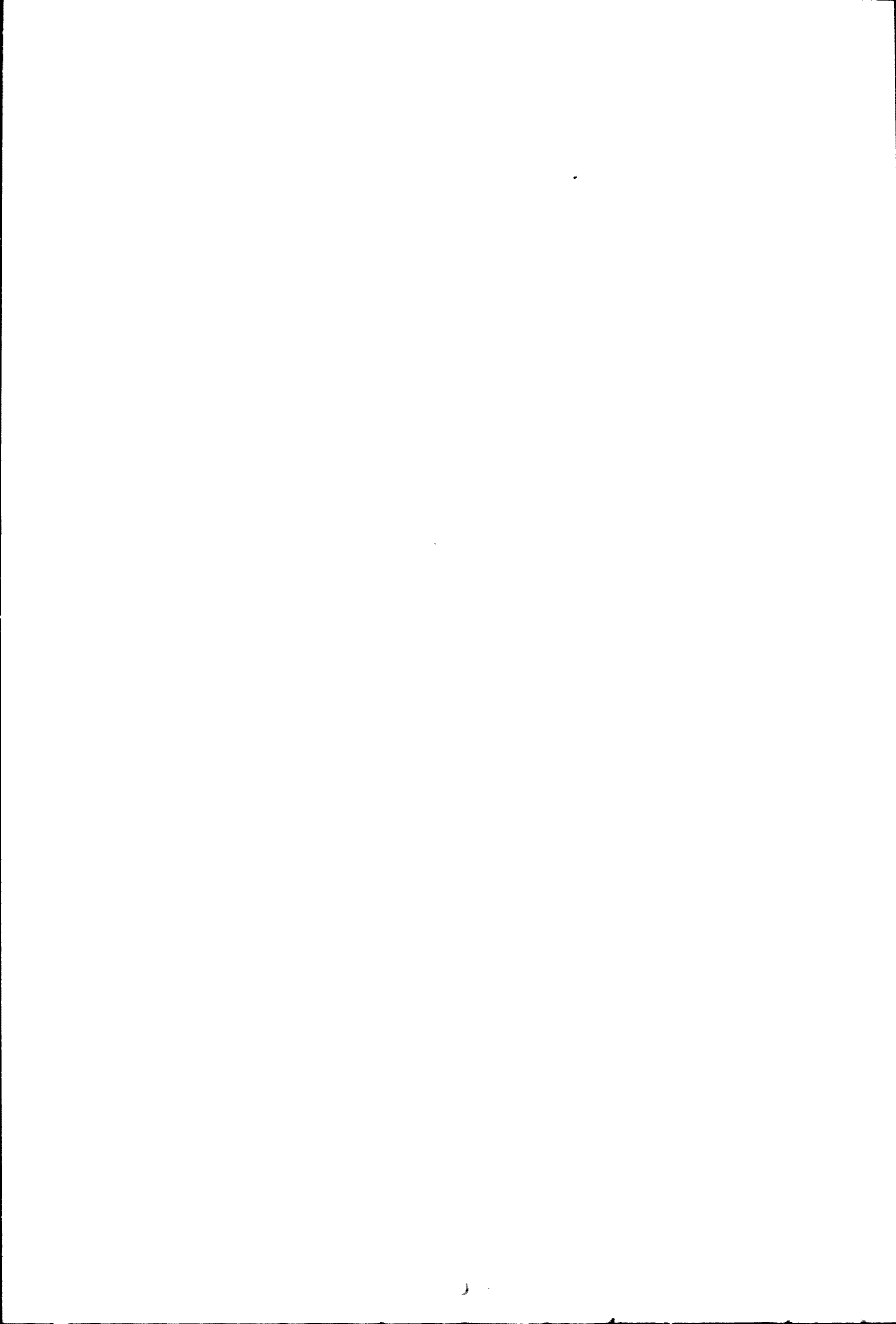
Sors (n. 1652) escriví en castellà *Historia de los Condes de Urgel* (editada el 1853). A més d'història dels cortes, donava informació de la ciutat de Lleida i de la seva universitat.

La ciutat de Girona fou objecte d'estudi històric en *Epitome histórico de la Ciudad de Gerona*, editada a Barcelona el 1678. El seu autor fou Joan Gaspar Roig i Jalpí (1624-1691). Frare mínim i teòleg dels bisbats de Barcelona i de Girona, cap al 1677 escriví una *Crónica general de Cataluña*.

També del mateix autor fou l'obra històrica *Epitome histórico de la muy ilustre ciudad de Manresa* (1692).

Totes aquestes obres¹⁴ podrien ser representatives d'històries locals dels segles XVI i XVII, enteses com els primers precedents de monografies locals durant la Catalunya de la monarquia dels Austries hispànics.

NOTES

1. En la panoràmica de la literatura en català d'aquests segles amb un valor mediocre en el camp de la prosa, sols la historiografia presentava obres d'interès. Per al coneixement d la literatura d'aquella època: BATLLORI, Miquel.- *Vuit segles de cultura catalana a Europa* (Barcelona: Selecta, 1958); RIQUER, Martí de; COMAS, Antoni.- *Història de la literatura catalana* (Barcelona: Ariel, 1964-1972); RUBIÓ i BALAGUER, Jordi.- *La cultura catalana del Renaixement a la Decadència* (Barcelona: Edicions 62, 1964): i com repertori bibliogràfic l'obra d'AGUILÓ y FUSTER, Mariano.- *Catálogo de obras en lengua catalana, impresos de 1474-1860* (Madrid: Rivadeneyra, 1923-1927).

2. Per a informació sobre Joan de Margarit

es pot consultar TATE, Robert B.- Joan Margarit i Pau, cardenal i bisbe de Girona (Barcelona: Curial, 1976).

3. En relació a aquest historiador són d'interès els treballs de MARTÍNEZ FERRANDO, Jesús Ernest.- Aportación de datos acerca del Archivo Real de Barcelona y de sus archiveros durante los reinados de Juan II y Fernando el Católico (V CONGRÉS D'HISTÒRIA DE LA CORONA D'ARAGÓ, Saragossa, 1961, p. 75-109), i RUBIÓ i BALAGUER, Jordi.- Un bibliòfil català del segle XV: en Pere Miquel Carbonell (La cultura catalana del Renaixement a la Decadència, pp. 78-89).

4. Titulades *Chroniques de Espanya*, en canvi en el colofó del mateix llibre, aparegueren impreses com *Chroniques de Cathalunya*.

5. "Francesc Calça, historiador, que Jorba anomena «cavallero illustre en lenguas i Rhetorica, y en todo género de Sciencias doctíssimo, estrella de la Universidad resplandeciente»" de Barcelona. Aquesta és l'expressió de Dionís Jeroni Jorba, en la seva obra *Descripción de las Excellencias... de Barcelona* (1589).

6. L'obra, entre altres qüestions, "tracta principalment i prolixament de l'origen del nom de Catalunya", segons SOLDEVILA ZUBIBURU, Ferran.- *Barcelona sense Universitat i la restauració de la Universitat de Barcelona (1714-1837)* (Barcelona: Facultat de Filosofia i Lletres i Pedagogia de la Universitat, 1938), p. XV.

7. Per a la personalitat de Pujades el treball de PUJOL i CANELLES, Miquel.- *Aportació a la biografia de Jeroni Pujades: una*

biblioteca particular de començaments del segle XVII («Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos», (Figueres), núm. 18 (1985), pp. 97-247).

8. L'obra *Noticia Universal de Cataluña* estava signada sota l'anagrama P. D. N. B. D. A. V. Y. M. F. D, que corresponia, en ordre invers, a les inicials de Don Francisco Martí y Viladaor, Abogado De Barcelona, Natural De Puigcerdà, que era l'autor de l'obra (MATEU y LLOPIS, Felipe.- *Los historiadores de la Corona de Aragón bajo los Austrias*, Barcelona: Horta, 1944, p. 63).

9. Per conèixer la personalitat de Narcís Feliu de la Peña es poden consultar els treballs d'Henri KAMEN: *El Fénix Catalán de Narciso Feliu de la Peña* («Estudis» (València), I (1972), pp. 185-203) i el seu estudi introductori a la reedició de l'obra de FELIU

de la PENYA, Narcís.- *Fénix de Catalunya: compendio de sus antiguas grandezas y medio para renovarlas* (Barcelona: Base, 1975).

10. MATEU y LLOPIS, Felipe.- *Los historiadores de la Corona de Aragón bajo los Austrias* (Barcelona: Horta, 1944), pp. 85-86.

11. En canvi, molt oposada fou la postura de Jeroni Pujades a l'escriure en català, el seu llibre *Coronica Universal del Principat de Cathalunya* (1609), així en el pròleg deia: "Desitjaven alguns fos aquesta obra escrita en llengua castellana: com aquesta que és més estesa i entesa, per les nacions estrangeres. Però no és estata possible altra cosa, del que se és fet. Així per no ser ingrát a la Pàtria i nació: deixant la pròpia per altra llengua, i lo natural per les gràcies estranyes" (NADAL i FARRERAS, J.- *La cultura catalana del renaixement a la decadència. En Història de*

Catalunya /director Josep M. Salrach,
Barcelona: Salvat, 1978, vol. IV, p. 132).

12. Però potser una de les principals causes de l'abandó del català en benefici del castellà, era una qüestió econòmica, ja que a partir de 1530 la publicació en català va deixar de ser negoci per a les imprentes, com es pot llegir al mateix próleg de Cervera: "Los impresores no han dado menos ocasión a este descuido, pues visto que los libros catalanes no tenían expediente en otras provincias y que la nuestra les daba menos ganancia, habiendo impreso tantos libros extraños, pocas veces se han querido ocupar en imprimir los de la lengua propia" (MATEU y LLOPIS, Felipe.- *Los historiadores de la Corona de Aragón bajo los Austrias*, Barcelona: Horta, 1944, p. 43).

13. Per consultar, VILALLONGA,
Mariàngela.- *Introducció a PAU*, Jeroni.- *Obres*

(Barcelona: 1986, 2v.).

14. Per a informació de Cristòfor Despuig i de Lluís Pons d'Icart, els estudis de DURAN, Eulàlia, presentats com *Introducció, respectivament, a DESPUIG, Cristòfor.- Los coloquis de la insigne ciutat de Tortosa* (Barcelona: 1981) i a *Lluís Pons d'Icard i el «Llibre de les grandeses de Tarragona»* (Barcelona: Curial, 1984).

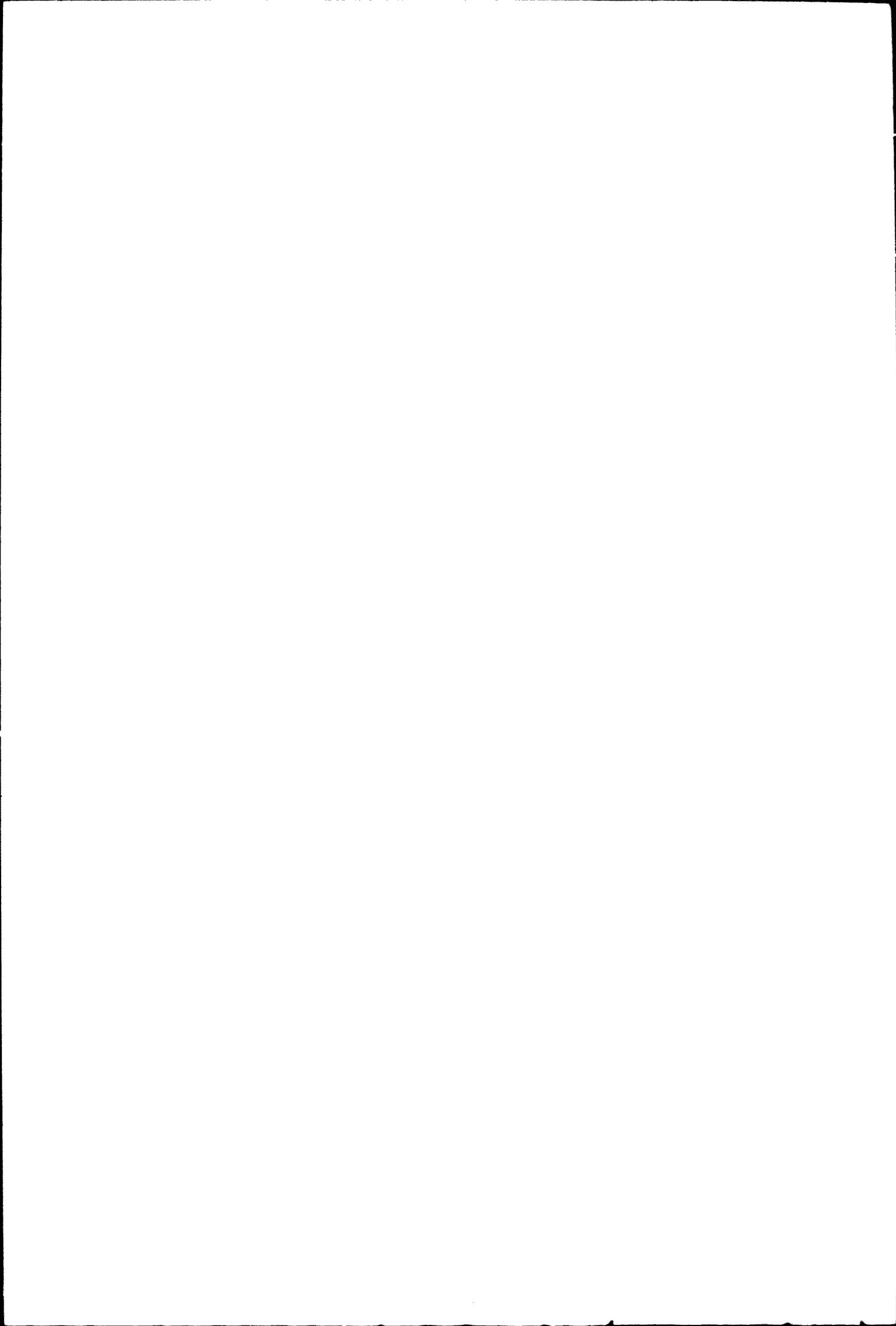
15. "los notables corentarios aristotélicos de Antonio Jordana, de Antonio Sala y de Dionisio Jerónimo Jorba (...)
Entonces, finalmente, llegó la Universidad (de Barcelona) a aquel apogeo que nos muestra tan al vivo Dionisio Jorba en su libro *Excelencias de Barcelona, impreso en 1589*", són paraules de Menéndez Pelayo referides a l'historiador Jorba (MENÉNDEZ PELAYO, Marcelino.- *Antología de Poetas Liricos castellanos*, Madrid: 1908, XIII,

pp. 22-25).

16. Per a informació de la historiografia d'aquella època és fonamental la consulta de l'estudi de MATEU y LLOFIS, Felipe.- *Los historiadores de la Corona de Aragón bajo los Austrias*. Barcelona: Horta, 1944, 104 p.; il.).

A un altre nivell, com a mostra de la difusió de les obres històriques, és interessant l'estudi d'ARNALL i JUAN, Maria Josepa. - La obra de Jerónimo Zurita en los catálogos de las bibliotecas conventuales de la Universitaria de Barcelona (siglos XVII-XVIII) (en Congreso Nacional Jerónimo Zurita. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, 1986, pp. 159-168).

LA HISTÒRIA DURANT LA IL·LUSTRACIÓ

Una vegada acabada la guerra de Successió espanyola (1700-1714), es desenvolupà el moviment cultural català, especialment de la historiografia, dins dels corrents de la Il·lustració. Encara hi havia obres històriques que participaven de l'expressió cultural anterior, com les *Narraciones históricas de España desde el año 1700 hasta el año 1725*. Obra del militar austriacista, exiliat a Viena (1726), Francesc Castellví i Obando (1682-1757), es tractava més aviat d'unes memòries narratives, a nivell de font directa, que no pas com un estudi històric. En aquest cas, Castellví es referia especialment a la guerra de Successió a Catalunya.

Al segle XVIII, la Il·lustració es presentava com un corrent intel·lectual basat en un nou concepte del món i de l'home a partir de la raó i de l'experiència. A Catalunya, la

monarquia borbònica de Felip V declarava suprimides les antigues universitats del Principat (Barcelona, Girona, Lleida, Tarragona, Solsona i Vic) i es creava una universitat única a Cervera (11 de maig de 1717).¹

D'aquesta manera, els cercles culturals, formats bàsicament per eclesiàstics, nobles i burgesos, es manifestaren, principalment, en els centres de la Universitat de Cervera i el monestir de Bellpuig de les Avellanes, i, a Barcelona, al Col·legi Jesuïta de Cordelles, l'Acadèmia de Bones Lletres (1729) i la Junta de Comerç (1758).²

En aquella època existí un interès creixent per la història, tan per part d'eclesiàstics, nobles, professionals intel·lectuals i negociants o comerciants. Tots ells, com demostren els inventaris fets de biblioteques d'aquell temps, posseïen llibres de temàtica històrica, que eren majoritari

dins del grup de llibres de lleure, per davant del fons religiós.

Aquest ambient desvetllà l'interès per preparar estudis històrics. Els historiadors catalans reberen la influència dels centres dels bol·landistes d'Anvers i dels benedictins del monestir de Saint-Maur, que havien promogut l'estudi crític dels textos originals. Aquest criticisme històric portà a molts estudiosos a escorcollar arxius, biblioteques, monestirs a la cerca de manuscrits. Això significà un interès pel domini de la paleografia i de la diplomàtica i una desconfiança vers les fonts secundàries i els criteris d'autoritat.'

Entre els principals historiadors cal destacar el bisbe de Girona (1720-1726), Josep de Taverner i d'Ardena, amb els seus treballs dels comtats de Rosselló, Empúries i Peralada.

La personalitat de Josep Finestres i de Monsalvo (1688-1777) des de la Universitat de Cervera, incidí en altres estudiosos.

Especialista en història del dret català, publicà a Cervera una col·lecció d'inscripcions romanes (*Sylloge inscriptionum romanarum quae un principatu Catalauniae*, 1762).⁵ El seu germà Jaume Finestres (1691-1769) publicà (1746-1765) una història de Poblet amb els nous postulats crítics en relació a la investigació en arxius.

També excel·liren les figures del marquès de Llió, des de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona,⁶ i el benedictí Benet Ribes, des del monestir de Montserrat.

Però el principal focus d'atracció era el monestir de Bellpuig de les Avellanes, amb els historiadors Jaume Pasqual, Josep Martí, Jaume Finestres -germà de Josep- i especialment Jaume Caresmar.

Jaume Caresmar i Alemany (1717-1791)⁷ com abat del monestir premonstratès de Bellpuig de les Avellanes (1754-1769) es preocupà per l'estudi dels pergamins del monestir. Després aquest interès l'amplià a altres arxius, com

els capitular i episcopal de Barcelona o els dels monestirs de Gerri de la Sal i Sant Cugat del Vallès. Gràcies als seus coneixements paleogràfics i diplomàtics i a la seva recopilació de manuscrits, va col·laborar en l'obra d'Enrique Flórez, *España Sagrada*, magna obra (més de vint-i-set volums), amb abundància de documents i textos inèdits, sobre la història de les diòcesis espanyoles. També va prestar la seva col·laboració a l'obra d'Antoni de Capmany. Entre altres treballs, el 1780 destacà en l'estudi demogràfic de *Disertación histórica sobre la antigua población de Cataluña en la Edad Media* Carta al barón de La Linde (publicada el 1821).

Dins d'aquesta plèiade d'historiadors, destacà la tasca del polític i pensador, Antoni de Capmany de Montpalau (1742-1813). Secretari perpetu (1790) de la Reial Acadèmia de la Història, organitzà l'arxiu del Reial Patrimoni de Catalunya (1802). Interessat per les

qüestions econòmiques, publicà *Discurso económico-político en defensa del trabajo mecánico de los menestrales y de la influencia de sus gremios en las costumbres populares, conservación de las artes y honra de los artesanos* (1778), on defensava el paper dels gremis catalans i exalçava la laboriositat dels catalans.

Però la seva obra cabdal fou les *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*.⁹ Es tractava d'una proposta d'història econòmica que tingué una gran influència en el seu temps¹⁰ i en el desenvolupament historiogràfic posterior. Les *Memorias históricas* foren editades a expenses de la Junta de Comerç de Barcelona,¹¹ en quatre volums (1779-1792), i col·laboraren un bon nombre d'erudits i historiadors, com Jaume Caresmar. La seva temàtica anava relacionada amb la reactivació econòmica de la Catalunya del segle XVIII. Publicada en castellà per creure

-erròniament- Capmany que la llengua catalana estava bandejada de les classes cultes del país, quan el català era l'idioma usat pels gèneres literaris més propers al poble.¹²

Voluminosa obra d'un gran rigor històric i documental, suposaria una gran transcendència en el segle XIX, ja que el seu r̀cord històric a favor de les antigues excel·lències de la llengua catalana i de les institucions medievals, va motivar un retorn a l'estudi de les coses i els fets de la terra. En definitiva, prepararia l'ambient del segle XIX a favor de l'elaboració de la història de Catalunya.

Propi també de l'època era l'existència de tota una xarxa d'erudits locals, organitzats moltes vegades pels historiadors eclesiàstics. Aquesta realitat era motivada per les necessitats investigadores en consultar manuscrits i documents. Així, el 1787 Celedoni Vila escrivia *Descripción de mi estimada patria*

la villa de Reus (obra editada l'any 1955).

A finals del segle XVIII i durant el primer terç del segle XIX es martingué l'interès historiogràfic cap a les fonts primàries. Això va impel·lir els investigadors a treballar en recopilacions documentals i repertoris bibliogràfics.

En aquesta línia de treball, Ramon Llätzer de Dou (1742-1832)¹³ com catedràtic de dret a la Universitat de Cervera preparà la recopilació del dret català, en *Instituciones del Derecho Público general de España con noticia particular de Cataluña* (1800-1803, 3 v.).¹⁴

Les *Memorias para ayudar a formar un diccionario de los escritores catalanes* és una altra mostra representativa d'obra recopilatòria. Amb l'ajut d'una sèrie d'erudits (Jaume Ripoll, Roc Olzinelles, Ramon Llätzer de Dou, Joaquim Roca, Pròsper de Bofarull...), Fèlix Torres i Amat de Palou (1772-1847) preparà aquesta obra (publicada el 1836), que

es convertí en una font bàsica. Encara més fonamental resultaria l'obra del dominic de Xàtiva, Jaume Villanueva (1765-1824), *Viaje literario a las Iglesias de España* (1803-1852, XXII v.),¹⁸ que comprenia 1.400 transcripcions de documents d'arxius eclesiàstics i civils.

El director (1818) de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, Pròsper de Bofarull i Mascaró (1777-1859) preparà els disset primers volums de la *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón* (1847-1859).

En una línia semblant de caràcter recopilatori, la col·lecció numismàtica de Josep Salat (1763-1830), amb el *Tratado de las monedas labradas en el Principado de Cataluña* (1818).

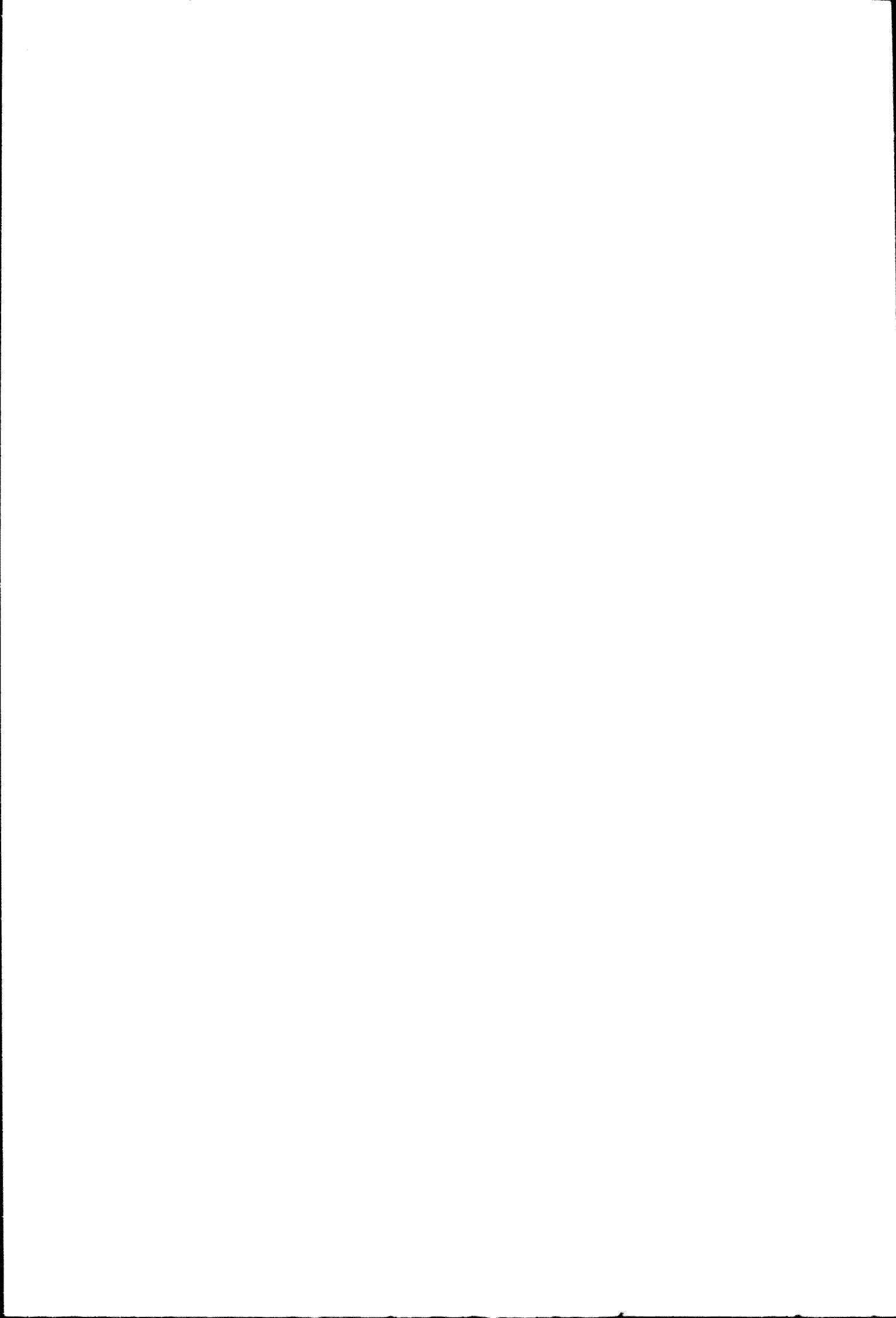
Ja en ple segle XIX, dos personalitats representaven l'esperit crític i l'interès per la documentació, Pròsper de Bofarull i Mascaró (1777-1859) i Andreu Avel·lí Pi i Arimon (1793-1851).

El primer, Bofarull, amb *Los condes de Barcelona* (1836, 2 v.), representava la història política de l'època medieval. A partir de les fonts documentals fixava críticament la cronologia i genealogia dels sobirans i la successió dels principals esdeveniments.

El segon, Pi i Arimon, representava la història institucional. Aplicava la tècnica documental en *Barcelona antigua y moderna, ó descripción é historia de esta ciudad desde su fundación hasta nuestros días* (1854, 2 v.). Basada en la interpretació de la ciutat de Barcelona com evolució progressiva, la significació de la història de Barcelona representava la de Catalunya, des dels seus orígens fins l'any 1843.

Els treballs de Bofarull i de Pi i Arimon proporcionarien els fonaments de la historiografia romàntica del segle XIX i obriria el pas a les Històries generals de Catalunya.

NOTES

1. Per veure una panoràmica general de la Il·lustració a Catalunya, MOREU i REY, Enric.- *El pensament il·lustrat a Catalunya* (Barcelona: Edicions 62, 1966).

2. Per informació sobre la Junta de Comerç es pot consultar: IGLÉSIES i FORT, Josep.- *L'obra cultural de la Junta de Comerç* (Barcelona: Dalmau, 1969) i *Sintesi de la Junta de Comerç de Barcelona, 1760-1848* (Barcelona: Dalmau, 1969), i RUIZ y PABLO, Ángel.- *Historia de la Real Junta Particular de Comercio de Barcelona, 1758-1847* (Barcelona: Cámara Oficial de Comercio y Navegación, 1919).

3. Sobre la historiografia catalana de l'època i els principals historiadors de la Universitat de Cervera, SOLDEVILA i ZUBIBURU,

Ferran.- *Barcelona sense Universitat i la restauració de la Universitat de Barcelona (1714-1837)* (Barcelona: Facultat de Filosofia i Lletres i Pedagogia de la Universitat, 1938), pp. 50-54.

4. MERCADER RIBA, Joan.- *Historiadors i erudits a Catalunya i a València en el segle XVIII* (Barcelona: Dalmau, 1962).

5. En relació a la creació d'aquesta obra i la diferent valoració que mereix, negativa, per E. Flórez, i, positiva, per R. L. de Dou, es pot consultar, CASANOVAS, Ignasi.- *Josep Finestres: Estudis biogràfics: Epistolari* (Balmes: Balmes, 1931), pp. 153-160.

6. Fou significativa la importància de l'Acadèmia de Bones Lletres en relació a la història. Així la preparació d'una història de Catalunya era el primer objectiu d'aquesta

institució, com afirmava l'article primer dels estatuts: "Habiéndose propuesto la Academia por fin principal de su Instituto formar la Historia de Cataluña, aclarando aquellos puntos que han querido controvertir, o suponer, ya el error, ya la malicia, deberá ser su primer objeto dirigir el trabajo de sus individuos a la perfección de esta obra."

7. Es pot consultar l'obra de MERCADER i RIBA, Joan.- *Un igualadí del segle XVIII: Jaume Caresmar* (Igualada: Estudis Comarcals, 1947).

8. GIRALT, Emili.- *Ideari d'Antoni de Capmany* (Barcelona: Edicions 62, 1965).

9. Existeix una reedició contemporània: Barcelona: Cámara Oficial de Comercio y Navegación de Barcelona, 1961-1963, 2 v. Amb una presentació i notes d'Emili GIRALT.

10. L'obra de Capmany, *Memorias históricas*, era una de les obres més habituals en els inventaris de biblioteques, especialment entre les dels comerciants.

11. RUIZ y PABLO, Ángel.- *Historia de la Real Junta Particular de Comercio de Barcelona, 1758-1847*, pp. 235-249.

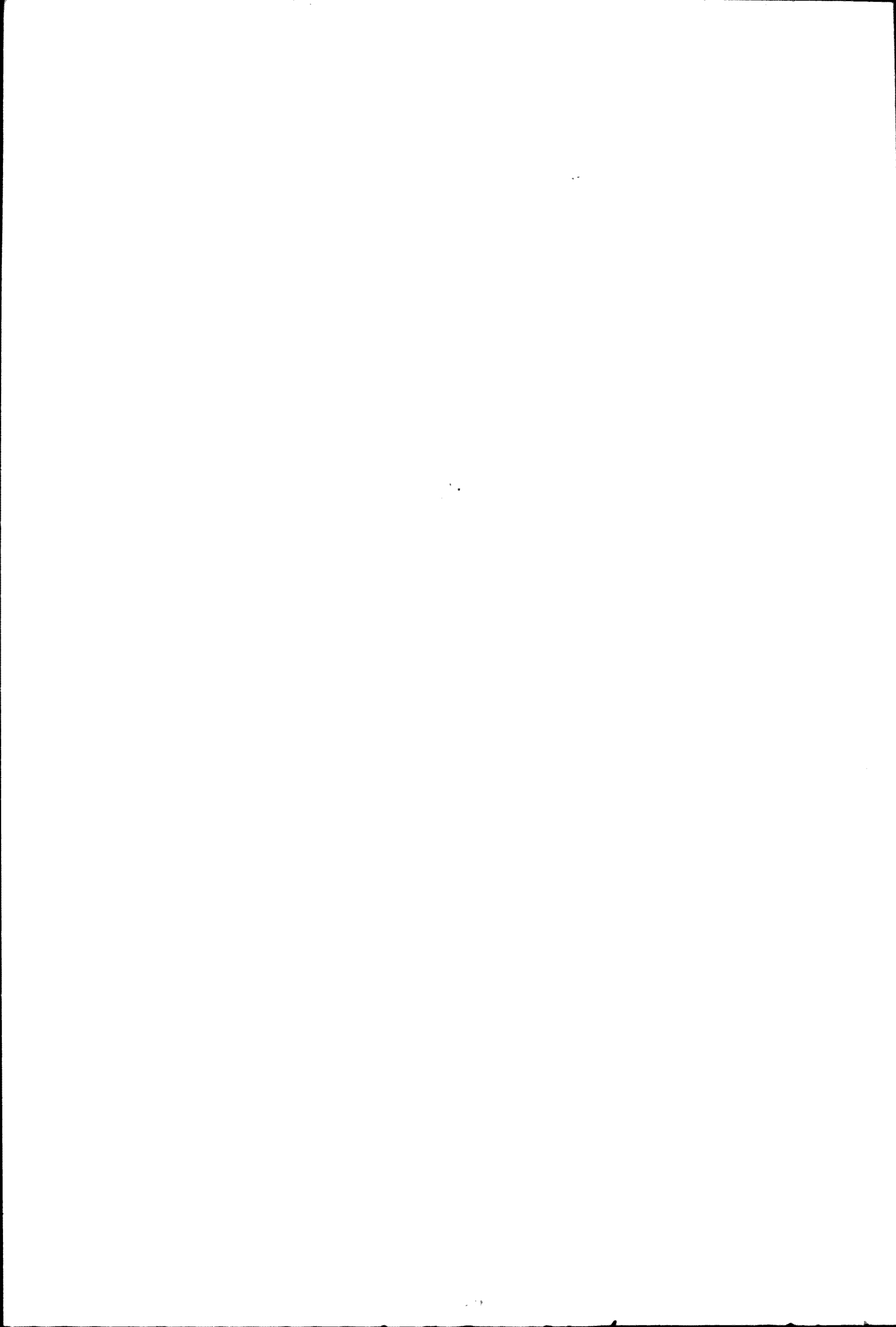
12. Per veure la problemàtica del català segons Capmany, consulti's HINA, H.- *Castilla y Cataluña en el debate cultural, 1714-1939*, pp. 67-76.

13. Per conèixer l'actuació de Dou, a igual que Capmany, com polític a les Corts de Cadis (1812) es pot consultar l'obra de JARDÍ, Enric.- *Els diputats catalans a les Corts de Cadis* (Barcelona: Dalmau, 1968).

14. Per informació de la producció

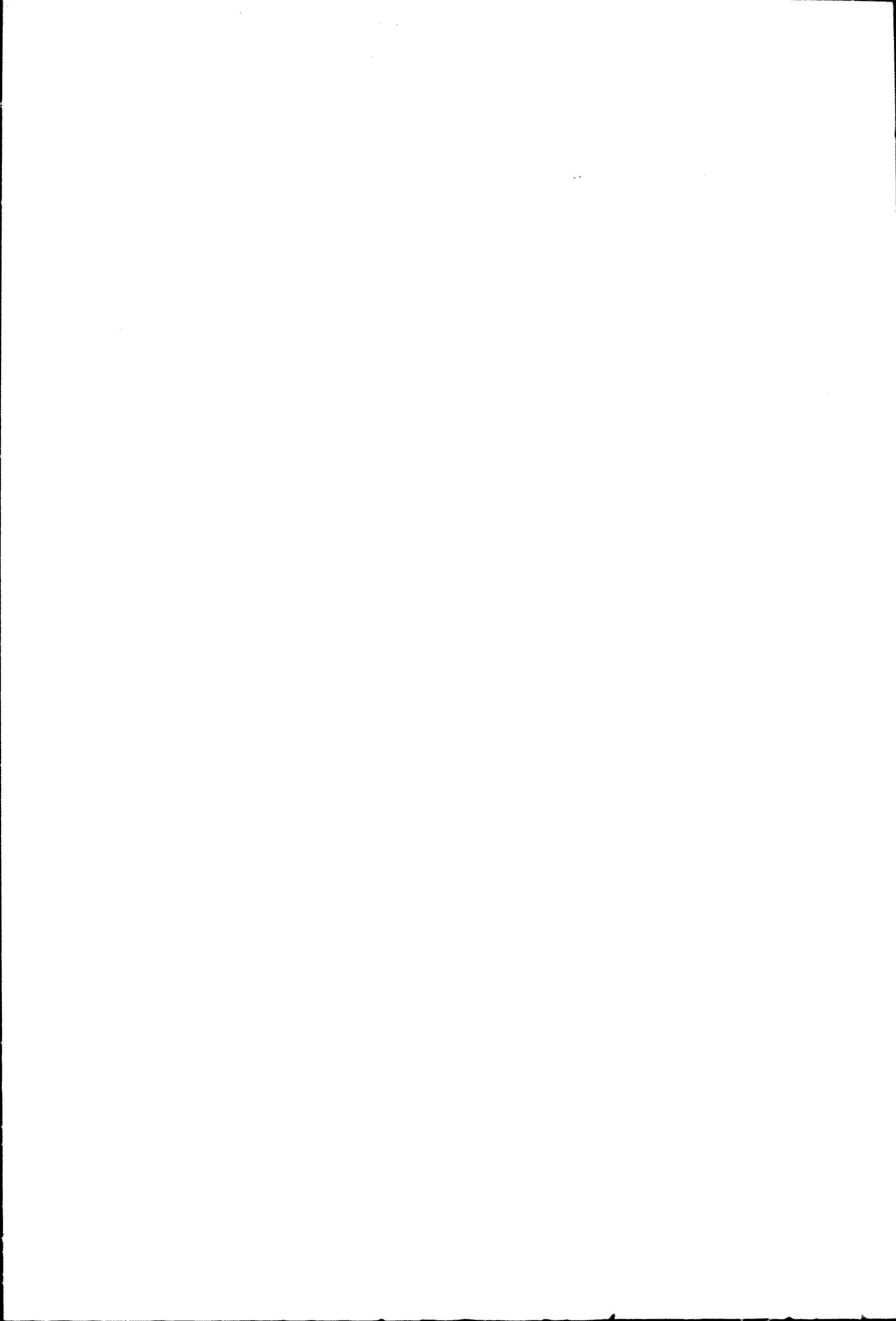
bibliogràfica de R. L. de Dou, BROCÀ, Guillel.-
Biografia de D. Ramon Llätzer de Dou i de
Bassols (Barcelona: 1916) pp. 61-65.

15. MATEU y LLOPIS, Felipe.- El «Viage
literario» del P. Villanueva y las Iglesias de
Cataluña (Barcelona: ^{Espeyriana,} 1947).

LES HISTORIES GENERALS

DE CATALUNYA

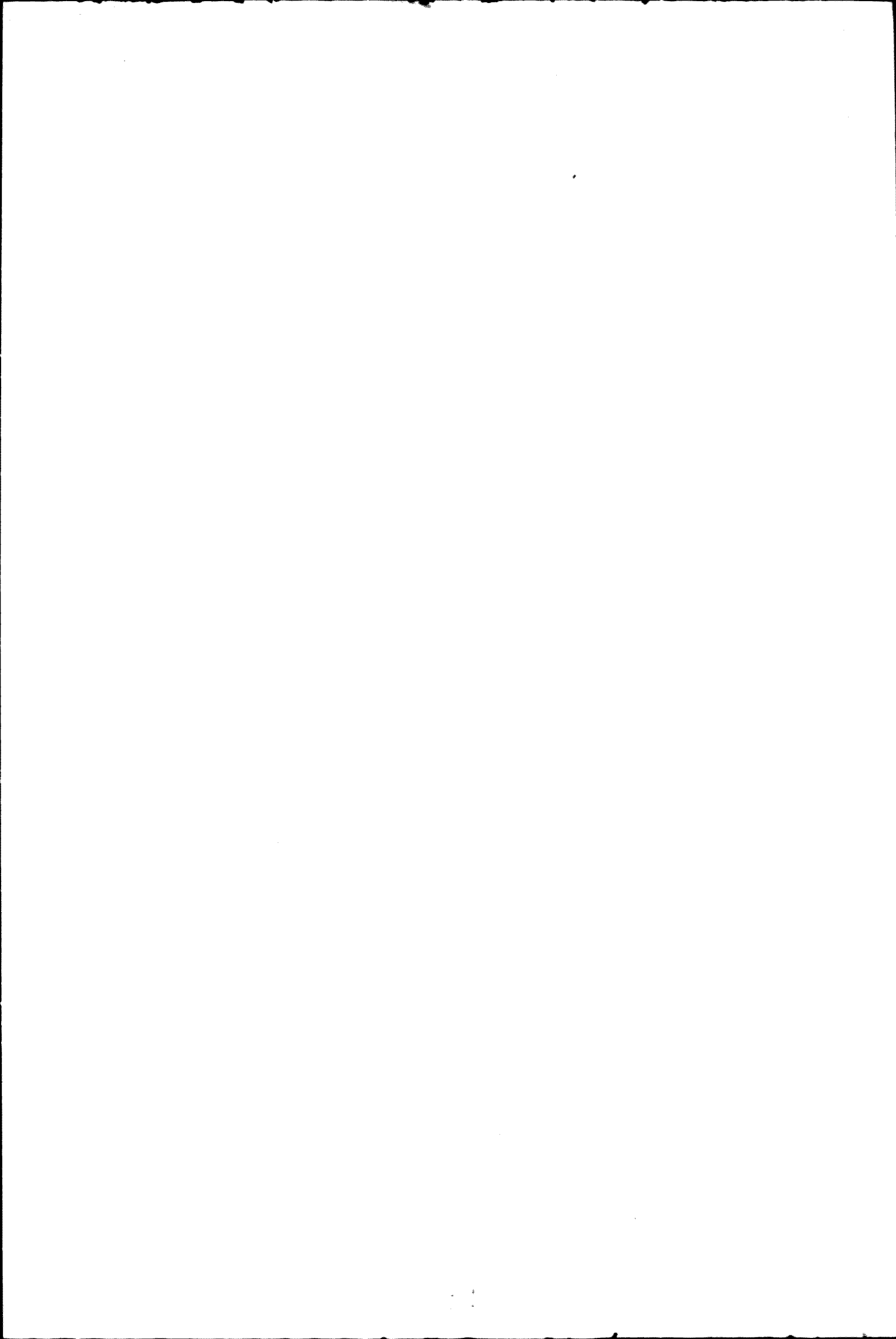

HISTORIA DE CATALUÑA

Y

DE LA CORONA DE ARAGÓN

(1860-1863)

Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón de Víctor Balaguer fou publicada entre els anys 1860 i 1863, amb el títol d'*Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón escrita para darla a conocer al pueblo, recordándole los grandes hechos de sus ascendientes en virtud, patriotismo y armas, y para difundir entre todas las clases el amor al país y la memoria de sus glorias pasadas*. Redactada per Víctor Balaguer com a cronista de la ciutat de Barcelona, fou editada per la Librería de Salvador Manero (Rambla de Santa Mònica, 2) d'aquesta ciutat. En castellà, l'obra, en cinc volums, narra la història de Catalunya, més que la de la Corona catalano-aragonesa, fins al 1860, any del final de la guerra d'Àfrica i de la insurrecció carlina de l'Ortegada. A més, l'obra es completa amb un apartat sobre la cultura, especialment sobre el moviment literari de la Renaixença, i d'un

apèndix biogràfic d'escriptors catalans tant en llengua catalana com en castellana.

Tal com indica el seu llarg títol, que és prou clarificador del to del seu contingut, l'obra prescindeix del document i li manca anàlisi crítica i així inclou tota classe de llegendes i mites.¹ Ixò fou motiu de la dura crítica de Joaquim Rubió i Ors i de l'arxiver Antoni de Bofarull. Aquest darrer fou autor d'una nova història general, *Historia crítica (civil y eclesiàstica) de Cataluña*, que va ser editada els anys 1876-1878, en part com resposta científica («crítica») a la de Balaguer. Precisament eren els anys d'entremig de la primera edició (1860-1863) i la segona edició (Madrid: 1885-1887) de la *Historia de Cataluña* de Víctor Balaguer.

La necessitat d'una segona edició indicava la popularitat i difusió de l'obra de Balaguer a causa del seu caràcter patriòtic, que la feien apte per ser una font d'inspiració

literària, tant en el camp de la lírica com del teatre. En certa forma, la *Història de Catalunya* responia a les idees polítiques del seu autor.²

Víctor Balaguer i Cirera (1824-1901) fou partidari del general Prim i polític i diputat progressista que arribà a ministre de Foment i d'Ultramar durant el Sexenni Revolucionari i durant el govern de Sagasta (1886).³

Primerament destacà en la poesia i en el teatre, com representant del Romanticisme literari. En poesia, fou un dels principals restauradors dels Jocs Florals de Barcelona (1859)⁴ i mestre en gai saber (1861). En el teatre, escriví drames de temàtica històrica, primerament en castellà (com *Vifredo el Velloso*, 1848) i després (des del 1868) en llengua catalana, com *Don Joan de Serrallonga*.

També excel·lí com periodista.

Col·laborador i fundador de diferents

periòdics, el 1854 fundava a Barcelona el diari «La Corona de Aragón», que com indicava el seu títol responia a les idees de Balaguer. Interès pel passat històric de Catalunya i una defensa en favor d'una autonomia progressista pels diferents regnes de l'antiga Corona catalano-aragonesa, que li valgueren ser acusat d'independentista. Com el mateix Balaguer diu, en la introducció de la seva obra: "Creo haber hecho constar por medio de citas y documentos y por el espíritu mismo de ciertos sucesos, que los catalanes desde su más remota antigüedad no han merecido el dictado de rebeldes y revolucionarios, que comenzaron ya a darles los romanos y continuaron dándoles los adaladores de ciertos reyes modernos, sino el de entusiastas de su independencia." El contingut semàntic no era pas el d'expressar la independència política, sino que mostrava el caràcter vindicatiu del passat català com expressió diferenciada de la Història d'Espanya

entesa com sinònima de la de Castella. Era en aquest sentit com feia palès en el seu diari «La Corona de Aragón», que Balaguer pretenia una descentralització d'Espanya en forma d'una confederació dels antics regnes independents. Aquesta idea de tradició constitucional de la Corona d'Aragó pressuposava un cert concepte poetista, característic d'algunes trajectòries polítiques del nacionalisme català.' Malgrat que aquest pactisme estigués basat en translacions anacròniques del passat històric de Catalunya, de les llibertats medievals a les llibertats constitucionals del present del seu autor -el segle XIX. Com es pot llegir, "y una historia no interrumpida por espacio de seis siglos, de libertad constitucional, como no la tiene mejor la misma Inglaterra que pasa por ser el templo de la libertad constitución en Europa".'

Com divulgador romàntic del passat històric de Catalunya la seva formació

historiogràfica es manifesta com conferenciant a la Societat Filharmònica de Barcelona (1952). Autor d'una nombrosa obra: *Bellezas de la historia de Cataluña* (1853), *Amor a la patria* (1858), *La libertad constitucional* (1858), *Las calles de Barcelona* (1865, 2 v.), *Esperanzas y recorts* (1866), *Historia política i literaria de los trovadores* (1878-1879, 6 v.), *Instituciones y reyes de Aragón* (1896), *El regionalismo y los juegos florales* (1897), entre d'altres. La temàtica de l'obra històrica de Balaguer estava centrada en qüestions polítiques, dinàstiques, jurídiques i literàries, com eren pròpies de la historiografia d'aquella època, que no es preocupava per la temàtica socio-econòmica.

Malgrat la certesa de la crítica contra les mancances documentals de la *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón*, aquestes responien més a un projecte de divulgació per part de Balaguer que a una despreocupació del

seu autor. Ja que aquest, bé va mostrar el seu interès per a la documentació quan, com ministre d'Ultramar, va propiciar la creació, a Madrid, de la Biblioteca d'Ultramar, encarregada d'aplegar i conservar documents i materials d'interès per a la història dels antics territoris espanyols d'Ultramar. Tanmateix amb la seva fortuna, a falta d'hereus, fundà, amb la seva biblioteca personal (més de vint mil volums) i la seva col·lecció artística, la Biblioteca-Museu Balaguer que posà (1900) a l'abast de Vilanova i La Geltrú, ciutat que l'havia anat elegint contínuament, des de 1869, diputat.

En definitiva i al marge dels seus demèrits científics la *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón* respongué perfectament als objectius de divulgació del passat històric de Catalunya -un passat moltes vegades glorificat i intencionadament apartat dels aspectes negatius-. Així, la seva obra tingué

una decisiva influència en les generacions cultes de l'època i estimulà l'interès per a la història de Catalunya. D'alguna manera contribuí a desvetllar a que es prepararessin noves obres, més científiques, més acurades, d'història de Catalunya.

NOTES

1. Com el personatge llegendari d'Otger Cataló, que acompanyat pels anomenats Nou Barons de la Fama, hauria començat la reconquesta catalana al segle VIII.

2. El mateix Balaguer ho reconeixia en el pròleg de la segona edició de la *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón*, "con el de contribuir a la propaganda liberal que a la razón realizábamos todos los afiliados al partido progresista".

3. Per tenir una visió de Víctor Balaguer, es poden consultar: RIBÓ, José Joaquín.- *Estudios biográficos del ex-ministro de Ultramar Excmo. Sr. D. Victor Balaguer* (Madrid: 1876); CAPDEVILA, Carles.- *Les grans figures del Renaixement de Catalunya: Víctor Balaguer*

(«Revista de Catalunya», I (1924), pp. 576-592); QUERALT del HIERRO, Pilar.- *Balaguer* (Barcelona: 1984), i VICENS i VIVES, Jaume i LLORENS, Montserrat.- *Industrials i polítics del segle XIX* (Barcelona: Vicens Vives, 1961).

4. Per a informació sobre els Jocs Florals: BALAGUER, Víctor.- *Los juegos florales en España: Memorias y discursos* (Barcelona: Tasso, 1895), MIRACLE, Josep.- *La restauració dels Jocs Florals* (Barcelona: Aymà, 1960).

5. El subratllat és nostre en aquest text de la introducció de Víctor Balaguer, *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón*.

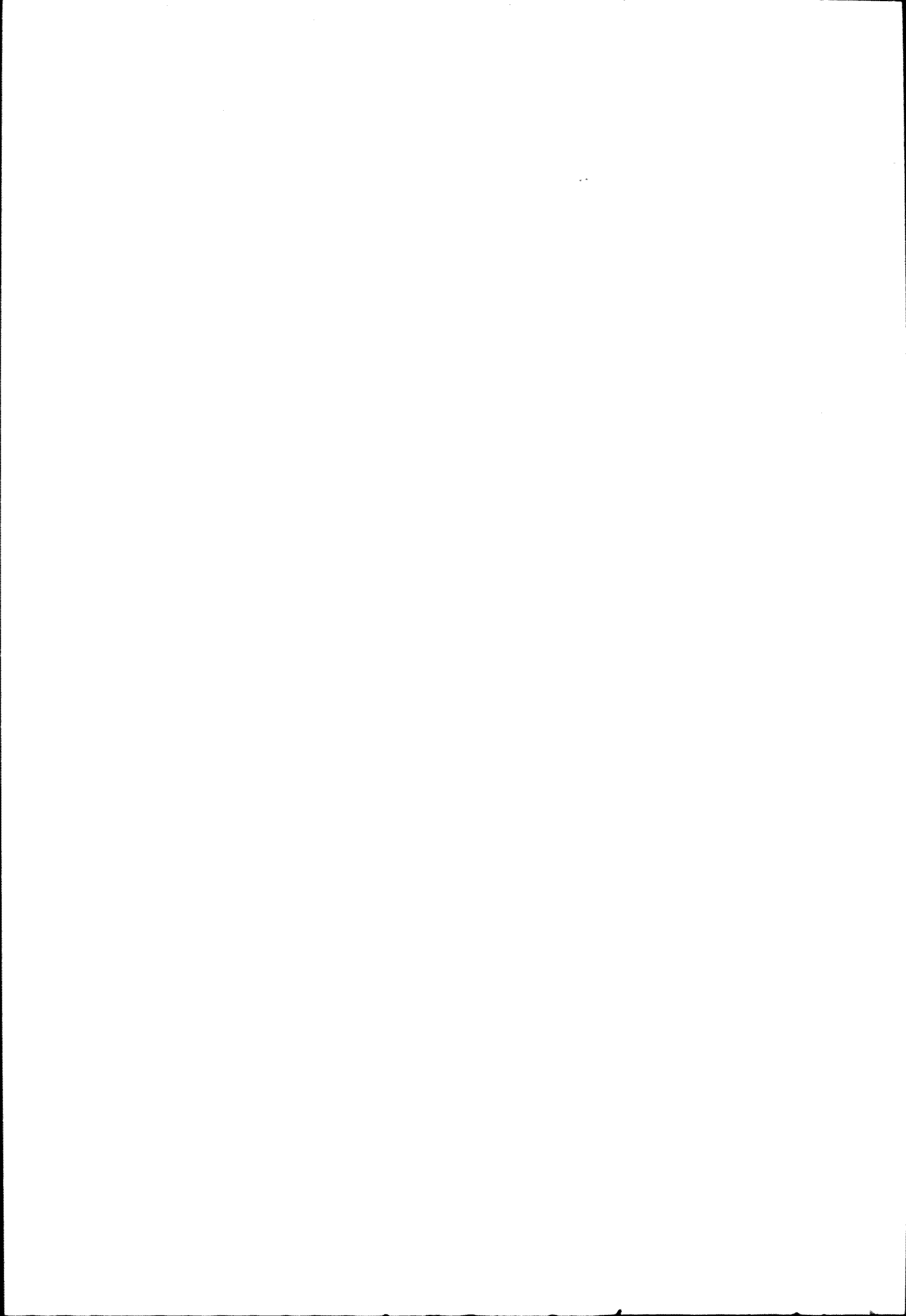
6. Com el mateix Víctor Balaguer sostenia en el discurs, del 26 de juliol de 1880, *La Corona de Aragón como recuerdo, modelo y ejemplo de patria y libertades; España constitucional y regeneradora como patria*

común; la unidad ibérica como ideal y aspiración suprema.

7. Com podria ser la del mateix Balaguer en *Integración de Balaguer en la Restauración madrileña* (HINA, H.- *Castilla y Cataluña en el debate cultural*, pp. 178-179).

8. A la introducció escrita per Víctor Balaguer, de la *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón*. (El subratllat és nostre.)

9. *Guia dels arxius historics de Catalunya*, Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat, 1990, vol. IV.

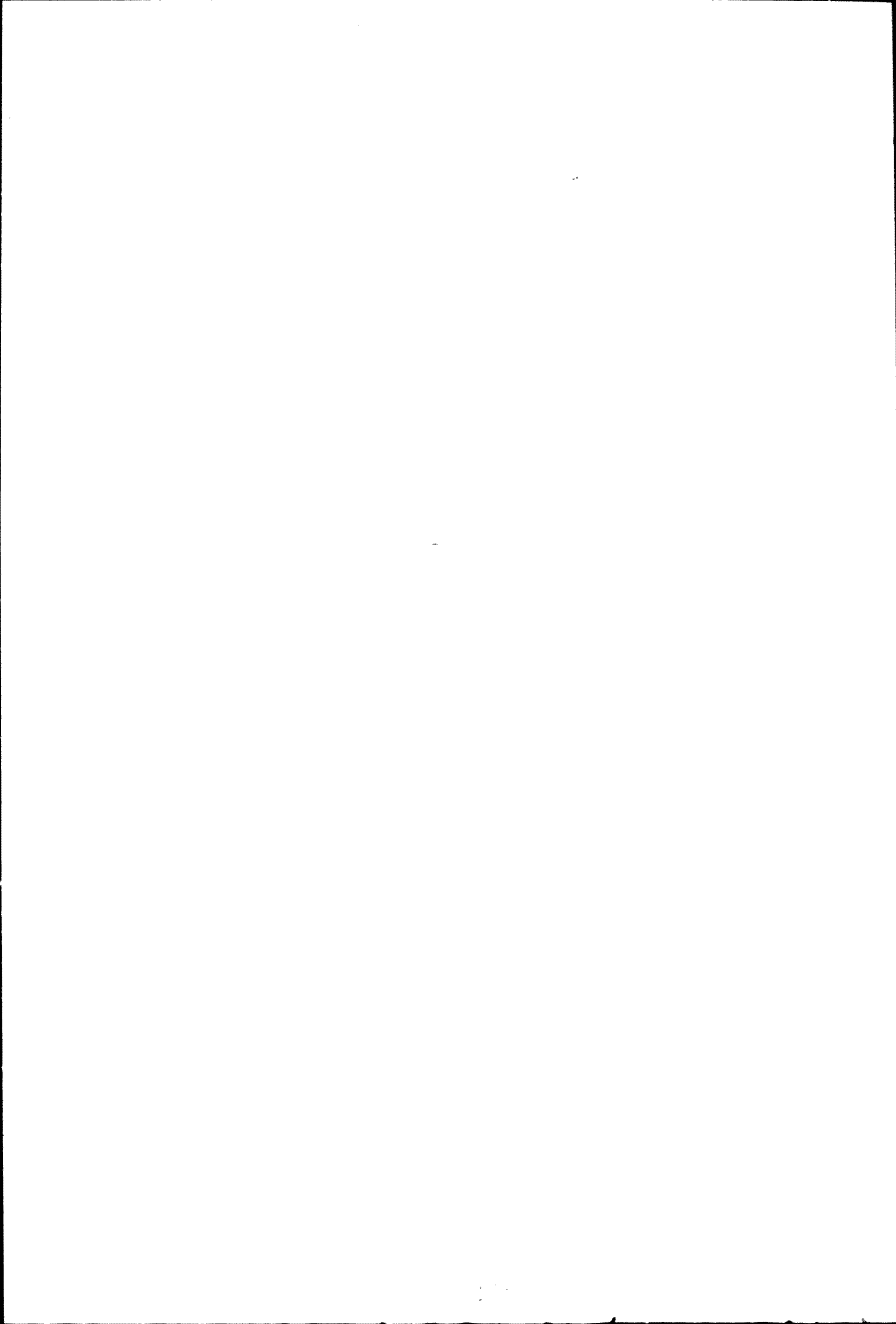

HISTORIA CRÍTICA

(CIVIL Y ECLESIASTICA)

DE CATALUÑA

(1876-1878)

La Historia crítica (civil y eclesiástica) de Cataluña d'Antoni Bofarull i de Brocà fou en certa manera, una resposta en forma d'obra històrica, a la de Víctor Balaguer,¹ de 1860-1863.

Publicada a Barcelona per l'editor Juan Moeu, en 9 volums entre els anys 1876 i 1878, Bofarull presentà una síntesi erudita de la història política, institucional i cultural de Catalunya fins a la Guerra del Francès, a inicis del segle XIX.

El seu autor era membre de la família dels Bofarull, nebot de Pròsper de Bofarull i Mascaró. Antoni de Bofarull i de Brocà² (1821-1892) estudià Dret a la Universitat de Barcelona. Com els seus familiars, treballà tota la seva vida a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (des del 1846).

Membre destacat de la Renaixença, va promoure la restauració dels Jocs Florals (1859).

Autor de *L'orfeneta de Menargues* o *Catalunya agonitzant* (1862), primera novel·la romàntica en català, també escriví poemes, drames i una *Gramàtica de la llengua catalana* (1867).

Com historiador, va anotar i traduir al castellà les cròniques de Jaume I (1848), *el Pare el Cerimoniós* (1850) i de Muntaner (1860). També publicà *Costums que es perden i records que fugen, Reus 1826-1840* (1880) i *Historia crítica de la Guerra de la Independència en Catalunya* (1886-1887), i deixà inèdita una *Historia de la guerra civil de los siete años en Catalunya sobre la Primera Guerra carlina* (1833-1840). A diferència de la majoria dels seus contemporanis, especialitzats a l'Edat mitjana, Bofarull dedicà els seus treballs a estudiar la història contemporània. Potser perquè era una manera de continuar la seva *Historia crítica (civil y eclesiàstica) de Catalunya*, que acabava en els temps de la Guerra

del Francès.

Bofarull titulava a la seva *Historia de Catalunya* com crítica per diferenciar-la de la de Víctor Balaguer i per indicar la utilització crítica de fonts inèdites. A més de consultar els estudis anteriors (Feliu de la Peña, Pinestres, Caresmar, Pròsper de Bofarull...), l'obra es fonamentà en els documents inèdits dels arxius, especialment de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, amb l'objectiu d'ajustar-se a la veritat històrica.³

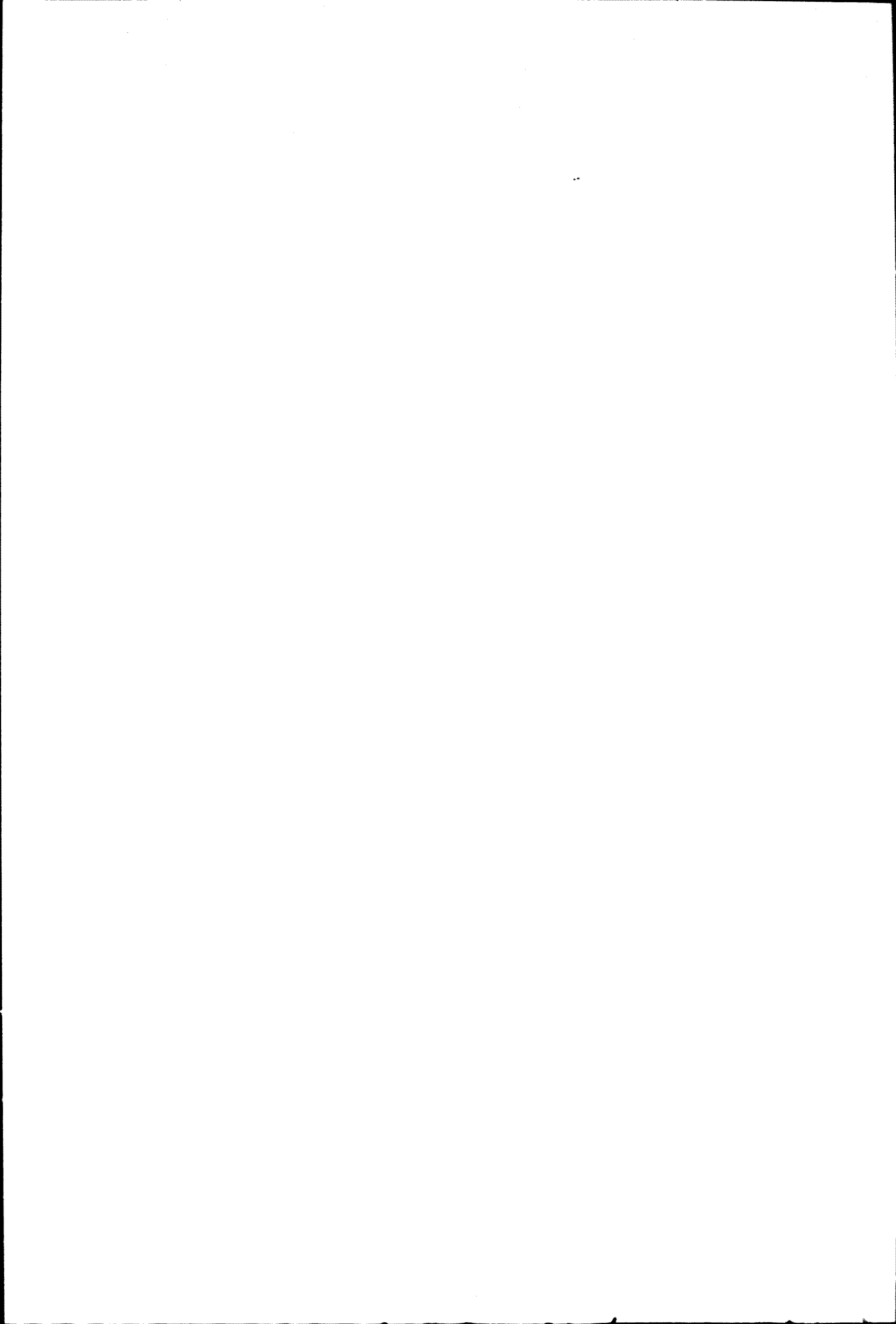
A la vegada, no es limitava a les aportacions documentals sinó que la seva *Historia* valorava, interpretava, criticava, opinava, corregia o esmenava sobre la informació històrica que es coneixia en el seu temps. Així, segons Bofarull, calia denunciar a: "mala aplicación de documentos, que no se puede consentir; autoridades ridículas que, como estatuas sin mérito artístico, conviene volcar; fábulas elevadas a tradición, que deben

ser separadas de la tradició verdadera".⁴

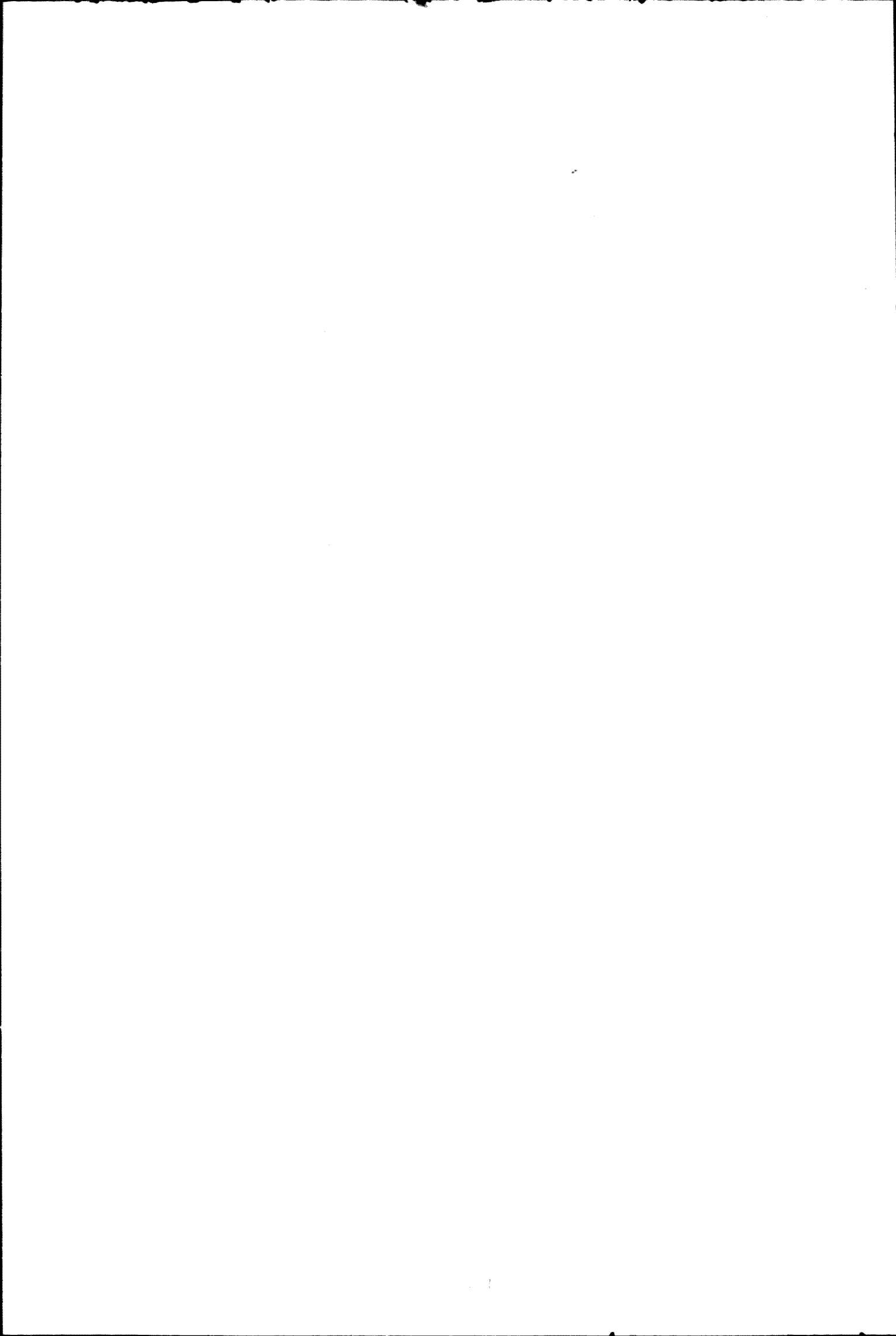
Però, per les mateixes raons dites, a l'obra li mancava mètode, criteri de selecció documental i bibliogràfica i d'anàlisi. Això donà peu el 1922 al comentari d'Antoni Rovira i Virgili, "ha estat una dissort per a la història catalana que les dues grans històries -és a dir, històries grosses- de la passada centúria, la de Víctor Balaguer i la d'Antoni de Bofarull hagin estat escrites, respectivament, per un literat sense disciplina històrica i per un arxiver sense disciplina literària".⁵

Malgrat aquests defectes, la *Historia crítica (civil y eclesiàstica) de Cataluña* mostrava que a finals del segle XIX, la historiografia catalana havia seguit millorant. Estava en la línia de superar la historiografia romàntica, d'un Balaguer.⁶ A més l'obra d'Antoni de Bofarull es convertí en una obra de referència per les seves riques aportacions

documentals, com mostrà el mateix Ferran Soldevila
en la seva obra històrica sobre Catalunya de 1934-
1935.

NOTES

1. La *Historia de Catalunya* de Víctor Balaguer fou asprament criticada, per poc rigorosa, per Bofarull (pròleg al vol. I d'Antoni de Bofarull i de Brocà, *Historia crítica (civil y eclesiástica) de Catalunya*. Barcelona: Juan Aleu, 1876-1878, 9v.).

2. Per a informació sobre la personalitat d'A. Bofarull: SANTASUSAGNA, Joaquim.- *Reus i els reusencs en el Renaixement de Catalunya fins al 1900* (Reus: Associació d'Estudis Reusencs, 1982).

3. La *HISTORIOGRAFIA catalana* (Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1990), p. 25.

4. Com afirma el mateix autor en el pròleg de la seva obra.

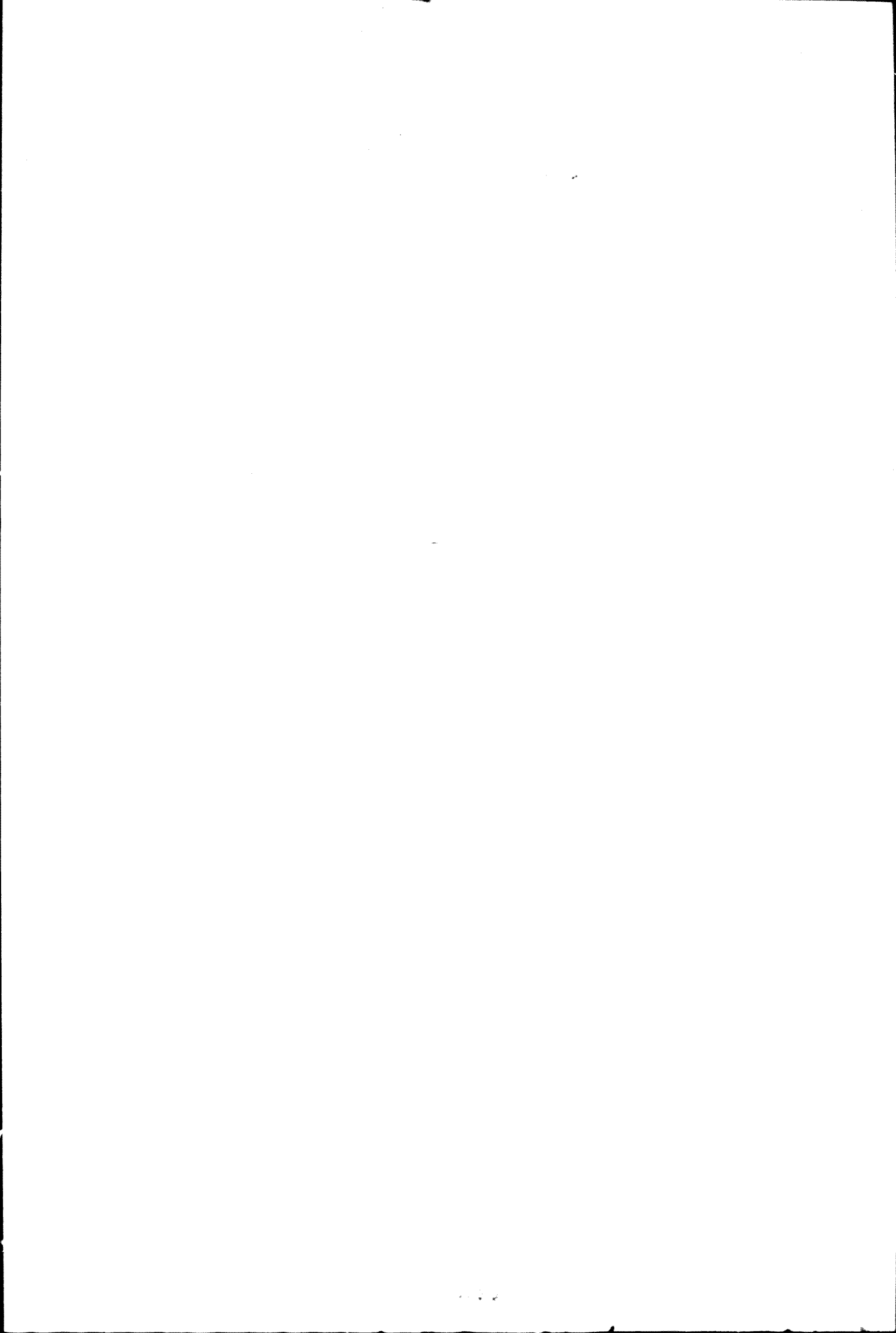
5. ROVIRA i VIRGILI, Antoni.- *Història*

nacional de Catalunya (Bilbao: Gran Enciclopedia Vasca, 1972). Vol. I, p. 46.

6. Segons Jaume Vicens Vives "si la de Víctor Balaguer (la *Historia de Cataluña*, des de 1860) serví per a inspirar la corrua de poetes que aspiraren a l'englantina d'or en els Jocs Florals de Barcelona, la d'Antoni de Bofarull (la *Historia crítica, civil y eclesiástica de Cataluña*, des de 1876) fou apassionadament llegida i analitzada pels juristes i polítics de les noves promocions catalanes" (VICENS VIVES, J. *Industrials i politics del segle XIX*, p. 201).

HISTÒRIA DE CATALUNYA

(1887-1889)

Història de Catalunya d'Antoni Aulèstia fou publicada a Barcelona, entre els anys 1887 i 1889, en dos volums. Aquesta obra representà la primera història general de Catalunya escrita i editada en català.

El seu autor, Antoni Aulèstia i Pijoan (1849-1908), representava la generació de la Renaixença.¹ Com a tal fou un dels fundadors de la Jove Catalunya. Llicenciat en Dret i en Filosofia i Lletres, fou membre de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (1877), participà en els Jocs Florals i col·laborà a la redacció de les Bases de Manresa (1892). Impulsor de l'excursionisme, presidí l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques. Col·laborador a diferents publicacions periòdiques («Lo Gay Saber», «La Renaixensa»), fou autor d'obres literàries i històriques,² com *Notícia històrica dels catalans que intervingueren en la descoberta*

d'Amèrica (1876).

La *Història de Catalunya d'Aulèstia* tractà, a diferència de les dues anteriors, les temàtiques de caràcter sòcio-econòmic i cultural, a més de les polítiques i institucionals.

L'any 1922 aparegué una segona edició que era continuada i anotada per Ernest Moliné i Brases (1868-1940). Aquest, d'ideologia catalanista (Bases de Manresa, «La Veu de Catalunya»), s'havia especialitzat en l'edició crítica de les obres dels historiadors catalans, com Francesc Diago o Dionís Jeroni Jorba.

Obra amb una intencionalitat divulgadora, es de fàcil lectura i d'una gran capacitat de síntesi. Amb l'objectiu de fer conèixer el passat històric de Catalunya, sense necessitat d'idealitzar els fets de l'època medieval, com feien els romàntics. Però també amb cura de no caure en l'acumulació de dades provinents de la

documentació utilitzada. Participà del corrent positivista en veure la importància de la influència del medi natural i de la causalitat dels fets.

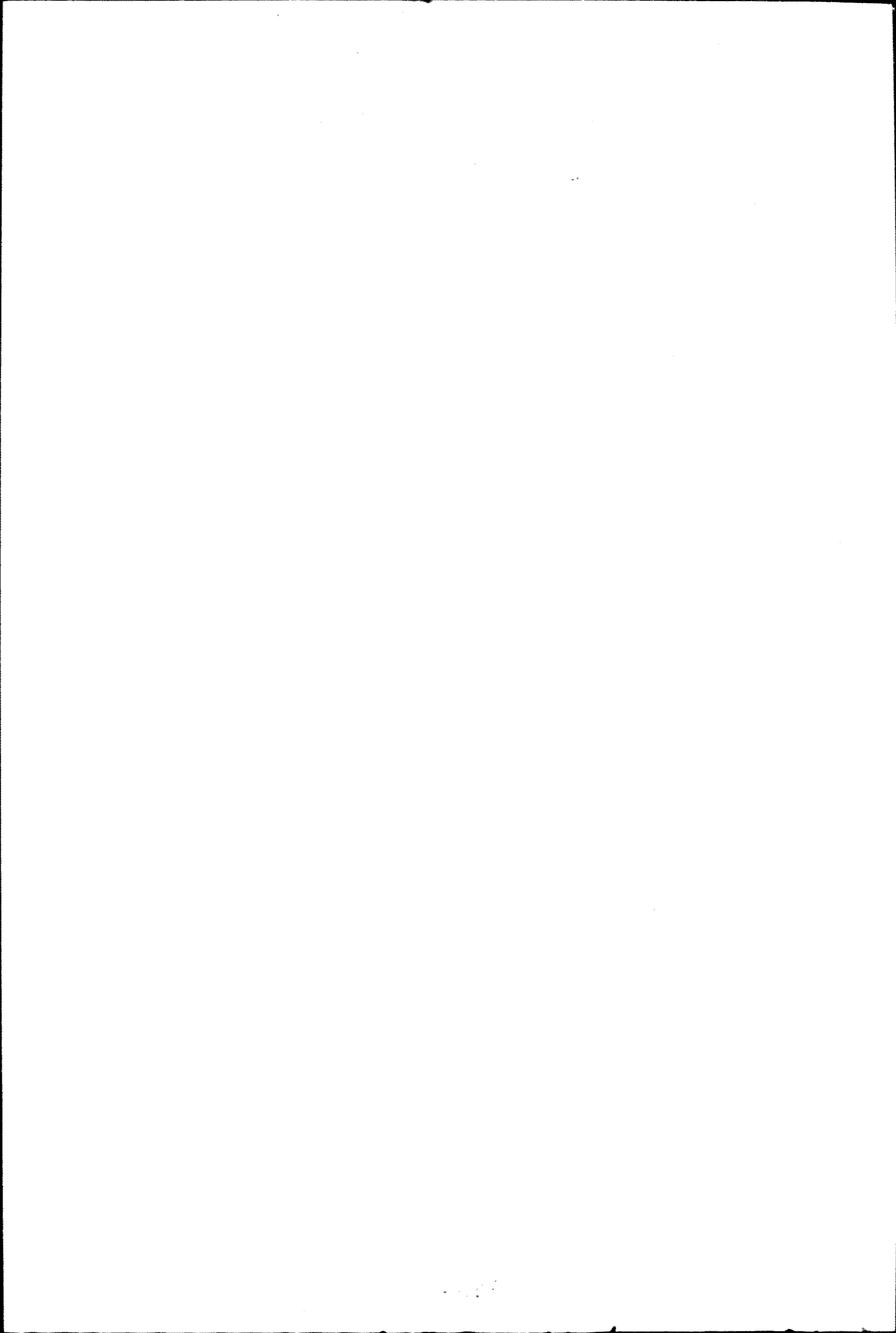
A més de recollir la informació de les obres de Balaguer i de Bofarull, Aulèstia consultà els estudis monogràfics "avivadors de les energias locals, y ab la tendència a tractar la història baix lo punt de vista polítich-social, fent-la entrar com a element d'estudi per resoldre lo gran problema del regionalisme".

Sense aportacions documentals inèdites, seleccionava les recollides per Bofarull i analitzava les dades. Malgrat que, a vegades poc fundamentades documentalment, les seves interpretacions eren vàlides (com el Compromís de Casp o la unió personal entre Aragó i Castella pel matrimoni de Ferran II i d'Isabel I), al costat d'intuïcions desencertades (com el feudalisme).

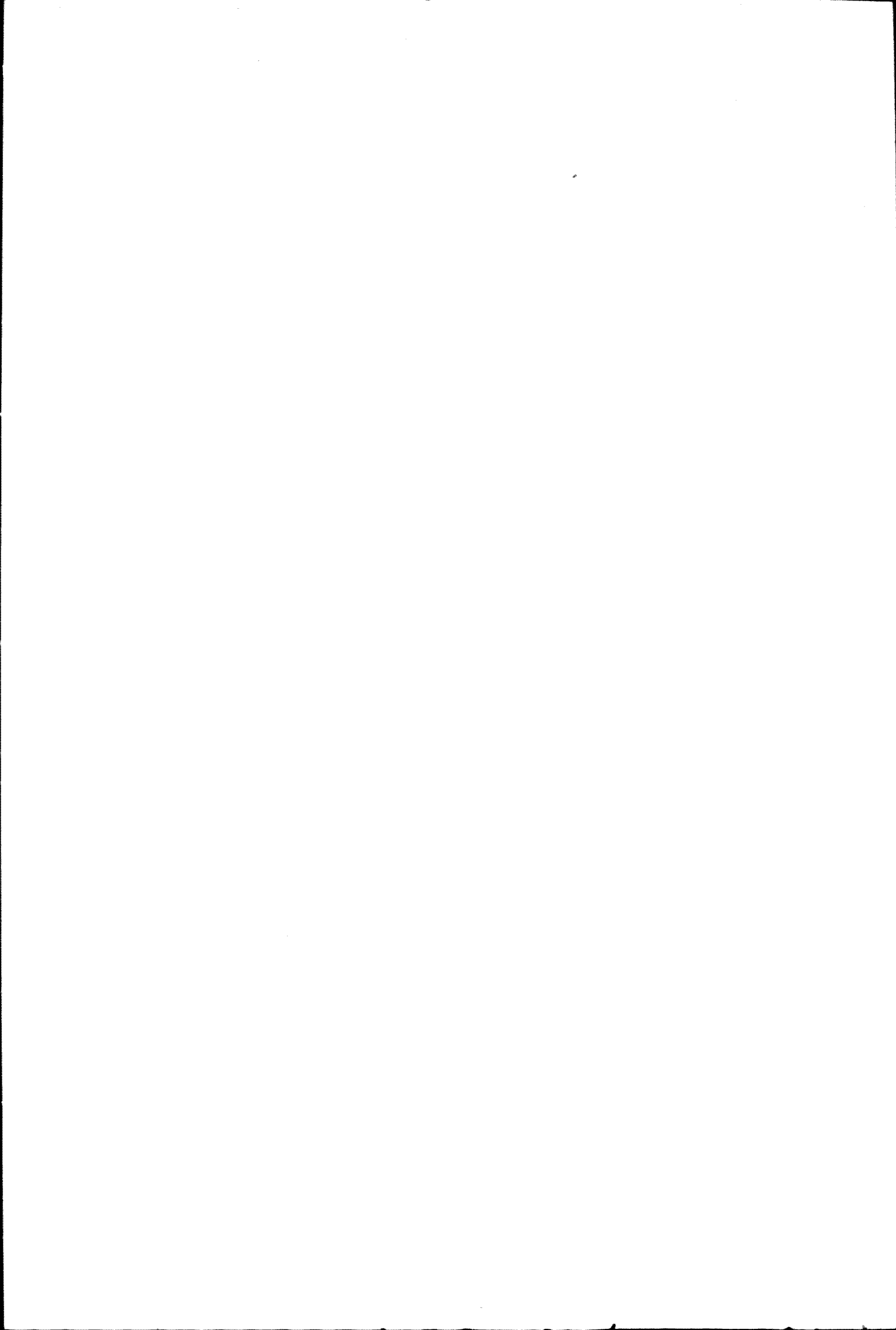
Escrita i publicada en català ja que aquesta era la intenció de l'autor. Aulèstia considerava natural escriure en la seva pròpia llengua, el català. Tot i això, es va creure obligat a justificar-ho en el pròleg de la seva obra. Així "considera fals que les obres escrites en castellà sobre Catalunya assoleixin una més gran difusió, perquè, a l'altra banda de l'Ebre, tota persona amb bona voluntat i de cultura mitjana pot comprendre el català. «Fora donchs», escriu, «mitjas tintas: o no usen per regla general la llengua catalana en nostres treballs o no pretengan que ella s'obri pas, reivindicui sos drets a la categoria d'oficial, y sia considerada a la mateixa línia que las demás»".

Malgrat que des del punt de vista de l'erudició la seva aportació fou molt poca, posà al dia les obres anteriors i incorporà els progressos historiogràfics produïts a Catalunya. La *Història de Catalunya* d'Aulèstia

resultava, fins aleshores, el millor compendi
sobre el passat històric del país.⁴

NOTES

1. Aquesta és l'opinió de Jaume Vicens i Vives, "La generació de la Renaixença porta aquest nom del periòdic «La Renaixença», revista des de 1871, (...) però des de 1868 aquesta generació havia donat importants i gairebé decisius signes de vida com és ara la fundació de «La Jove Catalunya», que es reuní en la Sala Mozart des de 1869 amb la finalitat de conrear les lletres catalanes (...) s'hi aplegaren homes com Aulèstia (...). I amb «La Jove Catalunya» s'entroncaren ben aviat l'excursionisme

← (...) l'Associació Catalanista d'Excursions científiques-, l'Acadèmia de Bones Lletres - que, entre 1876 i 1879 acceptà entre els seus membres Aulèstia (...) - i la política" (VICENS i VIVES, Jaume.- *Industrials i polítics del segle XIX*. Barcelona: Vicens Vives, 1961 , p. 203).

2. Molts d'aquests treballs s'aplegaren,

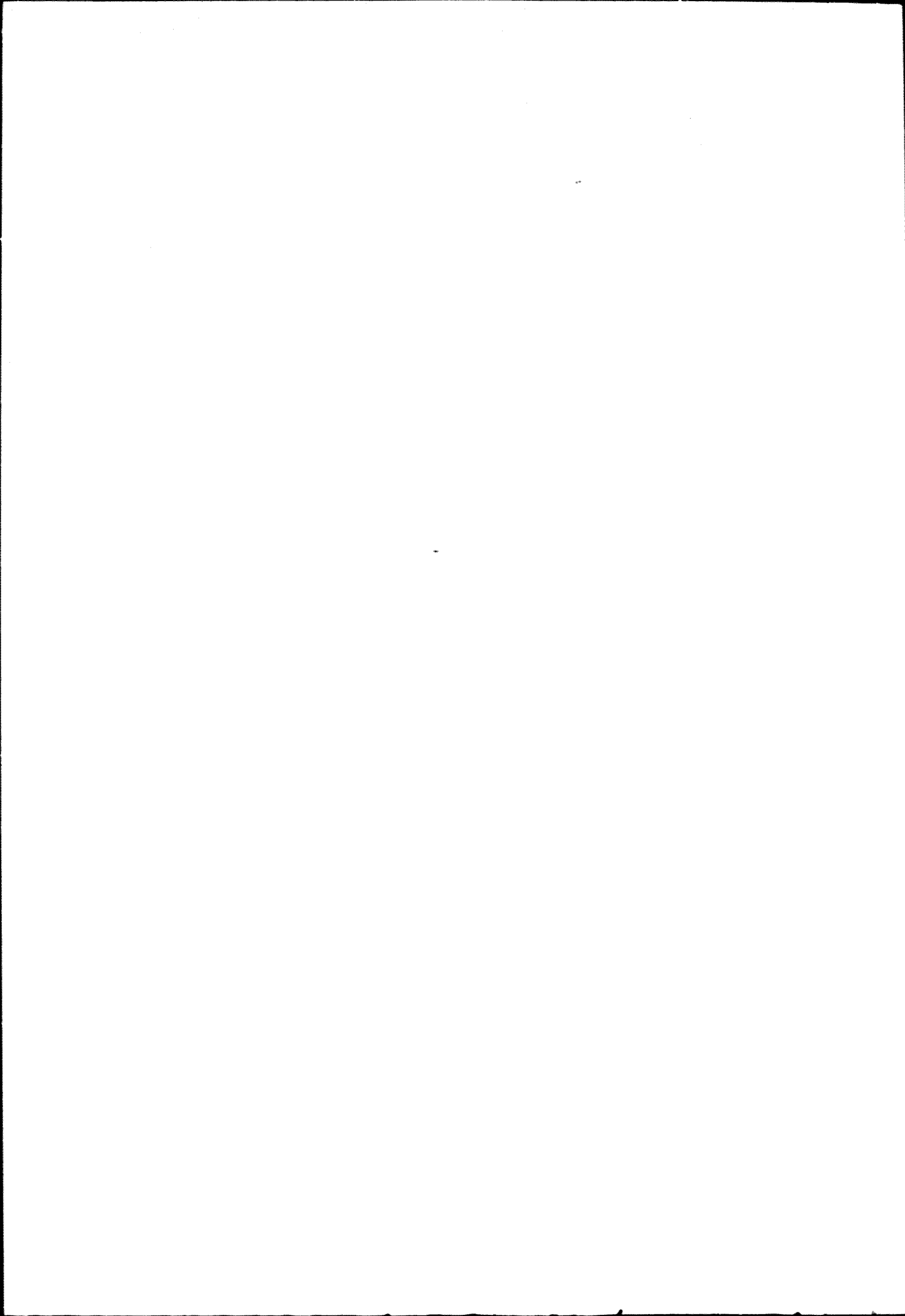
pòstumament, en dos volums d'Estudis
històrics.

3. La HISTORIOGRAFIA catalana (Girona:
Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1990), p.
29.

4. Aquesta era la idea d'Antoni Rovira i
Virgili expressada en la seva obra *Història
nacional de Catalunya* (Vol. I, 1922), "Per la
forma, el compendi d'Aulèstia és la millor de
totes les Històries generals de Catalunya."

GEOGRAFIA GENERAL DE CATALUNYA

(1913-1918)

La Geografia General de Catalunya fou publicada en català, en sis volums entre els anys 1913 i 1918 per l'Editorial d'Albert Martin (c/ Consell de Cent, 140) de Barcelona. Dirigida per Francesc Carreras i Candi, l'obra conté una descripció político-històrico-social de Catalunya.

El seu director, Francesc Carreras i Candi (1862-1937),¹ des de molt jove s'havia afeccionat per l'excursionisme. Membre de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques (1886) fou cofundador del Centre Excursionista de Catalunya que presidí el 1913. També fou el primer director (1891) del «Butlletí» d'aquesta entitat excursionista. Aquest interès pel país el motivà cap al passat històric de Catalunya. Especialitzat en història medieval tractà temes molt diversos com estudis arqueològics, edició de textos, recerca documental i treballs sobre

història local, urbana, castells catalans, jueus i inquisició, etc. Així, publicà, entre d'altres, *Lo castell de la Roca del Vallès: estudi històric documental* (1895), *Nctas històricas de Sarrià* (1897), *Miscel·lània històrica catalana* (1905-1918, 2 v.), *Evolució històrica dels jueus y juehissants barcelonins* (1909-1910), *L'inquisició barcelonina substituïda per l'inquisició castellana (1446-1487)* (1909), *L'Aljama de jueus de Tortosa* (1928).

Membre de la Reial Acadèmia d'Història (1897), fou professor d'Història de Catalunya als *Estudis Universitaris Catalans* (1903-1905) i des de l'any 1908 participà en l'organització dels *Congressos d'Història de la Corona d'Aragó*. Com regidor de Barcelona (1891-1922) per la *Lliga Regionalista*, contribuï a l'edició de textos històrics de l'Arxiu municipal, com *Manual de novells ardots* (1892-1918) i *Rúbriques de Bruniquer* (1912-1916), i a la

conservació de les Drassanes barcelonines (*Les drassanes barcelonines, sos inventaris i restauració*, 1928).

Col·laborador a la premsa i president de la Societat Filatèlica Catalana (1913), presidí l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (1927-1931), des d'on publicà diferents estudis històrics. Exactament, en el «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», que ell mateix havia ajudat a fundar (1901), es publicaven treballs com *Ordinacions urbanes de bon govern a Catalunya (segles XIII a XVIII)* (1924-1926).

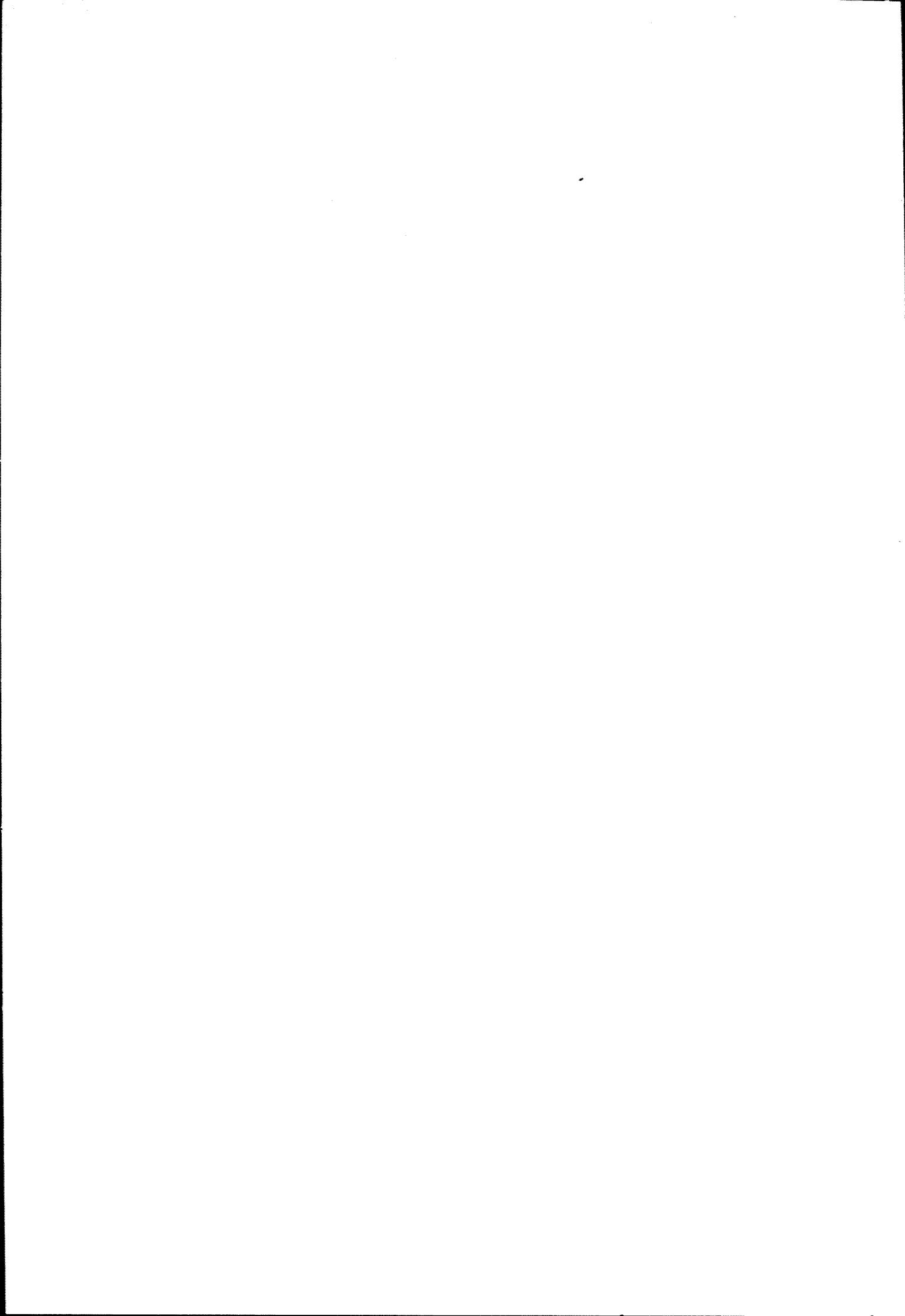
A més del volum de la *Geografia General de Catalunya* corresponent a *La ciutat de Barcelona* (1916), història de l'origen i creixement de la urbanització de Barcelona, la seva principal obra fou la *Geografia General de Catalunya*. Sota la direcció de Carreras i Candi, aquesta obra reuní diferents treballs de caràcter de monografies locals. Així, aquesta síntesi

geogràfica tractava diversitat de temes redactat per nombrosos estudiosos.² Entre ells, Lluís Marià Vidal (descripció física i minerals), Norbert Font y Sagué (geologia i crustacis), Joan Cadevall (flora), Joan Cadevall (mamífers), Emili Tarré (aus), F. Ferrer y Vert (rèptils, batracis, peixos), Josep M. Bofill (articulats), E. Ferrer y Dalmau i S. Maluquer y Nicolau (insectes), J. B. d'Aguilar-Amat (mol·luscs), Baltasar Serradell (radiats i heteromorfs), Marià Faura y Sans (espeleologia), S. Sanpere y Miquel (etnologia i antropologia), Frederic Rahola y Tremols (comerç i indústria), Jaume Maspons y Camarasa (agricultura), Ernest Moliné y Brasés (llengua catalana), Pere Estasén (geografia econòmica i comercial).

Dins d'aquesta Geografia sobresortí la part corresponent a la història de Catalunya, redactada pel mateix Francesc Carreras i Candi. Aquest treball, que ocupava la part final del

volum I (pp. 761-1101), estudia la història política , social, econòmica i cultural de Catalunya, des de la protohistòria fins al 1833.' La redacció va acompanyada de gravats i mapes de les èpoques historiades.

Aquesta voluminosa obra influí en l'edició de semblants corresponents al País Valencià, País Basc i Galícia, en els anys vint. A nivell historiogràfic la part històrica, de F. Carreras i Candi, representà una extensa síntesi d'història de Catalunya, a partir dels coneixements dels naturalistes i dels historiadors en la geografia local.

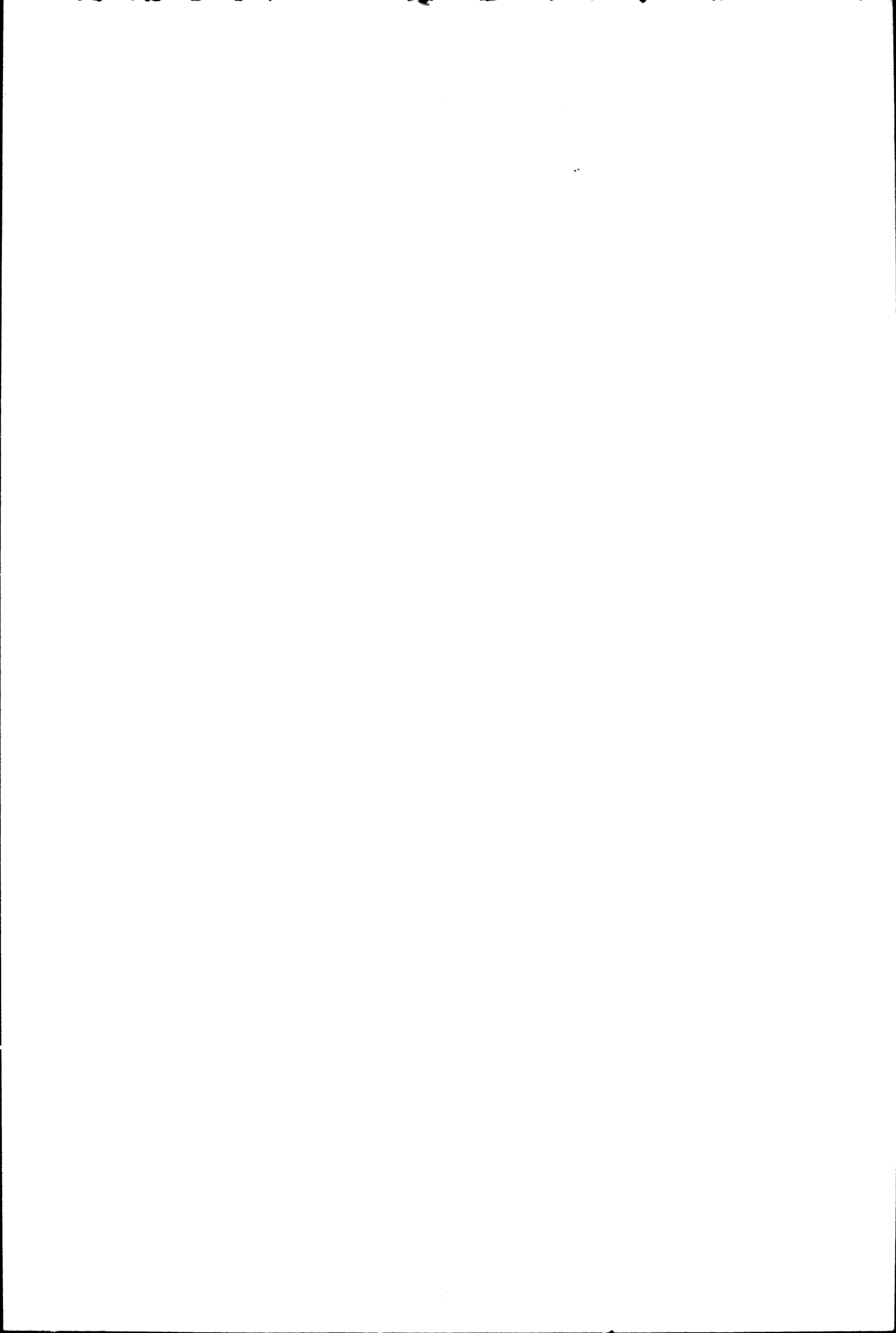

NOTES

1. En relació a la personalitat de Francesc Carreras i Candi, es pot consultar BULTÓ BLAJOT, Maria Rosa.- Francisco Carreras Candi. *Notas biográficas y bibliografía de un gran historiador*(«Documentos y Estudios», XVII (1967), pp. 5-120).

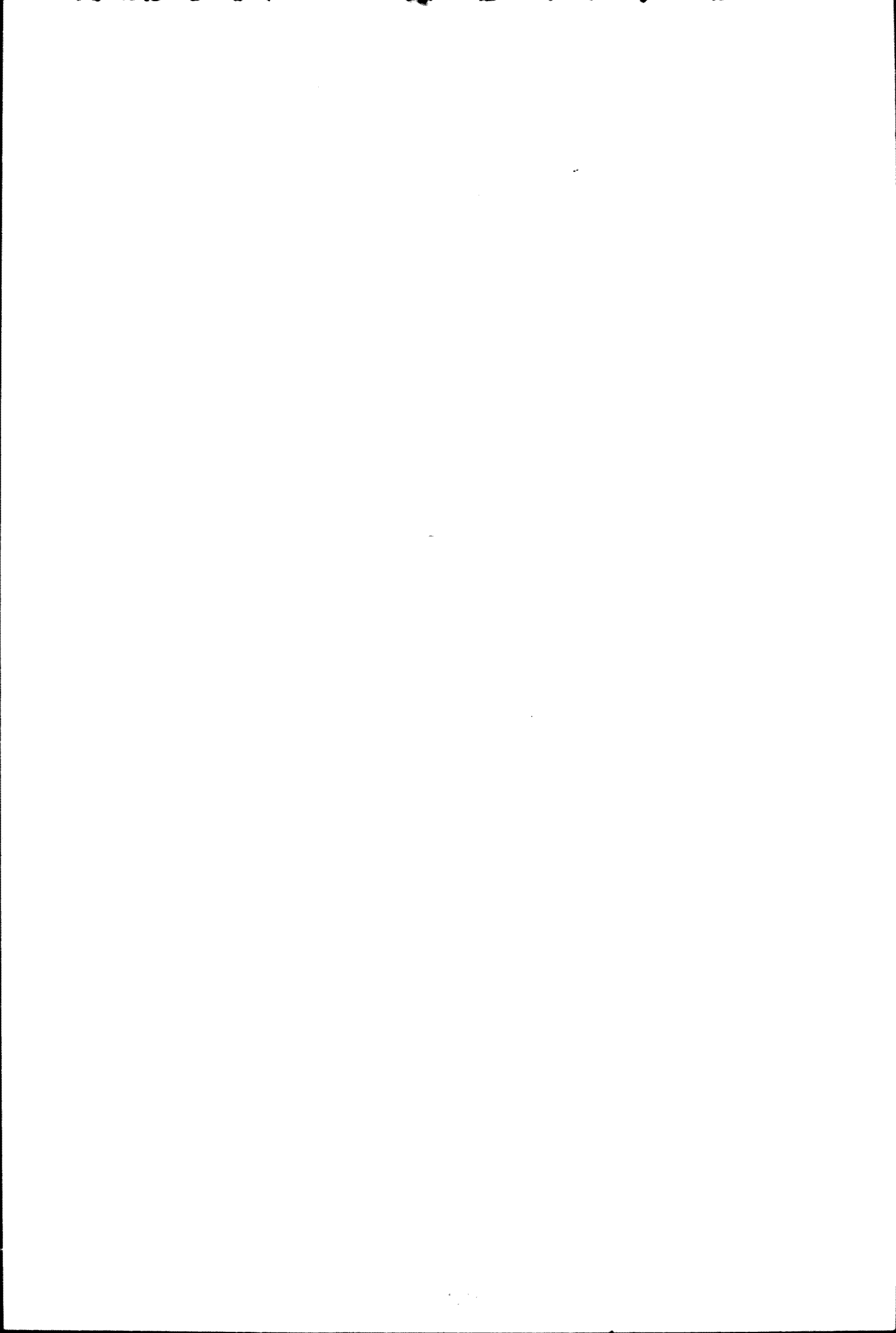
2. Per veure la relació completa d'autors i de temes es pot veure a l'índex de la mateixa obra (CARRERAS i CANDI, Francesc, director.- *Geografía General de Cataluña*, Barcelona: Albert Martin, 1913, pp.1.109-1.122).

3. La *HISTORIOGRAFIA catalana: balanç i perspectives* (Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1990), p. 35.

HISTÒRIA DE CATALUNYA

(1922-1923)

Història de Catalunya de Ferran Valls i Taberner i Ferran Soldevila suposà la primera obra de caràcter general sobre la història de Catalunya, publicada al segle XX. Sota els auspicis de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana,¹ fou impresa a Barcelona, en dos volums, entre els anys 1922 i 1923. La *Història de Catalunya*, que arribava fins a les lluites contra Joan II i la guerra civil catalana de finals del segle XV, fou completada, ja tot sol, per Ferran Soldevila, el 1968, quan Valls i Taberner ja era mort (1942).

Plantejada com un curs superior d'història, l'obra, en català, significà la materialització de la formació historiogràfica dels seus dos autors. A Catalunya, i a redós de l'Institut d'Estudis Catalans (1907) i dels Estudis Universitaris Catalans, sorgí, sota el guiatge d'Antoni Rubió i Lluch, una nova generació

d'historiadors preparats. Formats tècnicament a l'estranger, estaven dedicats a la investigació de forma especialitzada i en contacte directe amb la documentació, conservada en arxius i biblioteques. Aquesta professionalització de la feina revalorà el nivell de la historiografia catalana. Aquests eren, precisament, els trets comuns dels dos autors.

Ferran Valls i Taberner (1888-1942), a part de diputat de la Lliga,² fou deixeble, més endavant col·laborador (amb l'edició de *Texts de dret català*, 1913-1920), de Rubió i Lluch, als cursos dels Estudis Universitaris Catalans (1905-1906). Doctor en Dret i en Filosofia i Lletres amplià estudis de dret i d'història medieval a Madrid i a París (1910-1913), juntament amb el seu company d'estudis i també especialista en medieval, Ramon d'Abadal i amb qui col·laboraria en treballs historiogràfics de l'Institut d'Estudis Catalans. Arxiver i bibliotecari (1913-1936), des del 1929 fou

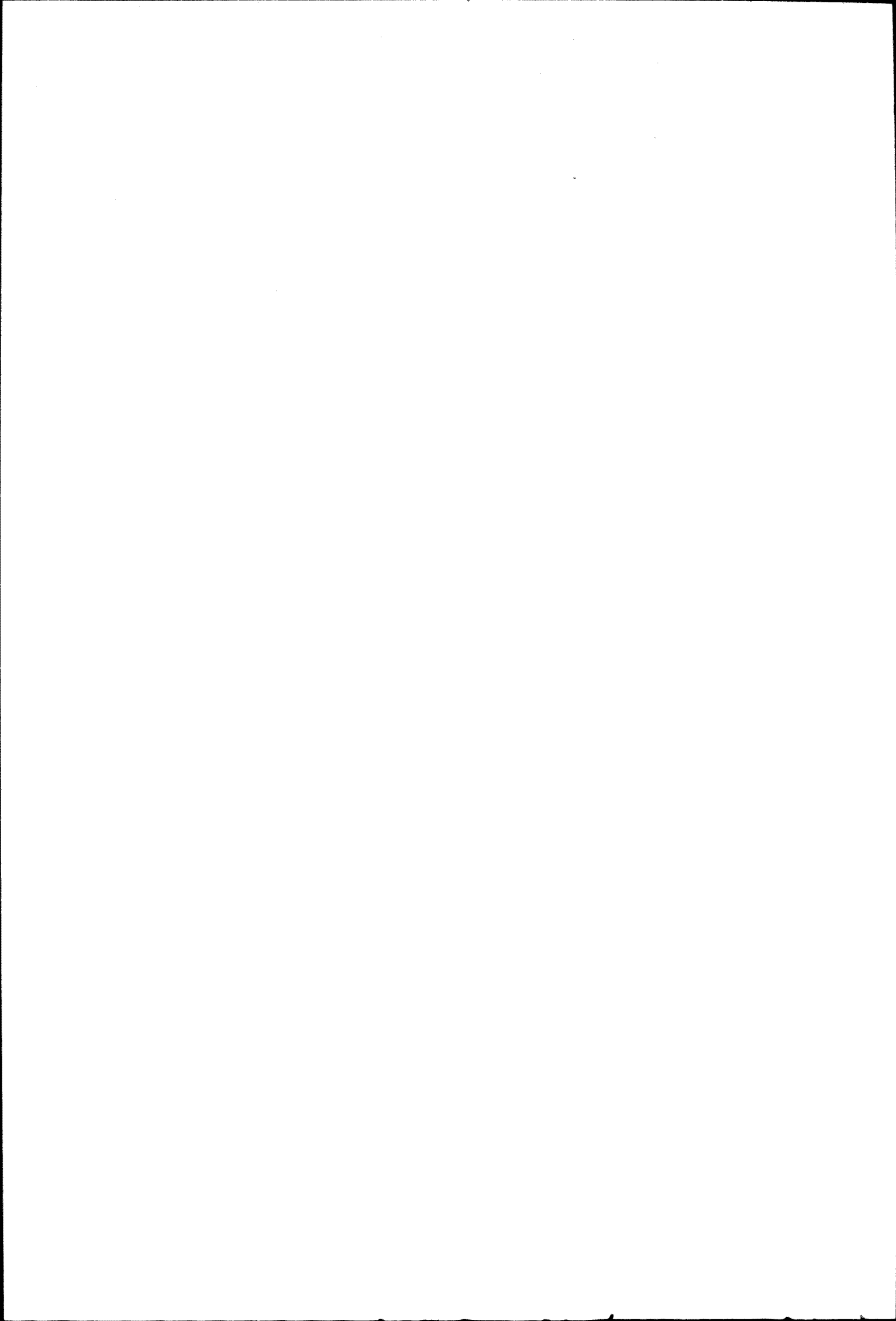
director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.
Especialista en història del dret i en història medieval, aquests coneixements es manifestaren en gran part de la seva obra,³ que orientà cap a l'estudi de les institucions de l'època comtal i a les antigues fonts del dret català (Usatges, Consolat de Mar): *Textos de Dret Català: I, Usatges de Barcelona* (1913, amb R. d'Abadal); *II, Privilegis i ordinacions de les valls pirinenques* (1915-1920, 3 v.); *Els orígens del comtat de Pallars i de Ribagorça* (1916); *Les genealogies de Roda o de Meyà* (1920); *Els antics privilegis de Girona i altres fonts documentals* (1928); *Estudis d'història jurídica catalana* (1928).⁴

De forma semblant, Ferran Soldevila i Zubiburu (1894-1971) féu estudis universitaris de dret -incomplets- i de filosofia i lletres, en què, el 1915, obtingué la llicenciatura. Deixeble d'Antoni Rubió i Lluch, a la Universitat de Barcelona i als Estudis

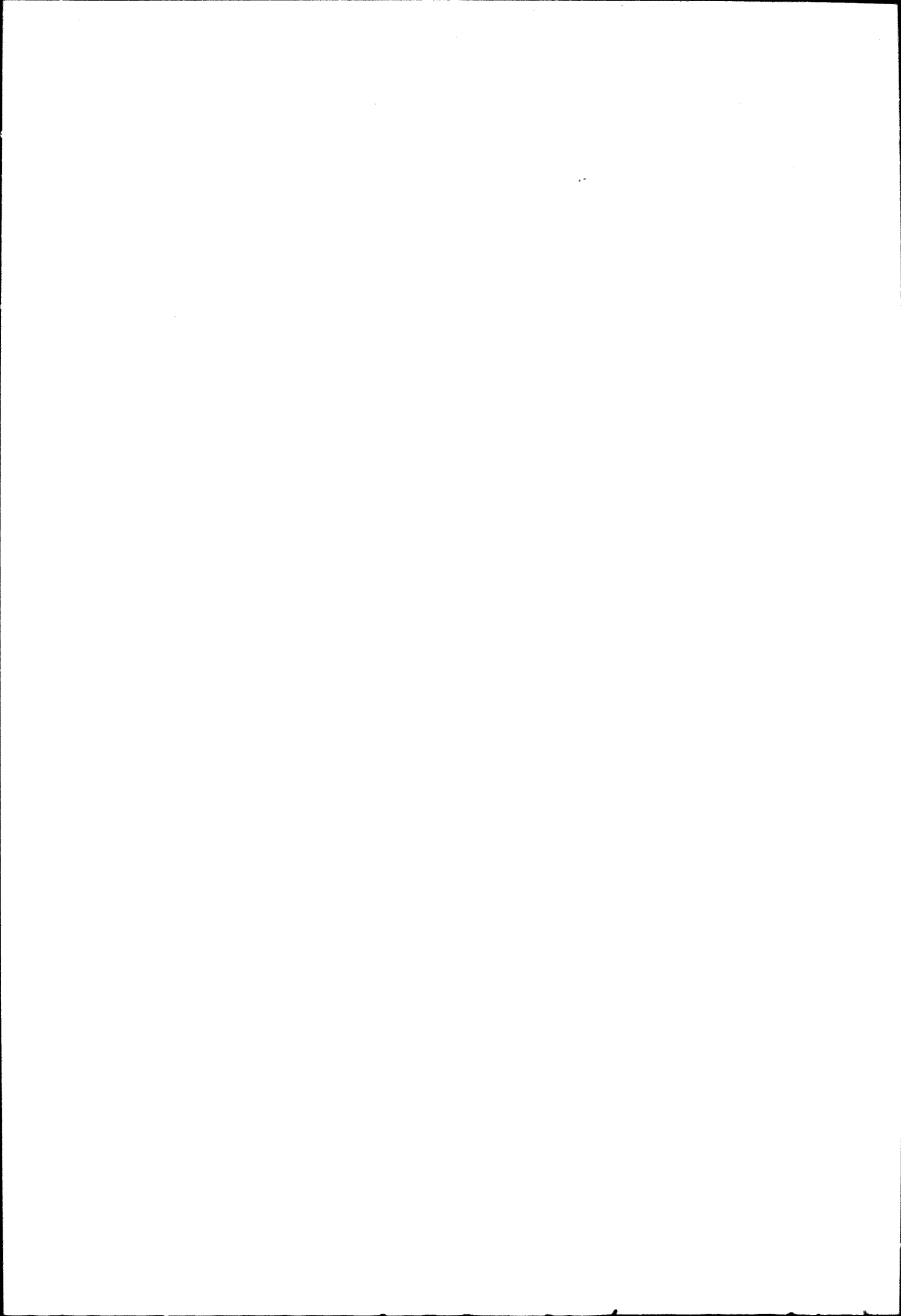
Universitaris Catalans, institució a la que col·laborà a partir de 1912. Membre de l'Institut d'Estudis Catalans (1914) començà a treballar a les cròniques de Jaume I i de Bernat Desclot i en l'estudi del regnat de Pere el Gran. Aquests treballs i les consultes investigadores a l'Arxiu de la Corona d'Aragó l'inclinaren a l'especialitat d'història medieval. Doctor en Història (1922) amb la tesi *La reina Maria, muller del Magnànim*, el 1922 aconseguí plaça d'arxiver-bibliotecari, que exercí, interromptament, a Maó i a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Lector a Liverpool (1926-1928), es formà a l'École de Chartes de París. El 1928 va rebre l'encàrrec de Francesc Cambó d'escriure una història general de Catalunya.*

A més de dedicar-se a la creació literària, com poeta i dramaturg, fou autor de *Pere II el Gran: el desafiament amb Carles d'Anjou* (1919). Aquesta trajectòria professional més o menys semblant entre Ferran

Valls i Taberner i Ferran Soldevila (formació, deixebles d'Antoni Rubió i Lluch, col·laboració als Estudis Universitaris Catalans i a l'Institut d'Estudis Catalans, formació a l'estranger, arxivers, interès per la documentació, especialització en història medieval) permeté la col·laboració entre ells. Així, el resultat fou el manual d'*Història de Catalunya*. Valls i Taberner, amb una aportació més institucional, i Soldevila, més política, proporcionaren una valuosa obra sobre història de Catalunya.

NOTES

1. ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA.- Memòria de 1923 (Barcelona: Imp. Elzeviriana, 1930), pp. 7-8.

2. Per a informació sobre la tasca política de Valls i Taberner es poden consultar: ÀLVAREZ-SOLÍS, A.- *Ideari de Ferran Valls i Taberner* (Barcelona: 1973) i PAPPALÀ, J. A.; LLADÓ, J. M.- *Ferran Valls i Taberner: un polític per a la cultura catalana* (Barcelona: Ariel, 1970).

3. RUBIÓ i BALAGUER, Jordi.- *Fernando Valls Taberner* (Barcelona: Imp. Casa Prov. Caridad, 1967).

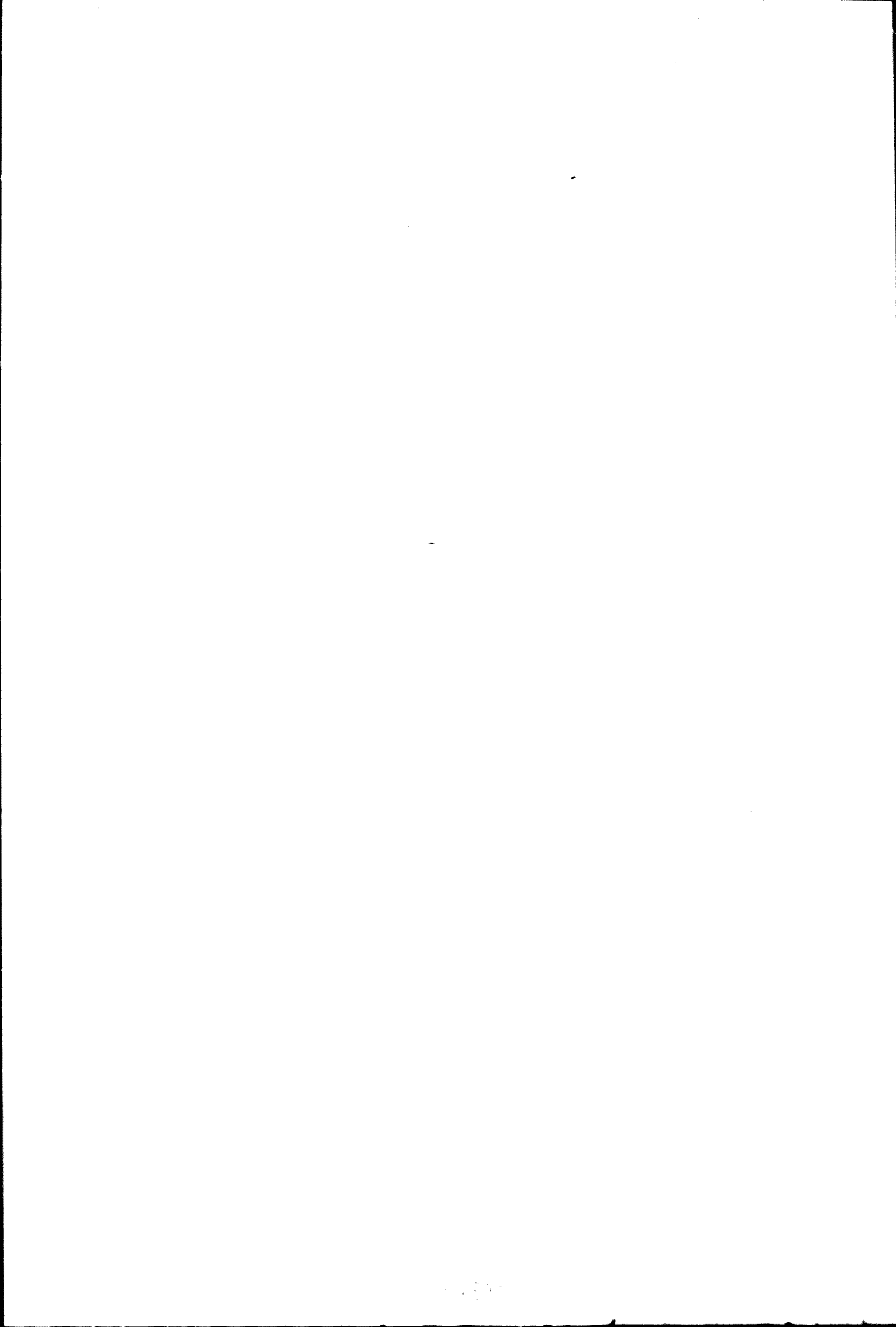
4. Es pot consultar part de la seva obra en l'edició de VALLS i TABERNER, Ferran.- *Obres*

selectes (Madrid: Barcelona, 1952-1954; 2 v.).

5. Per la trajectòria professional i historiogràfica posterior al 1928 de Ferran Soldevila consultar el capítol d'Història de Catalunya, de Ferran Soldevila.

HISTÒRIA NACIONAL DE CATALUNYA

(1922-1934)

La *Història Nacional de Catalunya* fou obra d'Antoni Rovira i Virgili. Edicions Pàtria de la ciutat de Barcelona la va publicar entre els anys 1922 i 1934, en set volums. A causa de la guerra civil espanyola (1936-1939), l'edició quedà interrompuda quan en Rovira i Virgili ja tenia preparats els temes del volum vuitè, que tractaven el segle XVII. La planificació de Rovira i Virgili estava prevista en tretze apartats que portaven la narració històrica fins al moment de la seva redacció, cap a l'any 1919.

Com l'obra també s'havia exhaurit, entre els anys 1972 i 1978 es reedità per l'editorial bilbaïna La Gran Enciclopedia Vasca. Foren realitzats en reproducció facsímil, els set primers volums de la primera edició de l'original de Rovira i Virgili. La reedició incorporà el 1979 en un volum més (a les 189 primeres pàgines del volum VIII), els materials redactats pel

mateix autor, corresponents al regnat de Felip IV de Castella i als esdeveniments del Corpus de Sang de 1640. A més, també en aquest volum VIII s'afegiren el centenar de pàgines (pp. 198-288), corresponent a la introducció de Rovira i Virgili del volum I de l'edició de 1922, que no fou possible reproduir-les per les circumstàncies polítiques del moment (1972).

Seguidament la nova edició continuà la narració històrica, amb el títol *Història de Catalunya del segle XVII fins els nostres dies*, sota la direcció de Jaume Sobrequés i Callicó. Amb la col·laboració, entre d'altres, de Josep M. Nadal i Farreras, Lluís M. de Puig i Oliver i Joan Puigbert, la nova obra comptà amb set volums més (vol. IX-XV), que foren publicats entre els anys 1980 i 1983. El text històric arribava fins als temps actuals.

Els continguts de la *Història Nacional de Catalunya* d'Antoni Rovira i Virgili responien, d'alguna manera, a la trajectòria del seu

autor.

Antoni Rovira i Virgili¹ (1882-1949) es llicencià en dret (1915), però la seva dedicació professional fou el periodisme. Col·laborador a «La Justícia» de Tarragona, «El Poble Català», «La Veu de Catalunya», «La Publicitat» i «La Humanitat», fundà i dirigí la «Revista de Catalunya» (1924), de caràcter cultural, i «La Nau» (1927), "diari barceloní per expressar una nova síntesi de nacionalisme sense reserves i republicanisme sense equívocs".²

Dirigent polític, les seves idees de caràcter catalanista i d'esquerres el conduïren a fundar Acció Catalana³ (1922), Acció Republicana de Catalunya (1930) i Partit Catalanista Republicà (1931). Diputat al Parlament de Catalunya (1932), per Esquerra Republicana de Catalunya, fou designat vice-president (1938), president (1940) d'aquesta institució. A la fi de la guerra (1939)

s'exilià a Montpeller i, el 1946, a Perpinyà, on morí.

A més d'obres ideològiques, lingüístiques i literàries, Rovira i Virgili conreà la història, especialment la de Catalunya. Així, entre d'altres, publicà *Història dels Moviments Nacionalistes (1912-1914)*, *Pau Claris (1922)*, *Guifré I (1926)*, *Els grans catalans del Vuitcents (1928)*, *El Corpus de Sang (1932)*, *Història de Catalunya: tria d'episodis (1933)*, *Resum d'història del Catalanisme (1936)*, *Valenti Almirall (1938)*.

Però l'obra més notable i significativa fou la *Història Nacional de Catalunya*. Antoni Rovira i Virgili la escriví i publicà en català. La narració comprèn no sols la història del Principat de Catalunya, sinó també del Rosselló-Conflent, les Balears i València, i s'estén des de la Prehistòria fins a l'anomenada Catalunya autònoma (l'alçament català de 1640: el mes de setembre d'aquell

any). A més l'obra comença amb una introducció. Aquesta breu part preliminar descriu i estudia (geografia i geologia) el territori català.

En general, tracta de qualsevol temàtica, així parla d'història política, institucional, social, econòmica i cultural. A causa de la seva amplitud, l'obra resulta, a vegades, desigual. Veritablement és una obra de síntesi, ja que el mateix autor ^{6/}reuneix, "No ens havem proposat de fer essencialment feina d'erudits i d'investigadors directes. No anirem, en general, a sacar els fets i els documents als arxius o als museus. Aprofitarem, per a la nostra obra, la feina necessària, pacient i útil dels erudits, particularment d'aquests joves erudits nostres, formats en l'escola de Rubió i Lluch, ben preparats i ben armats per a llur tasca, empesos per una àgil joventut i moderats per l'estudi. Recorrerem, però, al treball directe d'investigació i recerca en aquells punts en els quals considerem

insuficient la documentació obtinguda fins avui i que, essent importants, restin foscos o dubtosos."⁸

El títol de l'obra, *Història Nacional de Catalunya* reflecteix les intencions de l'autor. Al dir *Nacional* a la *Leva Història de Catalunya*, Rovira i Virgili parteix de les idees d'Enric Prat de la Riba en *La Nacionalitat Catalana* (1906), en el sentit de que les circumstàncies externes configuren la existència d'una nació. Però, a la vegada, Rovira i Virgili completa aquella idea al creure que la voluntat lliurement acceptada del poble és decisiva en la configuració d'una nació. Així, considera, que "l'esperit nacional és l'esperit comú, coincident, de les individualitats en quant se refereix al sentiment i a la consciència de la nació".⁹

En aquest sentit, l'autor rebutja la idea de que la història és una recordança morta, sinó que la *Història Nacional* és "com el

descabdellament, en el temps i en l'espai, de la vida d'un poble amb personalitat pròpia, mogut per una ànima nacional, la qual és la causa pregona i constant dels fets històrics transcendentals i el senyal comú dels homes que els han realitzats".'

Ara bé, quan Rovira i Virgili titula el seu treball *Història Nacional* no vol que es confongui amb història patriòtica, ja que el seu estudi vol ser fidel al passat històric. Vol bandejar del seu treball tota intenció de propaganda o de panegíric i ser, dins de les limitacions personals, objectiu amb la veritat -o millor dit, realitat- històrica.

L'obra de Rovira i Virgili representà la primera història general científica de Catalunya, en plantejar-se en una obra de síntesi, la necessitat de fer una anàlisi crítica de les fonts utilitzades. Pel seu temps, la monumental *Història Nacional de Catalunya* fou una valuosa obra històrica, al

pretendre tractar tots els aspectes temàtics de la història de Catalunya. A més a més, al ser publicada durant un llarg terme de temps (1922-1934) influí en els estudiosos i historiadors de la Catalunya de l'època, tant durant la Dictadura com durant la Generalitat republicana. D'aquesta manera, l'obra responia a la clara intenció del seu autor de fer conèixer la història de Catalunya.

NOTES

1. Nadiu de Tarragona, és significatiu que el nom de Rovira i Virgili fos adoptat per la nova Universitat recentment sorgida al Camp de Tarragona, dels antics centres universitaris de la Divisió VII de la Universitat de Barcelona.

2. CULLA, J. B.; DUARTE A.- *La premsa republicana* (Barcelona: Col·legi de Periodistes de Catalunya: Diputació de Barcelona, 1990), p. 52.

3. Per a l'evolució d'Acció Catalana i quin fou el paper de Rovira i Virgili dins d'aquest partit i dels partits semblants, cal consultar BARAS i GÓMEZ, M.- *Acció Catalana (1922-1936)*. Barcelona: Curial, 1984.

4. Per veure la personalitat d'Antoni

Rovira i Virgili es poden consultar: SOLDEVILA, Carles.- *La nostra gent: Rovira i Virgili* (Barcelona: Catalònia, 1925); GUANSÉ, Domènec.- *Abans d'ara* (Barcelona: Aymà, 1966); CUCURULL, Fèlix.- *Rovira i Virgili, escriptor polític* («Taula de canvi», núm. 19 (1980), pp. 75-89); BLADÉ i DESUMVILA, A.- *El meu Rovira i Virgili* (Barcelona: 1981); MOLAS, Isidre.- *Antoni Rovira i Virgili: nacionalisme català i federalisme* (BALCELLS, A.- *El pensament polític català: del segle XVIII a mitjan segle XX*. Barcelona: 1988); SOBREQUÉS, Jaume.- *Un moment crucial de la historiografia catalana: la polèmica entre J. Vicens Vives i A. Rovira i Virgili* («Revista de Catalunya», núm. 28 (1989), pp. 70-82).

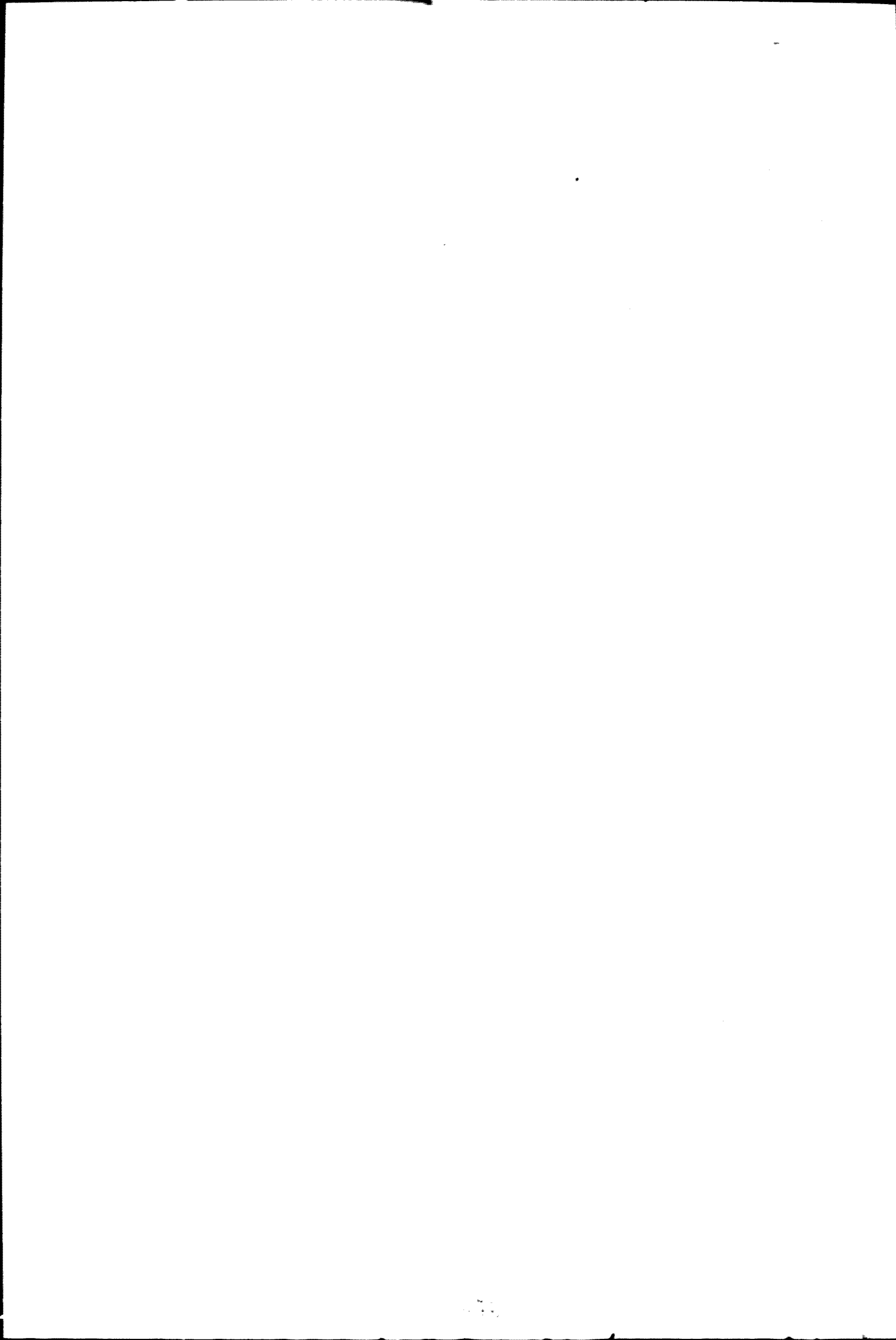
5. ROVIRA i VIRGILI, Antoni.- *Història Nacional de Catalunya* (Barcelona: Gran Enciclopedia Vasca, 1979), vol. VIII, p. 222.

6. Són paraules del mateix Rovira i

Virgili, a la pàgina 15 del pròleg de la
Història Nacional de Catalunya.

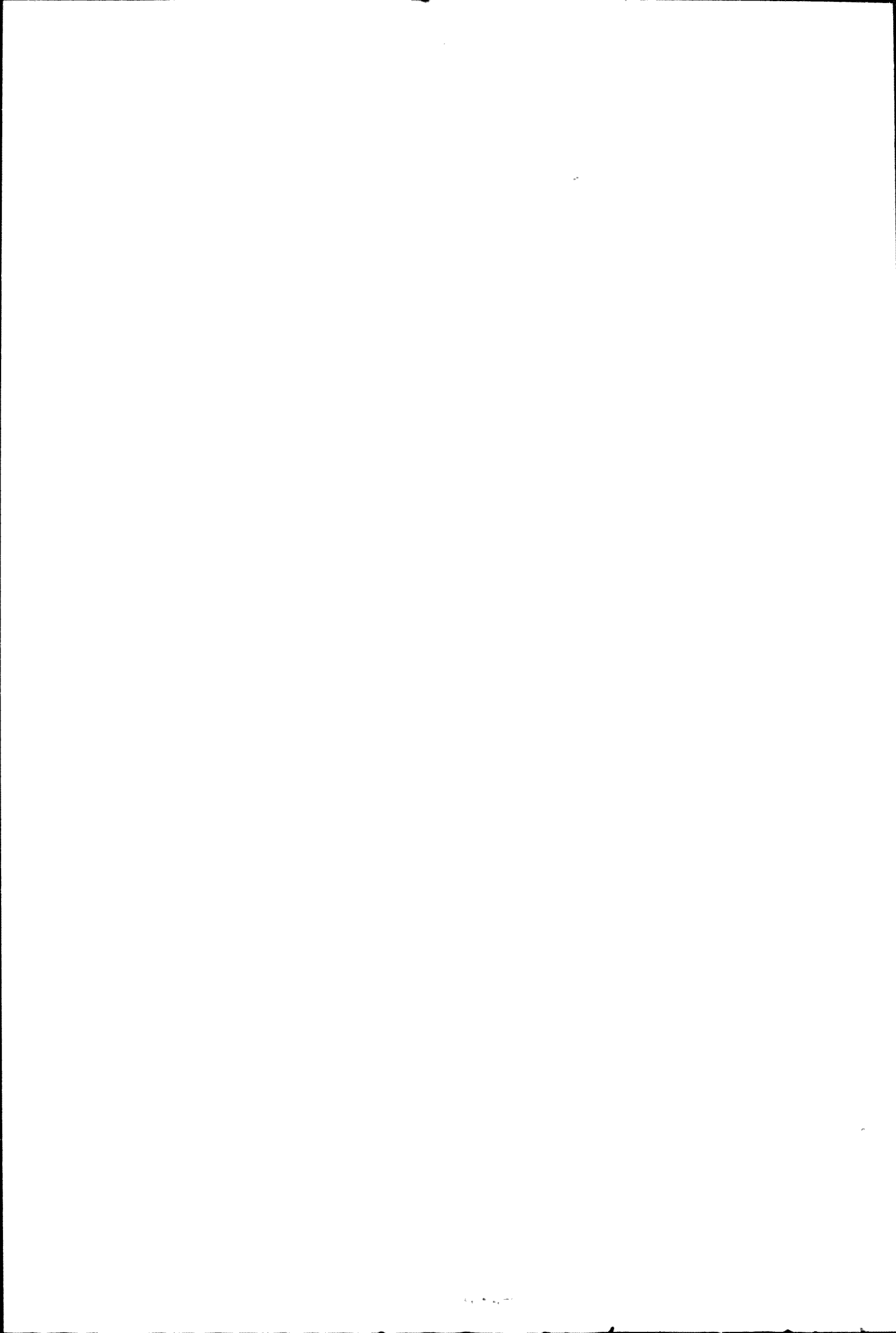
7. ROVIRA i VIRGILI, Antoni.- op. cit.,
vol. VIII, p. 198.

8. Aquesta és l'opinió de Jaume Sobrequés
i Callicó expressada en la p. 46 de la
introducció i propòsit de la present edició,
dins de ROVIRA i VIRGILI, Antoni.- op. cit.,
vol. I (1972).

HISTÒRIA DE CATALUNYA

(1934-1935)

La *Història de Catalunya* de Ferran Soldevila fou publicada a Barcelona, en tres volums: el 1934 el primer volum, i el 1935 els dos darrers. En català l'obra tingué una gran difusió, i poc més de cinc anys més tard, es va exhaurir. Més de vint anys després (1962), la *Història de Catalunya* fou reeditada per l'editorial barcelonina Alpha. Revisada i augmentada pel mateix Soldevila, mantingué l'estructura en tres volums.

L'obra original fou producte del moviment de resistència catalana contra la política de Primo de Rivera. Concretament, Francesc Cambó promogué un mecenatge de protecció i foment de la cultura catalana, durant aquells anys vint. "Considerant que faltava una obra bàsica, divulgadora, entorn de la *Història de Catalunya*, Cambó encarregaria el 1928 a Ferran Soldevila la seva redacció, proposant-li una obra a l'estil de Bainville (la

seva *Histoire de France* acabava d'aparèixer el 1924) o de Chesterton en la *Petita història d'Anglaterra*, on sabés combinar l'episodi o l'anècdota amb la valoració i interpretació dels fets, i tot amb un àgil estil narratiu."¹ Anys després, amb motiu de l'edició del primer volum el mateix Ferran Soldevila reconeixia aquesta influència decisiva de Cambó en la concepció de l'obra: "Barcelona, 6 de juny de 1934: «Hi ha una cosa que cal no oblidar i que no oblidó: sense en Cambó, sap Déu quan hauria escrit aquesta obra, ni si l'hauria escrita mai.»"

Soldevila va rebre l'encàrrec ja que tenia un prestigi com historiador, havia publicat, conjuntament amb Ferran Valls i Taberner, *Història de Catalunya* (1922-1923).² Ferran Soldevila i Zubiburu (1894-1971) s'havia especialitzat en història medieval, però des de la seva docència de professor d'història de Catalunya a l'Escola de Bibliotecàries i en la

Universitat Autònoma, amplià els seus interessos cap altres èpoques històriques. En aquest sentit publicà *Barcelona sense Universitat i la restauració de la Universitat de Barcelona (1714-1813)* (1938).⁴

També participà en l'esforç col·lectiu de la «Revista de Catalunya».⁵ En aquesta revista mensual de caràcter cultural, a més de dirigir-la, ⁽¹⁹³⁰⁻³⁴⁾ Soldevila col·laborà amb diferents intel·lectuals de l'època, en especial amb Ferran Valls i Taberner i amb Antoni Rovira i Virgili, autor, aquest, de la *Història Nacional de Catalunya* (1922-1934).

A la tornada de l'exili (1943), a més de la seva producció literària, orientà les seves inquietuds en una doble direcció. Una, fou l'estudi dels regnats de Jaume I el Conqueridor i de Pere el Gran a partir de les recerques documentals a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. L'altre línia es tractava de la preparació de grans obres de caràcter general per donar a

conèixer el passat històric.

Fruit de la primera línia d'interès foren la publicació de *Pere el Gran* (1950-1962, 4 v.), *Els grans reis del segle XIII: Jaume I i Pere el Gran* (1955), *Vida de Jaume el Conqueridor* (1958), *Pere el Gran i Alfons el Liberal* (1963), *Els primers temps de Jaume I* (1968) i l'edició prologada i anotada de *Les quatre grans cròniques* (1971).

En relació a la segona preocupació de caràcter més general, Soldevila fou l'autor d'una *Historia de España*, en 8 volums (1953-1959), que, en comparació a les històries d'Espanya d'aquell moment, representà una visió històrica del caràcter plurinacional del conjunt hispànic des de l'òptica catalana. També dirigí i redactà *Un segle de vida catalana (1814-1930)* (1961, 2 v.) i *Història dels catalans* (1961-1963, 3 v.), obres de col·laboració per poder copsar tota la pluralitat temàtica del passat històric de

Catalunya.

Per últim, les seves concepcions historiogràfiques el portaren a debatre punts de vista diferents amb Ramon d'Abadal o Jaume Vicens Vives o Ramón Menéndez Pidal. En relació amb aquest darrer, publicà *El Compromís de Casp (Resposta al Sr. Menéndez Pidal)* (1965) que suposava una interpretació diferent de la del historiador Menéndez Pidal en relació l'interregne catalano-aragonès del 1412.

Dins de la nombrosa obra historiogràfica de Soldevila, la seva *Història de Catalunya* representà una extensa síntesi històrica de Catalunya, basada en les cròniques, en les monografies de l'època, i en les pròpies recerques de l'autor. Així l'obra aconseguí un gran nivell científic gràcies al domini de les tècniques instrumentals de la documentació, al poder de síntesi i als coneixements assolits per l'autor.

Els tres volums de l'obra estenien la

història de Catalunya des del Paleolític fins a la Renaixença, amb les obres d'Aribau (*Oda a la Pàtria*, 1833) i de Rubió i Ors (*Lo Gayter del Llobregat*, 1841). Si aquest era l'epíleg de l'edició del 1934-1935, a la reedició de 1962, l'obra es completava amb uns capítols finals que estudiaven el segle XIX: els regnats de Ferran VII, d'Isabel II i d'Amadeu I, la I República, la Restauració, el regnat d'Alfons XII i la minoritat d'Alfons XIII. Finia, doncs, l'obra amb l'acabament del segle XIX (amb la pèrdua a mans dels Estats Units, de Cuba, Puerto Rico i les Filipines, 10 de setembre de 1898).

Al llarg de tots els volums hi apareixen gran quantitat de notes de peu de pàgina, per indicar, la majoria, les fonts documentals i bibliogràfiques de procedència de la informació històrica recollida.

En general, l'obra té un predomini de la temàtica política però que no significa una

exclusió dels altres temes. El mateix autor és conscient quan "confesso que he vacil·lat una mica en l'elecció del títol. M'ha temptat força el d'*Història política de Catalunya*. Però l'abundor d'històries generals de caràcter més exclusivament polític que no aquesta, aparegudes arreu amb títols on per a res no es fa menció de l'àrea concreta en què es mouen, justificaria prou la senzilla denominació d'*Història de Catalunya* que he acabat per donar-li. La justifica, més encara, el fet que, sovint, en el text o en les notes, el llibre desborda el camp estricte de la política i de la diplomàcia, i entra, a la percaça d'un ric botí, pels camps de la història econòmica, cultural, literària, artística, eclesiàstica - sense, però, que en pateixi la seva unitat. Més que no un eixamplament dels seus límits, aqueixa transgressió és el resultat dels lligams estret amb què la vida política d'un poble es troba unida a totes les seves altres

manifestacions vitals".⁷

També en un altre lloc del pròleg, Soldevila afirma que l'obra es podia haver intitulat, *Història sincera de Catalunya*, en el sentit de que respon a la sinceritat dels fets històrics, a la realitat d'aquells. "Mai no he volgut amagar ni dins els plecs de les nostres glòries més denses, cap de les misèries que les han rosegades o malmeses. Sols així podia cobrar tot el seu admirable sentit la tragèdia de la nostra història."

Però l'obra de Soldevila és una extensa síntesi de caràcter científic que va superar la idea inicial d'en Cambó, que influït pel moment historiogràfic es pretenia sols una obra d'interpretació de caràcter superficial i brillant sense necessitat d'un recolzament documental ni d'una anàlisi crítica.

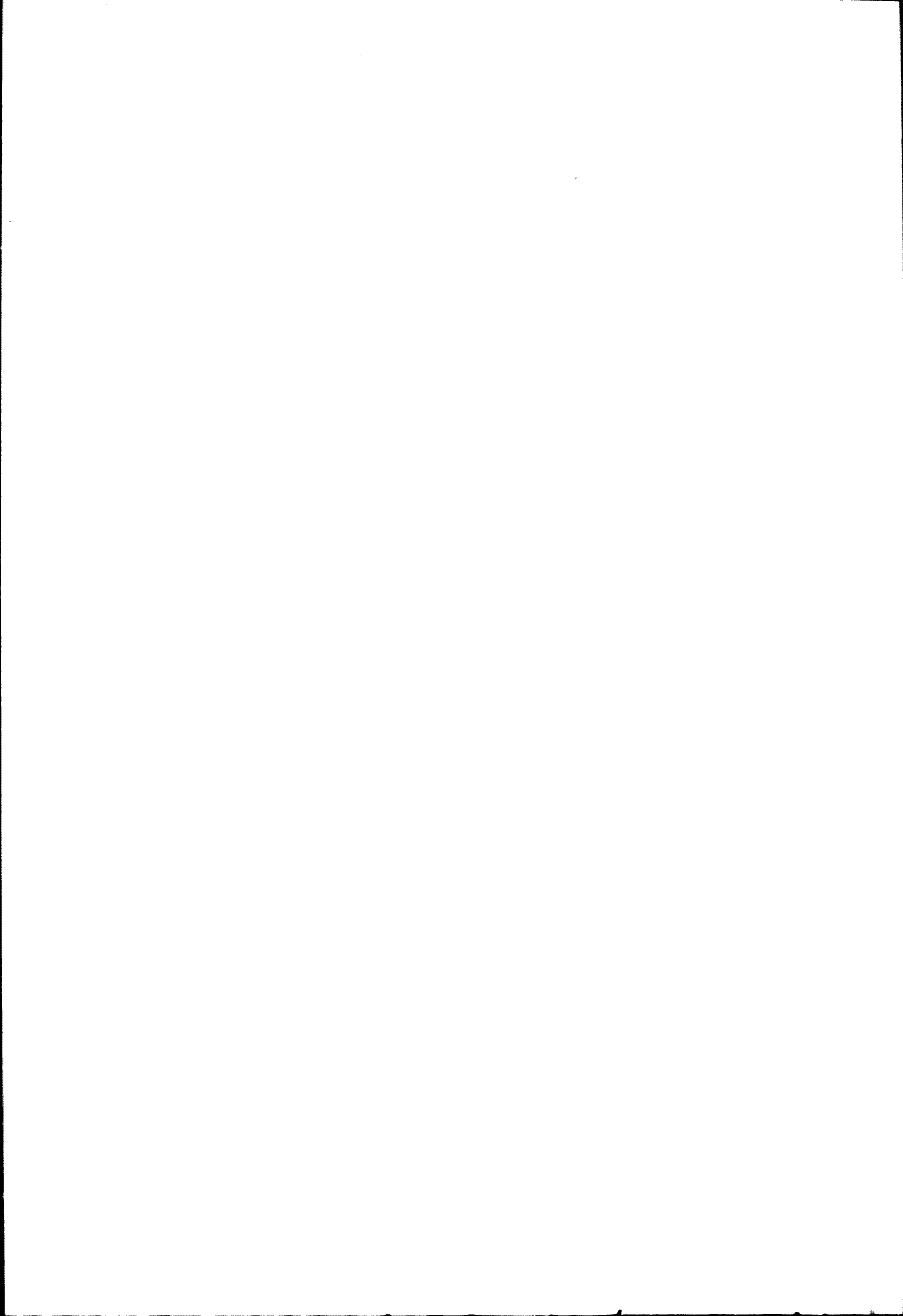
L'obra també té les seves mancances. Entre elles, aquell predomini de la temàtica de caràcter polític, que ja hem assenyalat. També

un to apassionat i vehement en el sentit de concebre Catalunya com una persona, com el mateix autor declara "que he patit Catalunya alhora en el seu passat i en el seu present. Sovint aquell m'ha fet comprendre aquest; sovint, però, també, les nostres febleses i les nostres discòrdies actuals m'han aclarit, amb una llum que en va cercaria en els fets remots, les nostres llunyanes fallides." I per últim, una concepció historiogràfica pròpia de l'època en el sentit d'interpretar la història a partir de la tasca de les personalitats i dels dirigents i no a través de la vida de totes les persones, dels altres grups socials.

Però malgrat aquestes mancances, la *Història de Catalunya* de Soldevila suposà la darrera gran aportació de caràcter exclusivament individual de proporcionar el passat històric de Catalunya, en una obra de nivell universitari. L'obra de Ferran Soldevila tanca el cicle d'obres generals sobre història

de Catalunya, d'abans de la guerra. Aquesta, en major grau que les anteriors, transcendiria en el futur historiogràfic i, especialment, influiria en els estudis històrics de la seva època.

NOTES

1. ROIG i ROSICH, Josep M.- *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya: un assaig de repressió cultural* (Montserrat: Publicacions de l'Abadia, 1992), p. 597.

2. SOLDEVILA, Ferran.- *Al llarg de la meua vida: memòries* (Barcelona, Edicions 62, 1972), p. 275.

3. Per veure's la formació intel·lectual de Ferran Soldevila, amb anterioritat a la preparació de la *Història de Catalunya* de 1934-1935, es pot veure el capítol anterior, titulat *Història de Catalunya (1922-1923)* de Ferran Valls i Taberner i de Ferran Soldevila.

4. És d'interès el número dedicat a Ferran Soldevila, de «Serra d'Or», núm. 13 (juliol

1971), Ferran Soldevila, 1894-1971.

5. Per a informació sobre el paper de la «Revista de Catalunya» es pot consultar el treball de TÀSIS, Rafael.- *Història de la Revista de Catalunya* («Revista de Catalunya» (Mèxic), núm. 167 (1967), pp. 8-38).

6. En especial, Soldevila valora la tasca de Jerónimo Zurita en la seva obra *Anales de la Corona de Aragón* (1562-1580), producte de les consultes dels manuscrits del fons de l'Arxiu Reial de Barcelona, un dels més rics per a l'estudi de la història medieval.

7. SOLDEVILA i ZUBIBURU, Ferran.- *Història de Catalunya*, vol. I, p. XII de l'advertiment preliminar.

8. SOLDEVILA i ZUBIBURU, Ferran.- *op. cit.*, pp. XIII-XIV.

9. El subratllat de les paraules de
Soldevila (*op. cit.*, p. XIII) és nostre.

